

СУЧАСНИЙ ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР ЛУГАНЩИНИ

*Матеріали VII Регіональної
науково-практичної конференції
з ономастики*

**Міністерство освіти і науки України
Державний заклад
„Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”**

**СУЧАСНИЙ ОНОМАСТИЧНИЙ
ПРОСТІР ЛУГАНЩИНИ**

*Матеріали VII Регіональної
науково-практичної конференції
з ономастики*

**Луганськ
ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”
2010**

УДК 811.161.2'373.2(477.61)
ББК 81.2Укр-3
Р32

Рецензенти:

Міронова Т. А. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри журналістики, декан факультету масових комунікацій Східноукраїнського національного університету імені В. Даля.

Барилова Г. К. – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Сучасний ономастичний простір Луганщини : матеріали Р32 VII Регіональної наук.-практ. конф. з ономастики / за ред. проф. К. Д. Глуховцевої. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 143 с.

У збірнику вміщено статті учасників VII Регіональної науково-практичної конференції з ономастики. У дослідженнях порушено актуальні питання функціонування, правопису, походження різних класів власних назв. Особливу увагу дослідники звертають на українські прізвища, різні за часом виникнення та джерелами походження.

Збірник прислужиться вчителям, студентам, учням, краєзнавцям, адресований усім, хто цікавиться історією свого народу.

УДК 811.161.2'373.2(477.61)
ББК 81.2Укр-3

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол № 11 від 28 травня 2010 року)*

© Колектив авторів, 2010
© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010

ЗМІСТ

Передмова.....	6
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТОПОНІМІЇ ЛУГАНЩИНИ	
Агунович О. Ономастикон міста Вахрушеве (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	7
Барковська Ю. Ергонімія та ойконімія селища Новий Айдар Луганської області (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	9
Боклах Д. Мікротопонімія села Новобіла Новопокровського району Луганської області (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	12
Борінос І. Історичний компонент у назвах міста Суходільська (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	15
Глуховцева І. Функція власних назв у складі антиприслів'їв (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	17
Гончарова К. Мікротопоніми відантропонімного походження (на матеріалі власних назв села Провалля Свердловського району Луганської області) (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	23
Дуброва А. Ойконімія міста Тореза Донецької області (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	25
Єрмолович А. Ергонімія та ойконімія смт Новоолександрівка Луганської області (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	27
Картюк М. Ономастикон селища Білого (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	28
Колесникова Л. Л. Слова-символи в ономастичному просторі Луганщини (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	30
Кривушина Д. Ойконімія Свердловського району Луганської області (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	32
Лебединська О. Дещо про ойконімію Свердловського району Луганської області (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	34
Лесовець Н. М. Семантика ергоніма як сукупності лінгвістичної та екстралінгвальної інформації (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>)...	36
Межинська Ю. Ономастикон смт Марківка (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	42
Муштай Ю. Ономастикон сіл Троїцького району Луганської області (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	44
Першина О. В. Використання елементів дослідницької роботи з ономастики на заняттях української мови (з досвіду роботи) (<i>ВП „Політехнічний коледж ЛНАУ”</i>).....	46
Сидоренко І. Мікротопонімія Білокуракинського району Луганської області (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	48

Стешенко Д. Дещо про „священні” дерева на мапі України (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	51
Шевєрдїна А. Відзоонїмні назви населених пунктїв на мапі України (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	54

АНТРОПОНІМІКА ЛУГАНЩИНИ: НАПРЯМИ, АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Глуховцева К. Д. Словник прїзвищ жителїв Луганщини: засади укладання (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	58
Бальбус О. Семантика прїзвїськ села Курячївка Маркївського району Луганської області (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	64
Верховод А. Прїзвїська жителїв села Закотне Новопсковського району Луганської області (<i>Старобїльський факультет</i>).....	66
Волошинова М. О. Антропонїмїчний простїр роману М. Магїос „Солодка Даруся” (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	69
Дяченко Л. Нїкнейм, або Так мене звати (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	72
Д’якова Т. О. Вислови з компонентами-антропонїмами як фрагмент мовної картини свїту слобожан (на матерїалї „Жизни и творчества крестьян Харьковской губернии” В. Іванова) (<i>Полїтехнїчний коледж ЛНАУ</i>).....	74
Заходяченко Н. Функціонування прїзвїськ у мовному ареалї Новоайдарщини (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	79
Коновалова О. Прїзвїська степового Біловоддя (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	81
Кривенко М. Тлумачення патронїмїв пївденно-схїдного ареалу Луганщини (на матерїалах Захарченка Івана Михайловича) (<i>Ровенькївський факультет</i>).....	84
Левенець О. Риси пївденно-схїдного нарїччя в прїзвищах жителїв Луганщини (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	87
Лєснова В. В. Власні імена як засїб вираження оцїнки в українських прислїв’ях (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	89
Нїколаєнко І. О. Антропонїмїя м. Луганська (на матерїалї прїзвищ мешканцїв Артемївського району м. Луганська) (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	92
Побережна Ю. Антропонїмикон с. Ясенївське Луганської області (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	95
Пронїна Т. Походження українських прїзвищ (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	97
Третяк О. Прїзвища як один з видїв антропонїмїв (ЛНУ імені Тараса Шевченка).....	100

Ускова В. Особливості функціонування чоловічих імен у сучасному суспільстві (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	102

СЕМАНТИКА І ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

Абрамян Ю. В. Східнословобанські найменування угідь, зайнятих під посіви хлібних зернових культур (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	105
Дорошенко Г. Назви городніх культур (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	110
Іщенко Я. Номінація трудових обрядів у Східній Слобжанщині (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	115
Кіреснюк К. Особливості відображення первісних вірувань та культів у любовних замовляннях (на матеріалі української та російської мов) (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	118
Коноваленко І. Символіка кольорів у творах Анатолія Дімарова (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	127
Мар'єнко О. Мікрополе слів <i>козак, козацький, козаччина</i> (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	130
Сердюкова Т. І. Прийменникові конструкції з часовим значенням (в українських східнословобанських говірках) (<i>ЛНУ імені Тараса Шевченка</i>).....	133
Шкуран О. В. Компаративні фразеологізми Середнього Подінців'я з реципієнтами – прецедентними іменами (<i>ВП „Лисичанський педагогічний коледж ЛНУ імені Тараса Шевченка”</i>).....	135
Відомості про авторів	139

ПЕРЕДМОВА

У цьому збірнику поміщено статті учасників VII Регіональної науково-практичної конференції з ономастики, яку щороку проводить кафедра української філології та загального мовознавства. У дослідженнях порушено актуальні питання функціонування, правопису, походження різних класів власних назв.

Особливу увагу дослідники звертають на українські прізвища, різні за часом виникнення та джерелами походження, які ідентифікують людину, передаються в спадок від одного покоління мовців до іншого.

Репрезентовано матеріали до Словника прізвищ жителів Луганщини проаналізовано мовні особливості утворення прізвищ, відображено неоднорідний національний склад населення. Доведено, що прізвища допомагають дослідити процес формування словникового фонду мови. Значну частину аналізованого антропонімікону становлять прізвища утворені від чоловічих імен, найменувань, які за походженням пов'язані з колоративами, назвами осіб та ін. Представлено прізвища представників різних національностей, які мешкають на території Луганщини. Укладачі Словника намагалися врахувати традиційну вимову прізвищ у східнословобожанських говірках та офіційних документах. На становлення антропонімікону впливають соціально-політичні, правові та культурні чинники.

Розглядаючи сучасні проблеми топонімії Луганщини, учасники конференції торкнулися таких питань, як неофіційні топоніми та їх походження, народнорозмовні варіанти топонімів Луганщини, особливості творення та функціонування мікротопонімії. Значну увагу в окремих статтях звернено на конотацію власних назв, зокрема ергонімів.

Серед аналізованих студій виділено групу статей, предметом розгляду яких є функціональна й семантична характеристика власних назв у художніх творах.

У цілому збірник прислужиться вчителям, студентам, учням, краєзнавцям, він адресований усім, хто цікавиться історією свого народу.

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТОПОНІМІЇ ЛУГАНЩИНИ

Ольга Агунович

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ОНОМАСТИКОН МІСТА ВАХРУШЕВЕ

Ономастика – наука про власні імена всіх типів, про закономірність їх розвитку й функціонування [1, с. 182]. Об'єкт нашого дослідження – ономастикон міста Вахрушеве Краснолуцької міськради Луганської області.

Матеріалом дослідження стали розповіді місцевих жителів: Рябчукова Анатолія Григоровича, Гусєва Євгена Івановича, Черненко Людмили Леонідівни.

Назва міста Вахрушеве походить від прізвища видатного радянського державного діяча – Вахрушева Василя Васильовича, імовірно, за заслуги перед радянською державою.

У нашому місті існує вулиця, яка має назву *Центральна*. Це була найперша вулиця, яка знаходилася в центрі міста, і саме з неї почалася забудова Янівки. Також є вулиця *Радянська*, яка в народі має назву *Корчі*. Так вона зветься тому, що раніше на цій вулиці було багато дерев, кущів, і люди, перш ніж будувати будинки, викорчувували все. Існує ще одна версія походження назви вулиці *Радянська*. Кажуть, що колись у Янівці був колгосп „*Червоний плуг*”, де постійно відбувалися наради. А розташований колгосп був на цій вулиці, звідти й виникла назва.

Вулиця *Єреміївка* була названа на честь її засновника громадянина Єремєєва, який першим збудував на ній будинок й оселився в ньому. Проте зараз від цієї назви залишилася тільки згадка, адже ця вулиця тепер має назву *Берегового* – на честь космонавта з таким прізвищем. Вулиця *Загородня* знаходиться за городами, тому й отримала таку назву. Є вулиця *Лісова*, названа так тому, що з обох її сторін розташований ліс. Є вулиці, названі на честь відомих діячів: *Мічуріна*, *Фурманова*, *Переверзєва*. Але, на жаль, вулиць на честь українських діячів, наприклад, І. Франка, М. Коцюбинського, немає. Ушанували в нашому місті тільки Лесю Українку, назвавши одну з вулиць її ім'ям.

У нашому місті є три вулиці *Донецькі*, які одержали таку назву тому, що знаходяться паралельно межі Донецької області.

Вони складаються з двох частин: старої, яка будувалася відразу після Великої Вітчизняної війни, і нової, яка будувалася разом із шахтою № 3.

Галявина *Топольки* називається так тому, що тут саджали тополі площею у 2 га. Через 20 років їх зрубували, а на їхньому місці насаджували нові дерева. Звідси й походить ця назва.

У нашому населеному пункті є меморіальний комплекс на річці Міус, який розташований за 10 км від Красного Луча, його загальна площа – 42 га. Він складається з саду Перемоги, площі Зборів та ще з багатьох компонентів. Навесні 1965 року було збудовано будинок-музей, де знаходяться зібрані шахтарями експонати.

Щодо назви самої ріки *Міус*, то існує легенда: нібито переходив через цю річку пан Ян і сказав: „Вона довга, як мій ус”. З тих пір назва Міус так і прижилася. А селище наше було названо Янівкою на честь імені цього пана. Хоча більш вірогідним є те, що назва ця походить від прізвища Антона Янівського, який передав після смерті свій маєток – село Янівку – синові Василю Янівському.

Узагалі місто Вахрушеве з’явилося внаслідок об’єднання деяких шахт, а до цього називалося так, як ми звикли називати й зараз наше селище, – Янівкою. Ця назва зберігається ще й досі, вона є більш уживаною, порівняно з офіційною назвою.

Навколо нашого селища є лісосмуги, приєднані до ріки, названі *Гримучою*, *Довгою*, *Куценькою*, *Орловською*. Гримучою балку названо тому, що в ній було багато гримлячих, отруйних змій, які жили в Гримучій скелі.

Цікавими є прізвища й прізвиська мешканців нашого містечка. У давнину в нас були поширені прізвиська за якимись особливими для людини прикметами, якими вона відрізнялася від інших. Так, *Рябком* називали людину з ластовинням. Було поширено повір’я, що ім’я впливає на характер людини. Тому люблячі батьки надавали своїм синам імена *Рябко*, *Рябуха*, *Рябець*, *Рябушка*. Також прізвисько *Рябко* могла отримати людина зі шрами на обличчі.

Серед прізвищ трапляються найбільш поширені: *Ільченко*, *Братченко*, *Шульга*, *Маяцькі*. Пан Василь Янівський перевіз

сюди з Рязанської губернії селян з прізвищами *Карпухіни, Оглоди, Сухови, Макарови*, а з Полтавської – *Удовенко, Федоренко, Шевченко*.

Живуть у Янівці люди з прізвищами *Крютченко*, яких ще називають „індиками” через те, що в їхньому роді була жінка, котра тримала багато індиків. Інших Крютченків називають *Омельками*, бо одного діда з їхнього роду звали Омеляном.

Жінку з прізвищем *Чуприна* називають Гострою, тому що вона дуже любить з усіма сперечатися й про всіх пліткувати. Чоловіку з прізвищем *Федоров* місцеві дали прізвисько *Шкарбань* за те, що він постійно сидить у в’язниці. А одного чоловіка постійно називали *Будулаєм*, оскільки він був дуже схожий на кіноактора з фільму „Циган”, хоча насправді його прізвище *Спиридонов*.

Отже, вивчення ономастикону окремих населених пунктів нашої області є важливим у плані історичному й поза всяких сумнівів лінгвістичному, тому що це дає змогу відкрити окремі сторінки нашої історії через призму мови.

Література

1. **Кочерган М. П.** Вступ до мовознавства : підручник / М. П. Кочерган. – К : Вид. центр „Академія”, 2001 – 368 с.

Юлія Барковська

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ЕРГОНІМІЯ ТА ОЙКОНІМІЯ

СЕЛИЩА НОВИЙ АЙДАР ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Далеко в степу, за десятки кілометрів, розмістився радгосп „Новий Айдар” Новоайдарського району Луганської області. Тут на цьому місці були землі, які належали сільській громаді села Новоайдар.

Старожили так висвітлюють історію села Новоайдар: „Коли цариця Катерина II оглядала свої володіння, то була вражена красою цих місць. Проїжджаючи біля ріки Айдар, цариця зупинилася. Вона підійшла до рибалок і, коли побачила, що ріка кишіла рибою, крикнула: „Ай да дар”. З тих пір селище носить назву Новоайдар.

Перші поселення на наших землях з'явилися в 1923 – 1924 рр. Селяни поселялися на цьому місці у зв'язку з тим, що тут, на водорозділі рік Айдар і Йовсуг, є ярки з джерельцями й невеликим лісом. А також тому, що недалеко був шлях, який іде з міста Луганська до Валуйок. Цей шлях і до цього часу називають Валуйським. У 1932 р. тут було організоване селище, яке було назване „Новим Айдаром”.

Назва селища двослівна, гідронім, мотивуючими якого є словосполучення: залежне слово прикметник *новий*, а керуючим ойконім *Айдар*. Селище складається з трьох відділень і центральної садиби.

У 1968 році селище *Новий Айдар* отримало паралельну назву *Победа*. Це пов'язано з тим, що населений пункт був окупований німецько-фашистськими загарбниками в липні 1942 р. Усі чоловіки були призвані до війська й брали участь у боях. А жінки в період окупації надавали допомогу пораненим радянським офіцерам і солдатам.

Першими поселенцями в наших місцях були селяни із села Олексіївки: Пересічан Єпіфан, Пікун Леонтій, Просол Олексій.

Власні найменування дітей в основному візантійського, давньоукраїнського, давньоєврейського походження. Досить невеликий відсоток запозичених імен із західноєвропейських мов.

Останнє десятиліття позначене деяким оновленням людності. Досить часто новонароджених називають: *Микита*, *Данило*, *Єлизавета*, *Анастасія*, *Дар'я* та інші. Отже, іменний репертуар селища *Победа* передбачає велике розмаїття імен.

Селище *Победа* – облаштований робітничий населений пункт. Швидкі темпи розвитку економічних та ринкових відносин зумовили виникнення великої кількості різних установ, закладів. Відповідно це дало поштовх творенню нових власних назв. Цей процес, звичайно, не оминув і селища *Победа*.

Усі власні назви селища *Победа* можна поділити на кілька груп, а саме:

1) номени, утворені з урахуванням пропонованих послуг (продовольчі магазини „Продукти” тощо);

2) відантропоіменні ергоніми, утворені від імені або прізвища власників, а також іншомовні форми імен при наявності їх національних відповідників, що утворені від романо-германських іменних варіантів [4, с. 59] („Наталі” – магазин, „Каріна” – кафе);

3) ергоніми, утворені за назвами фірмових страв та напоїв („Капучіно” – за назвою фірмового напою);

4) ергоніми, які просто констатують факт наявності певного закладу („Хозтовари” – найстаріший господарський магазин селища, аптека селища теж названа просто „Аптека”).

Значна питома вага антропонімів у лексичній системі сучасних ергонімів у селищі *Побєда* зумовлена перш за все прагненням творців власних назв приватних підприємств, організацій тощо увіковічнити себе чи своїх близьких у назві підприємства.

Також трапляються двокомпонентні відтопонімні ергоніми, які містять відтопонімний ад’єктив+апелятив („Українська випічка” – пекарня). Відапелятивний вид ергонімів представлено багатьма конструкціями. Однокомпонентна „Русалочка” – дитячий садок, двокомпонентна назва представлена моделлю прийменника та апелятива („У Бєгларяна” – кафе-бар).

Варіативність ергонімів зумовлена конкуренцією, прагненням за допомогою назви привабити, зацікавити покупця. На жаль, не завжди прагнення до краси ергоніма відображає відповідність змісту назви закладу й товарам чи послугам, які пропонуються в них.

На нашу думку, до джерел творення ергонімії треба залучити якомога більше власне українських лексем, що надало б найменуванням національної своєрідності, увиразнило їх місцевий колорит.

Література

1. **Бєлий О. О.** Сучасна українська ергонімія / О. О. Бєлий. – Ужгород. 1999. 2. **Зєленько А. С.** Загальне мовознавство. Історія лінгвістичних вчень. Аспекти, методи,

- прийоми та процедури вивчення мови : посібник / А. С. Зеленько – Вид. 2-ге, перероб. – Луганск. 2002.
3. **Зеленько А. С.** Проблеми семасіології у філософсько-психологічному осмисленні / А. С. Зеленько. – Луганськ, 2004.
4. **Кутуза Н.** Специфічність Одеської ергономії / Н. Кутуза // Наук. зап. Сер.: Мовознавство. – Т., 2003. – Вип. 1. – С. 116 – 121.

Дмитро Боклах

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

МІКРОТОПОНІМІЯ СЕЛА НОВОБІЛА

НОВОПСКОВСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Заселення сучасної Новопсковщини розпочалося на початку XVII ст. Сучасне місто Новопсков, центр Новопсковщини, називався Закам'янкою. Засновники села оселилися на лівому березі ріки Айдар, у місці впадіння в нього ріки Кам'янки. Нинішня назва виникла в 1829 році, коли в селі було утворено військове поселення й розташовано Псковський кірасирський полк. Новопсков того часу був економічним, торговельним та культурним центром краю. Сюди з російських земель потяглися селяни-втікачі в пошуках кращого життя.

Село Новобіла розташоване на річці Біла в 35 кілометрах від районного центру й межує з кордоном Воронежської області Російської федерації.

Річка Біла – притока ріки Айдар. Назва ріки походить від характеру місцевості : крейдяні гори, біля яких вона протікає.

Кожен населений пункт, як і людина, має свій день народження й основні віхи життя. Стосовно села Новобіла існує два твердження : засноване 1686 року чи після 1709 року. Вірогіднішим роком народження є 1686, про що свідчить карта заселення нашого краю, підготовлена луганськими краєзнавцями.

Першим оселився тут сотник Острогоського слобідського козацького полку Андрій Кузьмич Чмихов і за ім'ям свого батька назвав свій хутір Кузьминкою. Науковці ж вважають, що назва села Кузьминка неофіційна, бо в документах того часу це

поселення йменувалося як „Новобелінська слобода”. Отже, назва села походить від ріки Біла, на берегах якої й розташоване село.

Основним заняттям жителів поселення було хліборобство. У другій половині XVII ст. почали культивувати картоплю. Допоміжними заняттям було тваринництво, бджільництво й садівництво.

Ще з часу становлення села починають виникати народні (неофіційні) назви частин, місць села. Неофіційні назви частин села складені історично й походять переважно від імен, прізвищ, прізвиськ людей, які там проживали. Значно рідше назви частин села походять від особливостей ландшафту тощо.

У Новобілій існують такі народні назви її кутків.

Миرونівка – іменник-антропонім; словотворчий засіб: топоформант *-ієк(а)*.

Підгорівка – назва апелятивного походження, утворена топонімізацією географічної назви „гора” та прийменника *під*. Вибір твірного слова мотивований розташуванням частини села (під горою).

Гетьманівка – іменник-антропонім; словотворчий засіб: топоформант *-ієк(а)*.

Орачівка – іменник-антропонім; словотворчий засіб: топоформант *-ієк(а)*.

Крейдянівка – іменник-апелятив; словотворчий засіб: топоформант *-ієк(а)*.

Гузир – антропонім-прізвище; словотворчий засіб: топоформант *-ієк(а)*. Мотив: назва зберігає прізвище першопоселенця.

Ці народні назви частин села не є пережитками старовини, а використовуються тамтешнім населенням і сьогодні. Адже міцний зв’язок населення з минулим примушує пам’ятати ці назви ще від дідів-прадідів.

Нині в Новобілій існують такі вулиці:

Леніна – іменник-псевдонім. Мотив: увічнити пам’ять про керівника жовтневих подій 1917 року та радянської держави.

Пушкіна – іменник-антропонім. Мотив: увічнити пам’ять про письменника О. Пушкіна.

Хмельницького – іменник-антропонім. Мотив: увічнити пам'ять про керівника національно-визвольного руху українського народу 1648 – 1654 рр.

Шевченка – іменник-антропонім. Мотив: увічнити пам'ять про письменника Т. Шевченка.

Гагаріна – іменник-антропонім. Мотив: увічнити пам'ять про героя-космонавта Ю. Гагаріна.

Волкова – іменник-антропонім. Мотив : увічнити пам'ять про героя-земляка учасника Великої Вітчизняної війни.

Альошина – іменник-антропонім. Мотив : увічнити пам'ять про земляка Героя Соціалістичної Праці Ю. Альошина.

Чкалова – іменник-антропонім. Мотив : увічнити пам'ять про героя-льотчика.

Чапаєва – іменник-антропонім. Мотив : увічнити пам'ять про героя Громадянської війни В. Чапаєва.

Специфічну історію виникнення також мають навколишні ліси, наприклад:

Ліс Московський – назва лісу мотивована іменником-антропонімом.

Ліс Високий – назва лісу мотивована іменником-антропонімом. Мотив : ліс розташований на височині.

Ліс Кленовий – назва лісу мотивована іменником-апелятивом. Мотив : у лісі переважно ростуть клени.

Ліс Западний – назва лісу мотивована іменником-антропонімом. Мотив : ліс розташований в ущелині височини.

Формування мікротопонімії Новопсковщини відбулося переважно в кінці XVIII ст. На мікротопонімічну систему наклала відбиток історія краю, співіснування і взаємодія різних слов'янських та інших народів, природничо-географічні умови тощо. Закінченим же цей процес назвати не можна. Зміна мікротопонімічної системи, як і в усіх галузях життя, продовжується.

На жаль, залишається багато не досліджених мікротопонімів. Тому буде проведено велику й кропітку роботу з вивчення мікротопонімів Луганщини. Історія краю – джерело виховання патріотизму. Власні ж назви дають надзвичайно

багатий матеріал для виховання любові до рідного краю, України в цілому.

Література

1. **Трудова** слава Новопсковщини. – Луганськ : „Луганська обласна друкарня”, 2008. – 425 с.
2. **Новопсков** и его окрестности / В. А. Рунов. – М. : «Ист-факт», 2002.
3. **История** городов и сёл УССР. Ворошиловградская область. – К., 1976.
4. **Словник** української мови. – Т. 11. – К., 1980.
5. **Регіональна** ономастика : матеріали II регіон. Наук.-практ. конф. з ономастики. – Луганськ : Альма-матер, 2005.

Ірина Борінос

(ЛНУ ім. Тараса Шевченка)

ІСТОРИЧНИЙ КОМПОНЕНТ У НАЗВАХ МІСТА СУХОДІЛЬСЬКА

Українознавство як світогляд ґрунтується на використанні результатів конкретних галузей лінгвістичної науки, зокрема історичних, етимологічних, антропологічних досліджень. У назвах вулиць, парків, культурних центрів мого міста Суходільська живе історія не тільки мого краю, але й моєї Батьківщини.

Наприклад, вулиця *Гастелла* названа на честь Миколи Гастелла – льотчика, який героїчно загинув у роки Вітчизняної війни, скерувавши свій підбитий літак на німецьку танкову колону, значно підірвавши сили ворога. Гастелло посмертно нагороджений зіркою Героя Радянського союзу. Вулиця *Карпинського* носить назву російського, радянського геолога, відомого громадського діяча Олександра Карпинського. Вулиця *І. Франка* названа на честь українського письменника, перекладача, критика, ученого, публіциста Івана Франка. Вулиця *С. Лазо* носить ім'я народного героя, російського революціонера Сергія Лазо, який брав участь у

громадянській війні. Вулиця *Мамая* названа на честь найпопулярнішого в Україні образу козака-лицаря, якого називають космогонічним уособленням українського народу загалом. Перші згадки про козака *Мамая* сягають ранньої доби козаччини. Символ став популярним і влучним, глибинним образом серед народу. Вулиця *Леніна* названа ім'ям російського й радянського політичного й державного діяча, революціонера (він організував і управляв Жовтневою революцією), засновника Радянської держави, ідеолога, філософа, публіциста. Ця вулиця у Суходольську є головною. Відомо, що в роки Радянського Союзу в кожному населеному пункті одна з найбільших вулиць повинна була мати таку назву. Вулиця *Доватора* носить ім'я радянського полководця, генерала-майора, Героя Радянського Союзу. В історії його особу часто кличуть як «невловимий Доватор». Вулиця *Станіславського* названа на честь російського театрального режисера, актора й викладача. У моєму місті є парк, який носить ім'я *Валентини Терешкової* – першої жінки-космонавта планети, генерала-майора, Героя Радянського Союзу. Будинок Культури в моєму місті носить ім'я *Олега Кошевого* – організатора антифашистської організації «Молода гвардія», яка вела активну боротьбу проти окупантів. Олег Кошевой – це відомий місцевий герой, якого знає кожна родина нашого міста.

У Суходільську є вулиця, яка носить назву історичних процесів і явищ: вулиця *Революційна* названа на честь революційних процесів 1917 року, які відобразили у назві вулиці зверження царизму; *Комуністична* – названа на честь утвердження комунізму – політичної доктрини, ідеології та віри людей в ідею рівного та вільного суспільства, що була характерною для ХХ століття.

Таким чином, назви несуть у собі певний зміст і характеристику історичних постатей, процесів і явищ, розкривають людські життєві мотиви, народний менталітет і історичні погляди.

Література

1. <http://ru.wikipedia.org/wiki>

Ірина Глуховцева

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ФУНКЦІЯ ВЛАСНИХ НАЗВ У СКЛАДІ АНТИПРИСЛІВ'ІВ

У складі антиприслів'їв географічні назви можуть виконувати кілька функцій: бути семантичним конкретизатором сталого вислову, який став основою трансформи; не змінюючи свого значення, переходити до модифікованого вислову; у новоствореному фразеологізмі змінювати значення для оновлення конотативного значення сталого вислову; виступати семантичним заміником одного із слів сталого виразу для створення нового образу, оновлення стійкого вислову, посилення його експресії.

У багатьох випадках пряме значення власної назви в складі фрази (традиційної чи новотвору) переосмислено, слово набуває нових семантичних ознак, іноді в новому вислові воно може пропускатися. Зокрема, лексема *Європа* – частина світу, що разом з Азією становить єдиний материк – Євразію [УРЕ: т. IV, с. 76], – уживаючись у складі фразеологізму, набуває нового значення: це узагальнена назва країн з високим рівнем цивілізації – *вікно в Європу* (О. С. Пушкін). У складі антиприслів'я це значення може залишатися без змін, або змінюватися, напр.: *важко рубати вікно в Європу, живучи в землянці; як пройде в Європу те, що в нас не лізе ні в які ворота?* [БЧ; ЛУ 2000, № 19, 25 травня, с. 8]¹. У фразеологізмі *йти до Європи* та трансформах, створених на його основі, лексема *Європа* набуває значення 'комфортне життя': *до Європи*

¹ у дужках подаємо посилання на періодичні видання: „Літературна Україна”, „Сільські вісті”, „Перець” та ін.

треба йти, а не плазувати [ЛЗ; Пер. 2001, № 1, січень, с. 10]; *заводи та фабрики стоять, землі заростають бур'янами – всі пішли в Європу* [ОП; СВ 2004, № 79, 9 липня, с. 6]; *не можна прийти до Європи окремо взятою віллою, селищем чи навіть містом* [ОП; ЛУ 2006, № 39, 12 жовтня, с. 8]; *невже ми йдемо до Європи заради того, аби нам показали, де раки зимують* [ФБ; СВ 2004, № 134, 12 листопада, с. 4].

Подібних семантичних змін зазнає також слово *Африка* – другий за розмірами після Євразії материк; від Європи відокремлений Гібралтарською протокою [УРЕ: т. I, с. 301]. У складі стійких сталих висловів слово переосмислене й означає ‘узагальнену назву країн з низьким рівнем цивілізації’: *поки ми йшли до Європи, до нас прийшла Африка* [ОП; ЛУ 2002, № 24, 27 червня, с. 8]. Іноді поняття *Африка* замінено загальною назвою жителів цього континенту: *щастя африканців у тому, що ми йдемо не до них, а в Європу* [ОЛ; Пер. 2000, № 3, березень, с. 7].

Поєднання вторинних значень лексем *Європа* і *Африка*, реалізоване за рахунок перетворення вислову *Чим далі в ліс, тим більше дров*, сприяє створенню конотативно насиченого вислову: *чим далі в Європу, тим ближча Африка* [ОП; Пер. 2003, № 2, лютий, с. 3].

Крилатий вираз *Африка, вона і в Європі – Африка* [ОП; ЛУ 2000, № 9, 2 березня, с. 8] став основою для антиприслів'їв: *сало, воно і в Африці сало; кохання – воно і в Африці кохання, хоча й не таке, як на Канарах* [ОП; ЛУ 2000, № 12–13, 13 квітня, с. 12]. В останній трансформі *Канари*, тобто *Канарські острови* (група островів в Атлантичному океані біля південно-західних берегів Африки. Входять до складу Іспанії [УРЕ: т. IV, с. 552]), означає ‘місця елітного відпочинку багатих людей’, як і у вислові: *хто не на нарах, той це на Канарах* [ОП; ЛУ 2001, № 20, 31 травня, с. 8]. Подібного значення набуває слово *Гавайї* – штат у США, на Гавайських островах у Тихому океані [УРЕ: т. II, с. 435]: *народ, який здобув демократію, може тепер послати свою владу хоч на Канари, хоч на Гаваї, а влада свій народ – тільки під три чорти* [ВШ; ЛУ 2005, № 8, 3 березня, с. 8].

Загальновідомим є прислів'я *Пройти [і] Крим і Рим [і мідні труби]* 'побувати всюди, надивитися всього, зазнати різних випробувань (переважно стосується осіб з поганою репутацією, низькою культурою поведінки)' [ФС II, с. 706], яке може трансформуватися у вислови: *найважче людині пройти не Крим і Рим, а мідні труби* [ВКол; СВ 2006, № 146, 15 грудня, с. 6]; *пройшов Крим і Рим. Залишилися Гаваї й Канари* [ЛК-3; ЛУ 2001, № 1, 11 січня, с. 8]. Тут ми помічаємо таке: якщо в традиційному прислів'ї лексеми *Крим* (півострів на півдні України. Омивається Чорним морем та Азовським [УРЕ: т. V, с. 508]) і *Рим* (столиця Італії, головний політичний, економічний і культурний центр країни [УРЕ: т. IX, с. 371]) зовсім утрачають своє первісне значення, то в його трансформах це значення може поновлюватися, набувати нових відтінків, вступаючи в опозиційні відношення з назвами *Гаваї* й *Канари*: *Крим* : *Гаваї*, *Канари* – 'відпочинок у своїй державі : відпочинок за кордоном', *Рим* : *Гаваї*, *Канари* – 'відпочинок, що традиційно вважався елітним' – 'нові місця елітного відпочинку'.

У трансформах, які виникли на ґрунті вислову *Усі дороги ведуть в Рим* (Жан Лафонтен), значення слова *Рим* не змінюється: *не всяка дорога веде в Рим; якщо всі дороги ведуть до Риму, то як наші гроші опинилися у швейцарських банках* [ФБ; ЛУ 2001, № 21, 7 червня, с. 8]. Проте зміст слова *Рим* у трансформах протиставлений іншим явищам: у першому антиприслів'ї значення традиційного крилатого вислову заперечено, а в другому – протиставлене іншій власній назві (Швейцарії). У третьому – *якщо всі шляхи ведуть до Риму, то навіщо нам провідники?* [ФБ; ЛУ 1999, № 17, 22 квітня, с. 8] – лексема *Рим* набуває значення 'омріяне щасливе життя'.

Антиприслів'я *чим глибше ховаєш голову в пісок, тим ближче Австралія* [ФБ; Пер. 2001, № 4, квітень, с. 10] побудоване на основі фразеологізму *Ховати голову в пісок* 'уникати небезпеки, тікати від неї' [ФС II, с. 928]. У ньому лексема *Австралія* – материк у Південній кулі (найменший з материків); усю територію його займає держава Австралія [УРЕ: т. I, с. 25] – набуває значення 'материк, розташований на протилежному боці земної кулі'.

Відомий крилатий вислів *У Греції все є* (А. П. Чехов „Весілля”) став ґрунтом для багатьох антиприслів’їв: *у Греції все є. Тільки не для всіх* [МГ; Пер., 1998, № 2, лютий, с. 2]; *у Греції все є? У нас також. Крім достатку* [ВВ; ЛУ 1997, № 8, 27 лютого, с. 8]; *як же так?! У Греції все є, а дороги чомусь ведуть у Рим!* [ОС; Пер., 2000, № 8, серпень, с. 4]. У цих трансформах лексему *Греція* вжито в прямому значенні: загальна назва групи рабовласницьких держав, які існували на території південної частини Балканського півострова, островів Егейського моря, західного узбережжя Малої Азії, узбережжя Південної Італії, Південної Франції та східної частини острова Сіцилія [УРЕ: т. III, с. 157].

У прямому значення вжито власні назви *Київ* (столиця України, один з найзначніших культурних, наукових і промислових центрів країни [УРЕ: т. V, с. 113]) і *Рим*, побудовані на основі двох традиційних фразем: *Усі дороги ведуть до Риму* (Жан Лафонтен) і *язик до Києва доведе: усі дороги ведуть до Риму, лише язик може довести до Києва* [БР; Пер. 2006, № 10, жовтень, с. 2].

Антиприслів’я, що виникли на основі вислову *Язик до Києва доведе*, демонструють зміну лексичного значення власної назви *Київ* і набуття нею таких ознак – ‘місто, у якому людина краще може реалізувати свої можливості’: *одного язик доведе до Києва, іншого – до біди* [ВПо; ЛУ 1998, № 34–35, 17 вересня, с. 12]; *тільки язик кандидата в депутати до Києва доведе* [ОП; ЛУ 2000, № 3, 20 січня, с. 8]; *язик до Києва доведе. А там Дядько все владнає* [БС; СВ 1996, № 67, 7 червня, с. 4]; *язик може довести не тільки до Києва, а й до інфаркту* [СТ; СВ 1995, № 41, 7 квітня, с. 4]; *якщо взимку поцілувати бампер з українськими номерами, то язик до Києва доведе; ярик до Києва доведе* [ОП; СВ 2006, № 23, 24 лютого, с. 6].

Подібне значення має слово *Київ* у трансформах, які виникли на основі вислову *В огороді бузина, а в Києві дядько*, на нього може нашаровуватися співзначення ‘місто, у якому розташовані центральні органи управління країною’: *в огороді бузина посохла, і дядька в Києві нема; впійманий на городі з бузиною – не злодій, бо у нього в Києві дядько* [ГЯ; СВ 2005,

№ 150, 23 грудня, с. 4]; *на городі бур'яни, а в Києві дядько* [ВЧ; МС 1992, с. 63]; *одні мають власний авторитет, інші – дядька у Києві* [БС; ЛУ 1998, № 28, 9 липня, с. 8]; *добре підвішений язик не тільки до Києва доведе, а й в депутатське крісло* [АШе; СВ 1999, № 151, 17 грудня, с. 4]. Нерідко в новостворених виразах власна назва пропущена або замінена іншою: *у газеті – бузина, чекаємо на дядька; на городі бузина, а дядько... в Канаді* [ОСу; Пер. 1995, № 5, с. 4].

Нерідко в новостворених висловах власні назви заступають загальні, ужиті в традиційному фразеологізмі. Так, прислів'я *Погана звістка поширюється швидко* може трансформуватися у антиприслів'я *пролетіло, як фанера над Парижем*, у якому лексемою *Париж* (столиця Франції, головний політичний, економічний і культурний центр країни, одне з найбільших міст світу; в адміністративному відношенні Париж виділено в окремий департамент [УРЕ: т. VIII, с. 176]) актуалізована сема 'велика територія'. У вислові *Не родись красивою, а родись щасливою* одне із слів замінено лексемою *Москва: не родись вродливий, а родись у Москві*, де ця лексема набуває нових семантичних ознак – місто, де можна легко знайти роботу, де перед людиною відкриваються великі можливості для реалізації своїх здібностей.

Так само загальна назва *річка* замінена власною *Ніл* (ріка на Сході Африки, у межах Уганди, Судану та Єгипту [УРЕ: т. VII, с. 374]) у вислові *двічі в одну і ту ж річку увійти неможливо* (Геракліт): *дивлячись на Ніл, повний крокодилів, Геракліт зробив висновок про те, що в одну річку не можна увійти двічі* [ВГ; ЛУ 2001, № 8, 1 березня, с. 8].

Конотативне значення антиприслів'я може реалізуватися за рахунок зміни загальних слів у вислові, хоч у його складі є й власні назви. Зокрема, вислів *Не перевелися на Русі ще добрі молодці* завдяки використанню пароніма *перепились* набуває зовсім нового смислу. Тоді значення власної назви незмінне: *не перепились на Русі ще добрі молодці* [І-П; ЛУ 2004, № 30, 5 серпня, с. 8].

У прямому значення зафіксовано власну назву у складі антиприслів'я й тоді, коли основу виразу складають фрази, у

яких первісно власна назва не вживалася. Зокрема, у виразі, створеному на основі фраземи *п'ята колона* ‘люди, які займаються підривною, антидержавною діяльністю в країні’ [ФС, I, 387] – за розміром „п'ятої колони” Україну слід занести до Книги рекордів Гіннеса [АКО; ЛУ 2008, № 15, 17 квітня, с. 8] – слово *Україна* (Вкраїна) має звичне значення: країна, держава в Східній Європі, основне населення якої становлять українці [Жайворонок: с. 610].

У неофразеологізмах може активно використовуватися й лексема *Росія* – країна (територія) і держава, населена переважно росіянами. Поява терміна „Росія” (походить від назв „рос”, „рус”) пов’язана з утворенням російської народності, з початком утворення й зміцнення Російської централізованої держави. У російських писемних джерелах слово „Росія” як назва країни існує з кінця XV ст., але до кінця XVII ст. вона називалася Руссю, Руською землею, московською державою [УРЕ: т. IX, с. 487]. Так, прислів’я *У Росії дві проблеми: дороги і дурні* може трансформуватися так: *коли у Росії не буде ні дурнів, ні доріг, у неї залишиться лише одна проблема: Україна* [ФБ; ЛУ 2005, № 40, 13 жовтня, с. 8]; *у Росії дві біди, і одна з них мучить другу* [ФБ; ЛУ 2008, № 41, 23 жовтня, с. 8]; *у Росії дві біди: дурні і телефонні лінії!*; *у Росії три біди – дороги, дурні і дурні, які показують дорогу*. Зафіксовано трансформи, побудовані на основі вислову *Розумом Росію не збагнути: щоби збагнути Росію – ума не вистачить* [ВШу; ЛУ 2004, № 32, 19 серпня, с. 8]. У цих модифікованих висловах значення лексеми *Росія* традиційне.

Лексемою *Чорнобиль* (місто Київської області України, районний центр, розташований на річці Прип’яті, при впаданні в неї річки Уж [УРЕ: т. XII, с. 336]) актуалізовано в антиприслів’ї сему ‘зона відчуження, незаселена територія’: *якби у роті росли гриби, то можна було б жити і в Чорнобилі* [БР; ЛУ 1997, № 30, 4 вересня, с. 8].

Отже, у складі антиприслів’їв нерідко вжито географічні назви. Вони можуть переноситися в новостворений вислів із давно узвичаєного, традиційного, а можуть замінювати якийсь апелятив. Власна назва, ужита в прямому значення, указує на те,

що основне конотативне значення фрази реалізоване в цьому вислові іншими засобами, без використання семантичних можливостей оніма. Однак нерідко саме власна назва є образним конкретизатором і неофразеологізму, і традиційного вислову. У такому разі географічна назва набуває нових семантичних ознак, визначає напрям і силу емоційно-експресивного забарвлення фразеологічної одиниці.

Література

ФС – Фразеологічний словник української мови / уклад. : В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 1993. – 984с. [ФС I, II].

УРЕ – Українська радянська енциклопедія у 12-ти т. / гол. ред. Антонов О. К. – К., 1977 – 1985 р.

Жайворонок – Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. – К. : Довіра, 2006. – 703.

Ксенія Гончарова

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

**МІКРОТОПОНІМИ ВІДАНТРОПОНІМНОГО
ПОХОДЖЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ ВЛАСНИХ НАЗВ
СЕЛА ПРОВАЛЛЯ СВЕРДЛОВСЬКОГО РАЙОНУ
ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ)**

Загальновідомо, що між антропонімією й топонімією тісний зв'язок. Нерідко топоніми утворюються від антропонімів [1, с. 25].

Назви населених пунктів (ойконіми), ярів (ороніми) нерідко утворені від антропонімів, поширених у цьому краї. Серед вулиць та інших назв села Провалля Свердловського району Луганської області вони також посідають чільне місце. Топоніми відантропонімного походження поділяються на назви, основою яких є: а) прізвище або ім'я першопоселенця; б) прізвище або ім'я власника.

В ойконімії села Провалля переважають утворення назв вулиць від місця розташування. На час своєї появи ці топоніми мали прозорі назви, у наш час це втрачено. Так, розташування вулиць говорить про їх місце походження, наприклад, *вулиця*

Північна – на півночі села, вулиця Східна – на сході села, вулиця Соснова розташована біля соснового бору, а вулиця Центральна – у центрі села [2, с. 24].

На честь Героя Радянського Союзу названо *вулицю Паращенко*. Назва шинку „*Магазин у Ольги*” походить від назви власника *Маринюк Ольги Григорівни* [2, с. 26].

Село Провалля славиться своїми *Королівськими скелями*, біля яких розташовано ДООЦ „*Королівські скелі*”, який названо *на честь цих дивовижних скель*. Виникнення найменувань самих скель пояснюють так: дивлячись на них, можна побачити *профіль короля та королеви* [2, с. 56]. Поруч із селом протікає річка *Велике Провалля*, назва якої походить від назви села.

Назва села Провалля – апелятивного походження, утворена топонімізацією *географічної назви „провалля”*. Вибір твірного слова мотивований рельєфом місцевості – частини Донецького кряжу [2, с. 5]. Перша назва *село Нікольське* апелятивного походження, походить *від назви Нікольського храму*, збудованого на честь Миколи Чудотворця. У 1846 році біля села був створений Імператором Миколою I Провальський військовий державний кінний завод. Сьогодні – це філіал Луганського державного заповідника. У 1951 році завод відвідав маршал Семен Михайлович Будьонний. А в 1955 році на базі конезаводу було створено село Провалля [3, с. 232].

Доцільно дослідити *народні версії* походження назви (назви подаються відповідно до вимови). Так, народна легенда пояснює назву так: колись Катерина II проїжджала біля Королівських скель, її карета провалилася в яму. Вона тоді вигукнула: „Що це за провалля!” З того часу село назвали Провалля, а скелі Королівськими (Записано від Маракушиної Ганни Павлівни, 1932 р. н.).

На жаль, залишається багато не досліджених мікротопонімів, особливо тих, що етимологічно непрозорі. Тому необхідно провести значну роботу з вивчення топонімів та мікротопонімів Луганської області.

Література

1. Высоцкий В. И. Исторические аспекты топонимов Луганщины / В. И. Высоцкий. – Луганск, 1999. **2. История**

городов и сёл Украины Ворошиловградской области. – К., 1976.
3. **Сысенко Л. Н.** Свердловск: начало биографии // Провальский конный завод / Л. Н. Сысенко – Свердловск, 2008.

Анастасія Дуброва

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ОЙКОНІМІЯ МІСТА ТОРЕЗА ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Перше поселення на місці сучасного міста засновано в 70-х рр. XVIII ст. на злитті річок Орлової й Севаст'янівки (басейн Міусу) кріпаками, які втікали з центральних губерній Росії. Через деякий час поселення та землі, що йшли вздовж річки Орлової, були подаровані російським урядом генерал-лейтенанту Леонову. Тоді ці землі були названі на честь сина військового – слобода Олексіївка. До 1800 року в ній нараховувалося близько 225 мешканців. Саме з цього часу сучасне місто починає свою повноцінну історію.

У 60-х рр. XIX ст. після відкриття тут покладів антрациту почалася його розробка, і слобода стає промисловим центром. У 1867 році Леонов продає свій маєток таганрозькому купцеві Чистякову. Звідси друга назва слободи Чистяково. Тоді в ній було 148 дворів, мешкало 1013 осіб. За даними перепису на 1897 рік на землях колишньої слободи Олексіївки нараховувалося вже 2,5 тис. осіб. Більшість людей займалися сільським господарством, гірничою справою – 123, стільки ж займалися ремеслами, торгівлею – 16.

На початку XX ст. населення Чистяково складало 9 тис. Тут були лікарня, кілька початкових шкіл, маленький клуб. Завдяки розвитку залізниць видобування вугілля в Чистяковському гірничому районі розширилося. До 1926 року в Чистяково мешкало 20 тис. осіб. Тут працювали дві лікарні, амбулаторія, три аптеки, 11 шкіл, школа фабрично-заводського навчання, кінотеатр, чотири клуби. У 1932 році селище отримало статус міста.

16 липня 1964 року воно було названо Торезом на честь діяча Французької компартії Моріса Тореза, який був шахтарем і народився в родині гірняка. Також Моріс Торез був видатним

суспільним діячем того часу. Через це за радянської влади вирішено переіменувати Чистяково в Торез, це було чудовим жестом солідарності із французькими робітниками. Так місто отримало свою назву.

В ойкономії назв вулиць міста переважно ті, що увічнюють події радянських часів та представників комуністичної партії. Наприклад: *вулиця 50-річчя СРСР, вулиця Радянської Конституції, вулиця Леніна, вулиця Орджонікідзе.*

Також у назвах вулиць присутні імена вчених та діячів культури. Наприклад: *вулиця Лутугіна* – названа на честь геолога Лутугіна, який досліджував донецькі кам'яно-вугільні басейни, *вулиця Шишкіна* – названа ім'ям великого російського художника. Також можна прослідкувати ойконіми, що увічнюють імена великих російських та українських письменників. Наприклад: *вулиця Івана Франка, Тараса Шевченка, Нечуя-Левицького, Коцюбинського, Толстого, Салтикова-Щедріна та ін.* Незначна кількість ойконімів походить від назв річок: *це вулиці: Дунайська, Амурська, Волзька, Невська.*

Назви кафе, магазинів та інших установ носять імена їх власників. Наприклад: *кафе „Марія”, салон краси „Наталі”, ветеринарний магазин „У Нікона”, перукарні: „Лаура”, „Ольга”, „Діана” та ін.*

Отже, ойконіми міста Тореза утворені від топонімів відантропонімного походження, які поділено на дві групи, в основі найменувань яких лежать: 1) прізвище або ім'я першопоселенця; 2) прізвище або ім'я власника. Ономастична система міста Тореза формувалася з XVIII ст., але більшість назв закріпилися ще з радянських часів та носять імена тогочасних діячів. Але й значущу частину ойконімів займають ті, що виникли вже за часів незалежної України.

Література

1. **Ермаков А. П.** Торез. Историко-краеведческий очерк / А. П. Ермаков. – Донецьк, 1974. 2. **Словник** української мови. – Т. II. – К., 1980.

Аліна Єрмолович

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ЕРГОНІМІЯ Й ОЙКОНІМІЯ

с/мт НОВООЛЕКСАНДРІВКА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

У південно-східній частині Луганської області, за 64 кілометри від самого м. Луганська, та неподалік міста-героя Краснодона, на річці Велика Кам'янка розташоване с/мт Новоолександрівка з населенням 1853 особи.

У кінці XVII ст. на місці теперішньої Новоолександрівки було два хутори: Теплянський та Проциково. І тільки в другій половині XIX ст. вони об'єдналися в селище Новоолександрівка.

Назва селища – антропонімного походження. Цю назву мотивує словосполучення, у складі якого залежне слово (прикметник) *нова* та власна назва *Олександрівка*.

Ця назва має свою досить цікаву історію. У двадцяті роки на цій території хазяйнував пан Олександр. Тож початкова назва вже об'єднаних наприкінці XIX ст. земель була *Олександрівка*. Але в роки Великої Вітчизняної війни більша частина селища була знищена німецько-фашистськими загарбниками. Тож у 1946 році, коли селище почали відбудовувати, воно отримало вже нову назву – *Новоолександрівка*.

Першими поселенцями в наших місцях були козаки з Гуківської станиці, яких пан Олександр виміняв за коней. Серед них були козаки на прізвища Курносови, Кулакови, Григоренки, та Чистови. Це були предки теперішніх жителів с/мт Новоолександрівка. Також збереглися й такі прізвища з давнім коренем, як *Ковальов*, *Гриньов*, *Буханов*, *Тесленко*, *Калашников*. Були поширені такі імена: *Олімпіада*, *Єфросинія*, *Венера*, *Трохим*, *Панас*, *Єпіфан* та ін.

Останнє десятиліття позначене деяким оновленням антропонімікону. Іменний репертуар с/мт Новоолександрівка передбачає велике розмаїття імен. Зараз серед жителів села найбільш поширені такі – *Данило*, *Антон*, *Владислав*, *Анастасія*, *Мирослава*, *Ксенія* та ін. Узагалі-то сучасні власні найменування дітей в основному грецького, латинського, давньоєврейського, слов'янського походження. Але все ж таки імен, запозичених із

західноєвропейських мов, дуже мало. Це такі імена, як: *Жанна, Артур, Мілана, Едвард*. Судячи з цього факту, можна зробити висновок, що сучасна молодь дуже помірковано ставиться до іншомовних запозичень та намагається зберегти усталені антропонімні традиції свого народу.

Досить швидкий сучасний розвиток економічних і ринкових відносин дав поштовх до виникнення великої кількості різних установ та закладів.

Якщо брати до уваги всі ергоніми смт Новоолександрівка, то тут можна побачити й номени, утворені з урахуванням пропонуванних споживачеві послуг (продовольчі магазини „Продукти” тощо), це також і ергоніми, що вказують на товар, наявний у певному закладі (магазин „Хозтовари” або місцева аптека „Айболіт”). Трапляються також і відантропонімні ергоніми, що утворені від імен власників (продовольчий магазин „Ренат”). Є такі, що своїм змістом зберігають пам’ять про ту чи іншу людину (продуктовий магазин „Оленка”).

На нашу думку, до джерел творення ергонімії треба залучити якомога більше власне українських лексем, адже історія краю є джерелом виховання патріотизму, а власні назви рідного краю дають багатий матеріал для виховання в людей любові до Батьківщини.

Марина Картюк

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ОНОМАСТИКОН СЕЛИЩА БІЛОГО

Дослідження власних назв (ономастикону) окремих населених пунктів Луганської області є важливим при вивченні історії нашого краю. Отже, ономастика, яка „вивчає закономірності виникнення, розвитку, зміни, функціонування, поширення і структури власних імен у мові...” [1], стає вагомим лінгвістичною галуззю, яка якнайбільше сприяє подібним дослідженням.

Об’єктом нашого дослідження стали власні назви селища Білого Лутугинського району Луганської області.

Мета дослідження – простеження динаміки мікротопонімії цього населеного пункту.

У 1985 році, коли закривали церкву, в архівах була виявлена книга реєстрацій народжень, шлюбів і смертей Покровської церкви за 1705 р., яка починається з січня 1705 р. Отже, імовірно, з цього часу ми можемо розпочинати історію нашого селища. Назва селища *Біле* походить від назви гори, що складається з білого мергелю.

Село було приходом, у селі була церква, яка називалася *Покровською*, і на Покрову, з першого жовтня за старим стилем – у селі було престольне свято на честь Покрови.

У 1912 році почалося будівництво Північно-Донецької залізниці Родакове – Лутугине через село Біле, і в трьох кілометрах із заходу на схід від села була побудована залізнична станція Збірна. До цього часу російський геолог професор гірничого інституту в Петербурзі Лутугін Леонід Іванович займався дослідженням Донбасу, і на території села – тоді волості були закладені розвідувальні шурфи по балці Масляний ерок і біля Сорокової межі та ін.

У 1906 році Сулінське акціонерне товариство на основі дослідження невеликих шурфів закладає Шидлівську шахту № 9, і на честь цього товариства названа одна з вулиць – *Сулінська*.

Селище Біле нараховує 14 вулиць. Під горою розмістилася вулиця *Підгірна*. Саме таку назву вона має тому, що будинки розташовані біля гори. Далі знаходиться вулиця *Першого травня*. Ця вулиця була названа на честь Міжнародного свята солідарності трудящих 1 Травня. Сучасна вулиця *Островського*, раніше називалася *Загрузалівка*. Цю назву вона отримала тому, що тут були невилазні болота. Потім її перейменували, і вона стала називатися *імені М. Островського*, відомого радянського письменника, автора роману „Як гартувалася сталь”.

З вулиці *Островського* ми потрапляємо на вулицю *Колгоспну*, яку названо так тому, що на колгоспному полі дозволяли будувати будинки для колгоспників.

Паралельно з вулицею *Колгоспною* знаходиться вулиця *Свердлова* – більшовицького діяча, з ім'ям якого історія нашого населеного пункту аж ніяк не пов'язана. Через усе селище проходить велика центральна вулиця, яка названа на честь

В.І. Леніна. До цієї вулиці приєднується вулиця з чудовою назвою Садова. Названа так тому, що вся вона потопає в садах.

У південній частині селища знаходиться вулиця *Південна*. Назва її походить від її розташування. Паралельно з нею знаходиться вулиця *Червоних Партизанів*. На цій вулиці проживали учасники партизанського руху, тому й вулицю назвали на їх честь.

А ще в селі знаходиться вулиця *Партизана Головка*. Під час Великої Вітчизняної війни житель нашого селища Олексій Головка відзначився героїзмом у партизанському загоні й загинув як герой, тому на його честь і була незвана ця вулиця. У 90-х роках у селищі виникла ще одна вулиця – *Нова*. Назва її походить від того, що вона побудована не так давно, і будинки на цій вулиці всі нові.

Література

1. [<http://uk.wikipedia.org>]. 2. **Білівський** селищний архів № 2 (за 1705 р.).

Л. Л. Колесникова

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

СЛОВА-СИМВОЛИ

В ОНОМАСТИЧНОМУ ПРОСТОРІ ЛУГАНЩИНИ

Ономастика як галузь мовознавства є цікавою та порівняно молодю наукою. Вона вивчає назви країн, міст і сіл та їхніх частин, назви морів, річок, озер, гір; назви громадських закладів (магазинів, ресторанів, кав'ярень) та інших ономастичних об'єктів; імена, прізвища й прізвиська людей. У цих назвах відбито життєвий шлях мешканців краю від найдавніших часів до сьогодні, їхні уподобання, переконання тощо. Вони, як зазначає Є.С. Отін, не тільки здатні виконувати свою пряму й первинну функцію – бути назвами об'єктів навколишнього нас світу, але й просякаються вторинним, додатковим понятійним змістом, стають у мовленні експресивно-оцінними заміниками назв загальних. Вони збагачуються понятійними, або референтними, конотаціями, які органічно злилися конотаціями емоційно-експресивного плану [2, с. 5]. Власні назви часто зберігають пам'ять про історичні

події, про відомих діячів. Тому в цивілізованих країнах старі назви, як правило, зберігають, а нові дають новим об'єктам. Ономастичний простір Луганщини розширюється за рахунок нових об'єктів, що з'являються. На превеликий жаль, новим об'єктам частіше дають запозичені найменування, національний компонент у новоутвореннях розвинутий слабо. До національно-духовних скарбів народу належить мова, в якій знаходить своє відображення його світобачення, психіка, спосіб життя, традицій, культура, обряди й вірування, усе те, що відтворює народну душу, визначає національний менталітет. У багатстві слів і сполучень, стійких виразів і зв'язних текстів яскраво виявляють себе ті елементи значень, форм і функцій, які з більшою повнотою й силою передають цей народний дух, – національно-культурні мовні компоненти.

У системі образно-метафоричних мовних засобів, побудованих на національно-культурній традиції, значне місце відводиться серіям словесних символів, що своїм концептуальним змістом відбивають різноманітні сторони життя, особливості національного бачення дійсності, образного осмислення „картини світу”.

Словесний символ лише умовно передає відношення між означуваним і тим, чим він означається, або відповідає тільки одному означуваному, отожд, мотивує своє значення не шляхом переносу (точніше, передовсім не через нього), а через фонові знання, мовні препозиції. Категорія символу виявляє свій зміст і наповнення завдяки активній дії багатьох власне мовних і головне – позамовних чинників, що визначають його розуміння всіма членами даного соціуму [1, с. 115]. Серед онімів Луганщини виділяємо слова-символи, зокрема назви магазинів „Лелека”, „Фенікс”, „Марс”, „Гуливер”(рос.), „Берёзка”(рос.). *Лелека* – символ добра, щастя, вогню і сонячного світла, Божий птах. За повір'ям наших предків, якщо на подвір'я завітає лелека, то тоді буде в родині щастя, а народження дітей і досі пов'язують із прилітом лелеки. *Фенікс*, за давньою міфологією, – символ воскресіння. Слово-символ *Марс* має негативне емоційно-експресивне навантаження, але це не завадило створити мережу однойменних супермаркетів. *Марс* – це символ

насилля, руйнування та кровопролиття; у давніх греків – бог війни. *Гулівер* – літературний персонаж, що символізує велику силу; це символ-неологізм. *Береза* – символ чистоти, родючості, світла, дівочої ніжності. Її як оберіг часто висаджували біля осель. Уважалось, що її галузки убезпечують від блискавки, грому, граду та гризунів. Слова-символи покладено і в однойменні назви ресторанів Луганщини: „*Дракон*”, „*Седьмое небо*”, „*Плачущая ива*”(рос.), „*Пролісок*”, „*Сова*”, „*Стрелец*”(рос.). Наприклад, у слов'янській міфології *дракон* – символ темряви, ночі та смерті. Цим словом-символом названо китайський ресторан, а в Китаї дракон символізує велич, мудрість та силу й несе позитивне емоційне та психологічне навантаження. Такий птах, як *сова* є символом мудрості та страху. Цей птах символізує позитивне, так і негативне. В основу негативу покладено той факт, що сова не спить уночі й постійно шукає жертву, а, отже, несе біду та смерть.

Таким чином, поряд із науковими переконаннями продовжують існувати забобони, віджилі стереотипи думки й почуття, які виявляють багато первинних рис, а звідси – й символічних образів, що відбиваються в ономастичному просторі конкретного географічного простору.

Література

1. **Лосев А. Ф.** Проблема символа и реалистическое искусство / А. Ф. Лосев. – М., 1995. – 315 с. 2. **Отин Е. С.** Словарь коннотативных собственных имён / Е. С. Отин. – Донецк, 2004. – 412 с.

Дар'я Кривушина

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ОЙКОНІМІЯ СВЕРДЛОВСЬКОГО РАЙОНУ

ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Місто Свердловськ засновано в кінці XVIII століття. У 1801 році в селі проживало 176 чоловіків і 161 жінка в 45 подвір'ях. У 1923 році Шапакіно стає районним центром Шахтинського округу Донецької губернії. У 1938 році Свердловськ – районний центр Свердловського району. Статус

міста Свердловськ отримав у 1938 році. Мотивуючими ойконімів, поширених у місті й районі, були гідроніми, назви місцевостей, з яких приїздили переселенці, апелятиви-лексеми, що називали особливість ландшафту, рослинність або форми поселень. Є поодинокі назви населених пунктів, у яких увічнено символи радянського часу, представників комуністичної партії.

Нами були розглянуто й деякі ойконіми Свердловського району. Так, поблизу *сmt Володарськ* виявлений курганний могильник з 5 курганами. Назва селища антропонімного походження, вторинна, утворена від назви „Шахта № 10 імені Володарського”. Спершу населений пункт називався Собачівка. Засноване в XIX ст. Статус селища міського типу Володарськ отримав у 1938 році.

Сmt Павлівка – антропонімного походження. Селище було розташоване за 8 верст від слободи Ровенецької, а в 1847 році воно було перенесено на нове місце – біля балки *Велика Ведмежа*. Статус *сmt Павлівка* отримала в 1938 році. Паралельна назва – хутір Павлов-Орлов.

У *сmt Калінінський* виявлено поселення епохи бронзи, 2 кургани, курганний могильник з 12 курганами. Назва селища антропонімного походження, на честь радянського державного діяча М. І. Калініна. Раніше це був хутір Кундрючий, розташований на р. Кундрюча. Перейменування відбулося в 1932 році у зв'язку з організацією радгоспу імені Калініна, чим і мотивований вибір назви.

Історія *селища Должанське* пов'язана з 5 курганными могильниками з 14 курганами. Назва топонімного походження, вторинна, дублює назву радгоспу Должанський, утворена від назви річки Должик. Селище засновано 1949 р. у зв'язку з організацією радгоспу Должанський.

Село Благівка розташоване на р. Нагольна. Поблизу села виявлено поселення епохи бронзи, досліджено 4 кургани й поселення епохи пізньої бронзи. Назва села апелятивного походження, з позитивним забарвленням, утворено від слова благо. Село відоме з початку XVIII ст. як хутір Харитонівський, антропонімного походження, утворене від прізвища власника землі й засновника хутора Харитонівка.

Смт Комсомольський – поблизу села виявлено мезолітичне й неолітичне місцезнаходження, 2 кургани. Назва селища апелятивного походження, утворена за радянських часів шляхом перейменування описової назви „Селище шахти № 5 – 6”. Паралельна назва „Селище Центросоюз” уживалася до 1943 р. Засноване в 1905 р. у зв’язку з будівництвом шахт у балці Дубовій. Сучасна назва та статус селища міського типу існує з 1954 р.

Література

1. **Высоцкий В. И.** Исторические аспекты топонимов Луганщины / В. И. Высоцкий. – Луганськ : Шлях, 1999. – 96 с. 2. **История** городов и сел УССР. Ворошиловградская область. – К., 1976. 3. **Словник** української мови. – Т. II. – К., 1980.

Ольга Лебединська

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ДЕЩО ПРО ОЙКОНІМІЮ СВЕРДЛОВСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Нинішня територія міста Свердловська розташована на південному сході України, у південній частині Луганської області. Місцевість була в складі різних адміністративно-територіальних одиниць.

Найраніші відомості говорять про те, що ця територія в VII – X ст. була центром Хазарського каганату, з XIII ст. входила до складу Дикого поля.

У 40-х рр. XIII ст. була встановлена межа Донського війська із Запорозьким. Територія стала приводом міжусобиць між запорозькими й донськими козаками.

Наказом Урядового сенату Земля війська Донського була перейменована в Область війська Донського. Ця назва збереглася до 1918 року. Після встановлення радянської влади на Дону в 1920 році Область війська Донського була знову перейменована в Донську, а центр її з Новочеркаська переведено в Ростов-на-Дону.

У Свердловську районну раду ввійшли Червонопартизанський міський відділ, 6 селищ і 6 сіл. Назви

поселень утворилися від імен, прізвищ землевласників. Хоча відомі й випадки йменувань населених пунктів іменами, прізвищами, прізвиськими перших поселенців.

Назви деяких селищ Свердловського району мають цікаву історію.

Бірюкове – селище міського типу. Перші його назви – слобода Кринична, Петровсько-Кундрюччя. Сучасну назву селище отримало в 1921 році на честь червоного командира В. М. Бірюкова.

Астахово – одне зі старовинних поселень району. Засноване на річці Міцній у 1794 році полковником Е. Л. Астаховим, братом героя російсько-турецької війни 1788 – 1791 рр. Н. Л. Астахова. На честь його й було назване селище.

Медвежанка (Слобода Медвежанка) заснована в 1800 році на річці Медвежій. Звідси й пішла сама назва села. Медвежанка є центром сільської ради. З 1953 року назване село відоме з нинішньою назвою.

Дар'ївка заснована на річці Нагольній у 1845 році військовим старшиною А. Луковкіним; пізніше перейшло у власність генерал-майора Г. Луковкіна. Селище було назване на честь його дружини.

Мар'ївка заснована на правому березі річки Нагольної шляхом переселення селян з Дар'ївки. Назву отримало за іменем дочки генерал-майора Луковкіної Марії.

Провалля – центр сільської ради. Засноване в 1790 році на річці Верхнє Провалля (початкова назва – село Никопольське). З 1818 року його названо Ворошиловим. Назва Провалля успадкована. Це село перебуває на нижчому рівні порівняно з іншими селищами.

Отже, нами розглянуто назви селищ Свердловського району. Ономастична система Свердловщини активно формувалася в XIII ст. Майже всі розглянуті назви походять від імен, прізвищ видатних осіб, землевласників. Деякі завдячують назвам річок.

Література

1. Кутуза Н. Специфічність Одеської ергонімії / Н. Кутуза // Наук. зап. Серія : Мовознавство. – Т., 2003. – Вип. 1. – С. 116 –

121. 2. **Свердловск** – край шахтерский /под ред. В. Радионова. – Луганск : Янтарь, 2003. – 132 с. 3. **Свердловск**: начало биографии / под. ред. В. В. Рябых. – Луганск, 2008.

Н. М. Лєсовець

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

**СЕМАНТИКА ЕРГОНІМА ЯК СУКУПНОСТІ
ЛІНГВІСТИЧНОЇ ТА ЕКСТРАЛІНГВАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ**

Актуальність дослідження полягає в тому, що в понятійному апараті ономастики все ще не склалася єдина термінологія для аналізу семантики власних назв (далі ВН).

Мета статті – з'ясувати взаємозв'язок інтра- й екстралінгвальних чинників у номінації ергооб'єктів м. Луганська.

З розрізненням у слові не лише зовнішньої (звукової оболонки), але й внутрішньої форми (інтенціонального чи емоційного фону) пов'язується поняття мотивування. Мотив лексичного значення слова визначає його словотвірну й семантичну структури. Внутрішня форма виражає ознаку, яку було покладено в основу номінації; це найближче етимологічне значення, яким виражається зміст [1, с. 22]. Внутрішню форму слова О. О. Потебня вважав спрямовуючою силою розвитку думки, образним уявленням, що породжує нову словесну творчість. Внутрішня форма слова розглядається як засіб апперцепції, як посередник між новопізнаваним і набутим лінгвальним досвідом, як „образ образу” [2, с. 121].

Ономастика як галузь науки досліджує різні аспекти функціонування та структури ВН, вивчення власних найменувань реалізується в процесі розгляду питань семантики, що активно студіюється вітчизняними лінгвістами понад півстоліття, однак і досі залишається дискусійним. Це пояснюється передусім тим, що виникнення, функціонування й розвиток семантики слова дослідники обмежували, насамперед, аналізом предметного компонента лексичного значення слова.

У понятійному апараті ономастики все ще не склалася єдина термінологія для аналізу семантики ВН. Вивчення значення оніма, зокрема ергоніма, доцільно розпочати в аспекті

ономасіологічному. Визначальним у цьому випадку постає питання про мотивованість ВН. До сьогодні суперечливим залишається питання про сигніфікат (наявність чи відсутність його у власній назві, у разі наявності – його специфіка й семний склад). Ономасіологічна мотивованість зумовлює взаємозв'язок форми та змісту мовного знака й співвідносить номінативну одиницю з однією чи кількома властивостями об'єкта, бо мовні процеси якнайтісніше пов'язуються з поняттям внутрішньої форми.

Ергонімам як одиницям ономастичного простору властиві такі ознаки: семантична прозорість одних ергонімів чи завуальованість внутрішньої форми інших, одно-, дво- чи багатокомпонентність, їх динаміка. Утверджений в останні десятиліття антропоцентризм став підґрунтям виявлення нових можливостей у дослідженні змісту онімів, увага до яких дає можливість зосередитися на лінгвокультурологічному, соціолінгвістичному, прагматичному аспектах.

Щодо семантики ергоніма, то слід тлумачити семантичну структуру цієї ВН як складний комплекс значень лінгвістичного та екстралінгвального характеру, зокрема денотативного та конотативного. Розкрити взаємозв'язок лексичного значення апелятива, від якого походить ергонім, пов'язати його з цим значенням – одне із завдань семасіологічного дослідження ергонімів.

Семантика ергоніма не лише акумулює різні аспекти суспільного ладу, а й нагромаджує відомості з господарського, культурного устрою народу в певні історичні епохи. Тому ергонімія є одним із джерел дослідження не лише мови, а й культури, історії нашого народу. Усі вищезазначені чинники – екстралінгвальні, однак саме вони дають змогу лінгвістам зрозуміти власне мовні явища, пов'язані з ергонімією. Створена В.А. Никоновим характеристика слів, від яких утворюються топоніми [3, с. 57 – 61], стала основою для виділення трьох компонентів значення ергонімів: 1) доергонімне значення лексеми-етимона; 2) власне ергонімне; 3) постергонімне значення – асоціації, що виникають у реципієнта з назвою в результаті знайомства з ергооб'єктом.

Залежно від зв'язку назви з властивостями ергооб'єкта ергоніми розподіляються на три великі групи. До першої групи належать реальні ергоніми, що вказують на реально існуючий факт, пов'язаний з видом діяльності підприємства та продукцією, що ним випускається, з особистістю власника (засновника) чи з місцем розташування підприємства [4 с. 159]. До цієї групи ергонімів ми відносимо такі найменування: *Обласний центр народної творчості, Центр соціальної служби для молоді, Комбінат зеленого господарства та благоустрою, Управління охорони здоров'я* тощо. Специфічною ознакою вищезазначених ергонімів є те, що складові компоненти складаються з апелятивів, що характеризують ергооб'єкт, а цілісне найменування – онім. Саме щодо подібних найменувань найбільше сперечаються мовознавці: можна чи не можна надати цій категорії ергонімів статусу ономастичних одиниць. Н. А. Янко-Триницька вважає, що не можуть мати статус власних назв установи, які належать до ділової та політичної сфери життя, зокрема адміністративні, партійні та профспілкові організації, науково-дослідницькі та навчальні інститути та інші організації, що характеризуються призначенням і місцезнаходженням уже в основній назві [5 с. 94]. Аналізуючи це суперечливе питання, ми дотримуємося точки зору О. В. Суперанської, В. В. Лопатіна та інших дослідників, які вказують на функціональне призначення власних назв. Зокрема, ідентифікаційно-диференціююча функція дає змогу виділити одиничний ергооб'єкт з низки подібних. Статус ергоніма, безумовно, зближує його з власною назвою, бо ним виділяється один з певного класу предметів, явищ. Цим він відрізняється від загальних назв. Ергонім зближується з терміном та номенклатурною назвою, проте це зближення не є абсолютним.

До другої групи належать ергоніми, що не подають відомостей про вид діяльності закладу, установи, підприємства тощо, наприклад: магазин „*Браво*”, санаторій-профілакторій „*Енергія*” та ін. Більшість дослідників відносять ергоніми цієї групи до умовних. Зокрема, Є.С. Отін зазначає: „Особливу групу ергонімів складають імена, які можна схарактеризувати як

чисто умовні позначення підприємств, що не містять інформацію про виробничу спрямованість останніх” [6, с. 158].

До третьої групи належать ергоніми, що мають опосередкований зв'язок з ергооб'єктом, наприклад: комп'ютерний клуб „Бункер”, автошкола „Колесо”, магазин „Мівіна”, дитяче кафе „Русалочка” та багато ін. Дослідники називають їх символічними ергонімами. Як відомо, основою символічних назв постають асоціативні зв'язки, що вказують на вид чи сферу діяльності підприємства, якість продукції / послуг тощо.

Деякі вчені об'єднують умовні й символічні ергоніми, називаючи їх умовно-символічними. Зокрема, А. В. Беспалова зазначає, що „ергоніми з символічним мотивуванням (чи так звані умовні ергоніми) непрямо чи умовно відображають реальні ознаки об'єкта завдяки метафорі, аббревіації тощо” [4, с. 159]. С. А. Копорський подібні найменування називає абстрактно-символічними [7 с. 25].

Автори досліджень у сфері ергонімії (С. О. Шестакова, Н. В. Кутуза, О. О. Белей) указують на важливу роль екстралінгвального чинника, що впливає на номінативну ситуацію. Екстралінгвальний аспект семантики ергоніма визначається умовами його побутування в суспільстві, рівнем загальнокультурного розвитку номінатора, специфікою зв'язку з найменованим денотатом, перенесенням назв інших відомих об'єктів у площину ергонайменувань. Якщо взяти до уваги всі складники семантики ергоніма, зауважимо, що вона не може бути сталою, назавжди заданою, оскільки її компоненти весь час перебувають у динаміці, постійному русі. У кожний історичний період оними характеризуються взаємозумовленою значущістю її складових компонентів. Так, в ергонімії радянського періоду широкоживаним був ідеологічно-символічний ергонім „Зоря”. Відзначимо, що лексема „Зоря уособлювалася у слов'ян в образі богині й називалася сестрою Сонця” [8 с. 45]. Серед чинників, що до цього часу підтримують позитивне забарвлення лексеми *зоря*, незважаючи на серйозне переосмислення суспільством усього комплексу ідей і уявлень, пов'язаних з мрією про „зорю нового життя”, одним з найважливіших, на думку

К. В. Першиної, є ставлення народної свідомості до понять „народження нового дня”, „світло сонця”, „рано” [9 с. 291]. Але при зміні суспільно-політичного устрою змінюється й система ергономіації. Так, поширений за радянських часів ергонім казенного типу „*Канцтовари*” зафіксовано лише один раз, усі інші ергоніми цього типу мають назви: „*Канцсервіс*”, „*Панірус*” тощо. Усе менше залишається назв магазинів на зразок „*Промтовари*”, „*Магазин №...*”, „*Продукти*” тощо. Л. Н. Соколова зауважує, що „основна причина такої невиразності полягає в тому, що в цих численних магазинах під загальними назвами *Одяг, Взуття, Галантерея* і т. ін. переважає однаковий для всіх магазинів ширужиток. Посередність товару породила такі ж узвичаєні шаблонні найменування. Звідси – острах відійти від стандарту, адже в умовах соціалістичної системи, коли магазини були місцем не стільки продажу, скільки розподілу товарів, не було необхідності в яскравій рекламі. У результаті ці невиразні та однотипні назви *Парфумерія, Трикотаж* та ін. позбавили відповідні об’єкти ознак індивідуальної значущості” [10 с. 66].

Іноді зовнішня оболонка ергоніма залишається незмінною, а внутрішньоформне значення змінюється. Прикладом цього є ергонім „*Марс*” (найменування супермаркету). При відкритті цього закладу на вивісці російською мовою поряд з назвою зазначалося: „Магазин реальных скидок”. Зауважимо, що аббревіатура була свідомо орієнтована на реально наявне в мові слово. Приблизно через рік функціонування цього закладу вивіска стала містити інше пояснення: „Ласкаво просимо завітати на планету низьких цін”. У вищезазначеному ергонімі простежується неоднозначне тлумачення назви, кодифікація семантичного нашарування здійснюється за допомогою явища семантичної контамінації. внутрішньою формою мотиваційні ознаки виявити просто, у ВН із затемненою внутрішньою формою – важко.

Отже, у семантиці ергоніма поєднуються лінгвістичні та екстралінгвальні відомості, зокрема прагматичне тлумачення назви. Внутрішня форма визначає фонетичні, лексичні, морфологічні особливості ергоніма. Нерідко внутрішня форма

ВН завдячує звуконаслідуванню, семантичному зсуву, урахуванню доергонімного значення лексеми-етимона. Внутрішня форма одних ергонімів прозора, інших – затемнена, у деяких ергонімів вона навмисно завуальована номінаторами.

Література

1. **Потебня А. А.** Мысль и язык / А. А. Потебня // Теоретическая поэтика / [сост., авт. вступ. ст. и коммент. А. Б. Муратов]. – М. : Высш. шк., 1990. – С. 22 – 55.
2. **Колоїз Ю. В.** Образно-асоціативний потенціал внутрішньої форми оказіоналізмів у світлі теорії О. О. Потебні / Ю. В. Колоїз // Олександр Потебня: сучасний погляд : матеріали Міжнар. читань, присвяч. 170-річчю від дня народження фундатора Харківської філол. шк. 11 – 12 жовт. 2005 р. – Х. : Майдан, 2006. – С. 121 – 127.
3. **Никонов В. А.** Введение в топонимику / В. А. Никонов. – М. : Наука, 1965. – 179 с.
4. **Беспалова А. В.** Принципы и способы номинации в английской эргонимии (на материале названий фирм и компаний) / А. В. Беспалова // Вопр. ономастики. – Вып. 19. – Свердловск, 1991. – С. 158 – 167.
5. **Янко-Триницкая Н. А.** Собственные наименования предметов / Н. А. Янко-Триницкая // Рус. яз. в шк. – 1977. – № 6. – С. 93 – 97.
6. **Отин Е. С.** Из истории русской эргонимии / Е. С. Отин // Избр. тр. по языкознанию. II. – Донецк : Донеччина, 1999. – С. 155 – 166.
7. **Копорский С. А.** О лексико-семантических особенностях наименований (названия кинотеатров) / С. А. Копорский // Мысли о современном русском языке : сб. ст. под ред. акад. В. В. Виноградова. – М. : Просвещение, 1969. – С. 24 – 30.
8. **Белей Л. О.** Словотворче варіювання власного імені людини / Л. О. Белей // Семасіологія і словотвір : зб. наук. пр. – К. : Наук. думка, 1989. – С. 56 – 59.
9. **Першина К. В.** О семантико-номинационном потенциале слова *заря* в русском языке / К. В. Першина // Філологічні дослідження : зб. наук. пр. – Вип. 1. – Донецьк : Юго-Восток, 2000. – С. 285 – 292.
10. **Соколова Л. Н.** Типи мотивованості ергонімів (на матеріалі ергонімії м. Києва) / Л. Н. Соколова // Мовознавство. – 1993. – № 6. – С. 65 – 69.

Юлія Межинська

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ОНОМАСТИКОН смт МАРКІВКА

Скажи мені своє прізвище, і я скажу тобі, хто ти... Як би парадоксально це висловлювання не звучало, але це дійсно так, адже історично склалося так, що носії різних націй мають відповідні суфікси у своїх прізвищах. Так, наприклад, суфікс *-ськ(ий)* указує на польське походження; *-ов, -ев* – російське; *-ич, -вич* – сербське; *-енко, -ук, -чук* – українське.

Усі ці суфікси вважаються найтиповішими для певного народу не тому, що вони становлять найбільшу групу, а тому, що вони не використовуються або поширені вкрай рідко в інших народів. „Процес виникнення і усталення прізвищ як окремого класу спадкових найменувань охоплює великий проміжок часу. Найраніше спадкові родові назви виникли у середовищі вищих верств феодального суспільства – князів, магнатів, власників земельних володінь і маєтків” [2, с. 21]. Цей процес відноситься до XVI століття.

Поява прізвищ зумовлена потребою в найточнішій ідентифікації особи, загалом же „прізвище – це родове найменування, набуте при народженні, зміні прізвища, всиновлення, яке переходить у спадок” [1].

Матеріалом для нашого дослідження стали прізвища (200 найменувань), які функціонують у смт Марківка, зібрані на основі даних Марківського РВУМВС України в Луганській області.

Досліджуючи структуру прізвищ на Марківщині, можемо сказати, що вона надзвичайно складна й представлена різними варіантами прізвищ.

Це можна пояснити низкою причин. По-перше, селище було засноване переселенцями з Чернігівщини, тому переказують, що ряд прізвищ мають „чернігівський відтінок” (*Онопрієнко, Глушко, Ковальов*). По-друге, Марківка має специфічне географічне положення (недалеко від кордону з Росією), тож подекуди відрізнити власне українські прізвища від російських у край важко. По-третє, у часи Великої Вітчизняної війни в Марківський район було переселено людей

з інших куточків України, насамперед зі Львівської області, які додали також і свій колорит до вже існуючих прізвищ, принісши з собою прізвища: *Воробель, Кузьмич, Очкур* та ін.

Щодо власне українських прізвищ, то, незважаючи на їхню різноманітність, джерела їх творення дослідити порівняно легко.

На території селища переважають прізвища, що вказують на певний вид діяльності, на професію її носія: *Конюхов, Рибалко, Бондар, Горішковоз, Гончаров, Коваль, Колодязний, Кравцов, Мельник, Олійник, Погребенко, Пономарьов, Попович, Скляр, Підкуймо, Чумак, Солдатко, Попов*.

Майже не відстають від них за кількістю прізвища, похідні від назв рослин і тварин. Таку різноманітність у прізвищах цієї групи можна, на нашу думку, пояснити сільськогосподарською спрямованістю району.

До прізвищ, похідних від назв тварин, відносять: *Бичков, Жабко, Жук, Карпенко, Козленко, Лось, Рак, Царенко, Баран, Заєць, Ворона, Гусак, Горобченко, Соєнко, Соколенко, Шпак, Сич, Скворцов, Сорока*.

Значна група прізвищ утворена від назв рослин: *Волошко, Гарбуз, Гречка, Грибачов, Ізюмський, Капустін, Квітка, Колосов, Крапівцев, Лоза, Пшеничник, Редько Сморода, Жолуднева, Житник*.

Доволі поширеними є прізвища, що вказують на утворення від назв прикметників, які означають колір (*Сизов, Седов, Руденко, Рябов, Зеленський, Синянський, Білецька*). Маємо наголосити, що останні характеризуються опосередкованим зв'язком з твірним словом.

Назвемо інші моделі прізвищ, зокрема, утворені від назв продуктів харчування (*Борщ, Кисіль, Сало, Трохліб, Цукрено*), знарядь праці (*Дудка, Торба, Соха, Шило*), якостей людини (*Вернигора, Громов, Гуков*), родинної спорідненості (*Кумов*), числових назв (*Третяк, Сьомак*, імовірно, за порядком народження дитини в сім'ї), особливостей характеру та зовнішності людини (*Лисаков, Лисенко, Кривуля, Костенко, Коротун, Косенко, Добридень, Горбаньов, Безпальченко, Прищепя*), за місцем проживання (*Загребельний (за греблею живе), Задорожній (за дорогою), Закутько (за кутком, у віддаленому кутку)*).

Досить поширеними є й прізвища, похідні від імен (в основу таких прізвищ лягли імена батьків): *Авраменко, Алістратов, Андрійчук, Антонечко, Артеменко, Борисенко, Володимиров, Власенко, Гересименко, Григоренко, Данолюдов, Денисенко, Дмитренко, Матвієнко, Михайлов, Назаренко, Наумович, Нікітенко, Павлова, Панасик, Петренко, Романенко, Юрченко, Якимчук.*

Крім того, є й такі прізвища, які важко віднести до тієї чи іншої групи або виділити в окрему. Так, прізвище *Зоря*, можливо, виділилося за красою людини, *Бабій* (за особливу любов до жінок), *Мова* (за красномовність носія), *Махненко* (можливо, похідне від історичного „батько Махно”), *Ярманов* (є припущення, що це прізвище утворилося від прикметника *уярмлений*).

Таким чином, констатуємо, що історія виникнення прізвищ тісно пов’язана з історією народу, особливостями його культури. Питання походження прізвищ є дуже важливим, оскільки в цьому процесі брали участь різні люди, відбилися традиції, звичаї, світогляд носіїв культури різних місцин.

Література

1. Большая енциклопедия Кирилла и Мефодия (електронний варіант), 2004 г. 2. **Масенко Л. Т.** Українські імена та прізвища / Л. Т. Масенко. – К., 1990. – 47 с.

Юлія Муштай

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ОНОМАСТИКОН СІЛ ТРОЇЦЬКОГО РАЙОНУ

ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Наша Слобожанщина багата на різні назви, прізвища, прізвиська. І кожне з них має своє власне, дуже цікаве походження.

Я живу в селі, яке має назву Іллічівка (Троїцький район). У середині 60-х років ХХ століття в районі стали перейменовувати села. Наш хутір *Будьонний* перейменовали в *Іллічівку* на честь Володимира Ілліча Леніна. Мене зацікавила історія походження хутора *Будьонний*. Існує декілька версій, одна з них має таку історію. У 1920 р. поряд з хутором в урочищі *Дубки* зупинився загін кавалеристів Першої кінної

армії, якою командував Семен Миколайович Будьонний. І тому в 1929 р. хутору було присвоєно ім'я видатного полководця.

Чому ж урочище *Дубки* має таку назву? Назва залишилася від прізвища пана Дубка. Маєтку його там не було, але земля і два ставки належали йому. У селі залишилися тільки урочище і один ставок.

Поруч із селом є мальовниче місце, у якому знаходиться ставок *Гриньківський*. Свою назву він отримав від прізвища механізатора Петра Антоновича Гринька приблизно в 1975 році, коли він екскаватором розкопав джерело, у яке вода стала прибувати й виникла потреба підгати греблю. Скрепером навозив на греблю землю, а потім при будівництві нової вулиці, яка згодом отримала назву *Молодіжна*, бо на ній жили в основному молоді сім'ї. Ця вулиця знаходиться вище іншої, а тому, коли там було лише п'ять хат, людей, які там проживали називали *горянами*. Друга вулиця має назву *Центральна*, бо туди заселялися люди із села Лизино Білокуракинського району. Ще за часи пана існувала третя вулиця, яка мала назву *Артіль* (1922р.), а по-народному її ще називали *Комуною*.

Поряд з нашим селом розташоване ще одне мальовниче село *Загір'я*. Назва його походить з 1933р., бо воно неначе знаходиться за горою. Раніше (до 1933р.) воно називалося *Левенцеве* від прізвища Левенець, яке мали 10 сімей. Неподалік від села *Іллічівка* розташовані *Воеводське* і *Розсипне*. Назва першого походить ще з 1920 року, коли на цій території було найбільше воєводство Вейделівського повіту. А назва другого пішла від хаотичного розташування вулиць, вони неначе розсипані.

Моє село багате на прізвиська. Наприклад, в одного чоловіка матір звали *Поліною*, а його прозвали *Павлином*, а згодом *Павою*. Інший чоловік має прізвисько *вутак*, бо ходить, неначе вутак, заклавши руки за спину.

Живе в селі Харченко Петро Антонович, у нього прізвисько *Туліка*, бо ще в дитинстві він так називав шуліку. А дідусь Іван, на прізвисько *Храпаний*, отримав таку назву тому, що при розмові голосно похропував. Дідусь Олексій був дуже малий на зріст і за це його прозвали *Пуней*. Петро Іванович

Пилипенко має прізвисько *Смуглянка*, бо його найулюбленішою піснею в молоді роки була пісня „Смуглянка” із к/ф „В бой идут одни старики”. А його брата звали *Єврах*, тому що в дитинстві він говорив не ховрах, а єврах.

Є в нашому селі прізвища, які сягають своїм корінням козацьких часів. Це такі як *Сагайдак*, *Довбиш*, *Харченко*, *Чернявський*.

Мені дуже сподобалася історія мого села, історія прізвищ і прізвиस्क. На мою думку, необхідно велику увагу звертали на подібні назви й знали їхнє походження для збереження кращих надбань минулого.

О. В. Першина

(ВП „Політехнічний коледж

Луганського національного аграрного університету”)

ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ РОБОТИ

З ОНОМАСТИКИ НА ЗАНЯТТЯХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

(з досвіду роботи)

На сучасному етапі розвитку педагогіки як основи освітянського процесу актуальним стає питання інтеграції наук, прагнення отримати найточніше уявлення про будову світу. Ці ідеї вимагають оновлення змісту навчання, диференціації та інтеграції різних за змістом наук, упровадження інтерактивних технологій, виховання творчо мислячої особистості, яка добре знає історію й культуру рідного краю, є патріотом своєї Батьківщини, здатної після закінчення навчального закладу реалізувати себе в різних сферах людської діяльності. Це все можливо за умови індивідуального підходу до навчання та виховання студентів.

Щоб забезпечити ефективність навчання, повноцінність заняття, необхідно поєднувати репродуктивну й пошукову діяльність. Студент – не пасивна фігура педагогічного процесу, і викладач повинен прагнути дати йому не лише певний вантаж знань, а й навички мислити, стимулювати розвиток його пізнавальних сил, роботу думки, постійну потребу вчитися,

самостійно здобувати знання, спостерігати, досліджувати. Саме тому сучасні заняття повинні звучати й проходити по-новому, на них необхідно приділяти увагу вдосконаленню структури заняття, змістовності, розвитку творчих здібностей студентів. Актуальними стають питання розвитку пізнавальної й дослідницької діяльності учнів, значну роль у вирішенні яких відіграє застосування частково-пошукових методів у вивченні краєзнавства.

Ми мали змогу переконатися, що ономастика як галузь мовознавчої науки привертає увагу не тільки дослідників-фахівців, а й дослідників-студентів. Власні назви міст і селищ, де мешкають студенти нашого коледжу, містять велику кількість цікавої інформації. Аналізуючи походження тієї чи іншої назви, учні дізнаються про етнографію, культуру свого регіону. До такої роботи молодь ставиться з інтересом.

Мета розвідки – узагальнити результати дослідження історичного походження власних назв села Шапарськ Білокуракинського району Луганської області й окреслити методичний аспект проведеної роботи.

На прикладі топоніміки й гідроніміки зазначеного села ми дійшли висновку, що більшість чинників, які лежать в основі мотивації походження назв, можна класифікувати так:

1. Належність місцевості певному власникові чи засновникові:

- селище *Шапарськ*:

I версія – село належало заможному поміщикові Шапоріну;

II версія – раніше управляючого називали „шафар”, а хутір, де стояла хата управляючого, Шафарівкою;

- частина селища (кут) *Крищивка* – у давнину на місці цього осередку розташовувалася садиба заможного селянина Кризького;

- частина села (кут) *Яремівка* – засновником хутора Яремівки вважають Ярему;

- частина селища (кут) *Бедівка* – однією з версій є та, що на хуторі жила родина Беденків. Родини з таким прізвищем можна зустріти в селі й сьогодні;

- *Кругликів ліс* – названий на честь бунтівника Круглика;

- *Трьохбратній яр* – колись землі впродовж яру належали трьом братам;
- *Терешків яр* – мешканці говорять, що колись у цьому яру в землянці жив дід Терьошка, який був знахарем.

2. Власні назви, що походять від назв народів-переселенців:

річка *Козинка* – одна з версій походження свідчить про те, що колись ці землі заселяли татари, а від татарського „казанка” – упадина. І дійсно річка знаходиться у впадині.

3. Власні назви, що вазують на природні особливості місцевості:

- озеро *Холодне* – у цьому місці б’ють холодні ключі;
- частина селища (кут) *Підгорівка* – хутір, розташований під горою;
- *Богів ліс* – дуже красивий ліс, у ньому завжди водилося багато ягід, грибів, квітів. Він нагадує тамтешнім мешканцям „Божествений рай” на землі;
- *Крейдяна криниця* – дно цієї криниці становлять розмиту крейду, навіть вода в криниці хоча й смачна, але мутнувата (білувата) від крейди.

Багато цікавого з історії рідного краю дізнаються наші студенти й поспішають поділитися з нами своїми здобутками. Отже, ми вважаємо, що така робота цікава й корисна для молоді з погляду розвитку в них пошукових здібностей, бажання займатися дослідницькою діяльністю. Вона актуалізує вивчення історії виникнення й заселення Луганської області, що також є невід’ємною складовою виховання в молоді поваги до історії рідного краю та України в цілому.

Ірина Сидоренко

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

**МІКРОТОПОНІМІЯ БІЛОКУРАКИНСЬКОГО РАЙОНУ
ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

Загальновідомо, що між антропонімією й топонімією існує тісний зв’язок. Нерідко топоніми утворені від антропонімів. Назви населених пунктів (ойконімів), ярів нерідко утворені від

антропонімів, численні в будь-якому регіоні нашої країни. Серед населених пунктів Білокуракинського району Луганської області вони також посідають чільне місце.

У лексико-семантичному аспекті топоніми відантропонімного походження поділяються на назви, основою яких є: а) прізвище або ім'я першопоселення; б) прізвище або ім'я власника. В ойконімії Білокуракинського району переважають утворення від прізвищ засновників цих поселень. На час своєї появи ці топоніми мали прозору етимологію. Низку ойконімів утворено від особового імені. Так, іменем першопоселення названо населений пункт *Нещеретове* (від прізвища Нещерет). Правда, є ще одна версія називання: селяни-утікачі будували житло в густих заростях очерету річки Білої.

Яр Савланів найменованій іменем власника земель – Савлана.

Дем'янівка – село з багатим історичним минулим. І хоч офіційно дати його заснування точно не встановлена, але історичне коріння його губиться в глибині віків. Час зберіг ім'я засновника села – Дем'яна, завдяки якому розпочалося будівництво й заселення хутора у верхів'ї річки Борової.

Перші поселенці села Дем'янівка, як правило, селилися на невисокому березі річки Борової, де джерела стрімко пробивалися по балці в широкий ковиловий степ з-під крейдяної Одовенкової кручі, назва якої походить від переселенця Петра Одовенка. Назва річки Борова, мабуть, є красномовним свідченням того, що в сиву давнину тут росли дрімучі бори, водилося багато звірів і птаства. Тож і не дивно, що саме в цьому краї виявлено найдавніші археологічні знахідки перебування людей.

У Дем'янівці виявлено три кургани, що розташовані суворо в одному напрямку – з півночі на схід, слугували для давніх народів не тільки могильниками, а й були своєрідними спостережними вежами для охоронців Дикого поля, дороговказами. Два кургани мають і свої назви: курган Скіфський та курган Сарматський. Сармати й скіфи, які тривалий час заселяли цей край, своїх забитих вояків і померлих

подорожніх доставляли до курганів – родових кладовищ, де й здійснювали урочисті поховання.

А невдовзі прибув у цей край і купець з Гетьманщини з крамом (та чи не найбільше в ньому було шовку). Так йому сподобалася ця місцевість, що й він покинув на старості улюблене ремесло й став облаштовувати на вільному місці нове поселення. І назвали цей хуторець люди *Шовкунівкою*, на честь купця, який торгував заморськими шовками та парчею.

Також у народі існує цікава історія виникнення назви села Коноплянівка. Переселенці з Воронежа тікали в Дике поле, і щоб засвідчити, що територія вже зайнята, вони запалювали великі вогнища з конопель, бо нічого поблизу більше не росло. Так виникла назва *Коноплянівка*.

Прізвищами та іменами переселенців і першопоселенців названі інші населені пункти: *Заїківка* (від прізвища Заїка), *Лизине* (від прізвища Лизенко), *Павлівка* (від імені Павла Міаковича, секунд-майора).

Назва села *Попівка* антропонімічного походження, утворена від прізвища землевласника Попова. Перша назва – Гракове – апелятивного походження, українськомовна, утворена шляхом дублювання без змін найменування Гракової балки. Назва фаунонімічного походження, утворена від назви птаха грака.

Про виникнення *Білокуракиного* існує кілька народних переказів, але один з них пояснює появу назви так: у 1700 році Петро Великий повертався з другого походу до Азова в супроводі одного зі своїх вельмож – князя Б.І. Куракіна, зупинився в мальовничій місцевості, що була на той час дикою й незаселеною. Вона дуже сподобалася Куракіну, і Петро I подарував у вічне користування її князю. Назва Білокуракине – відантропонімічного та відгідронімічного походження (основа назви – прізвище князя Куракіна та назва річки Білої, що протікає в цій місцевості). Річка Біла отримала свою назву, оскільки мала білосніжне крейдяне дно.

У наш час існує багато недосліджених мікротопонімів, особливо тих, що етимологічно непрозорі. Тому має бути проведена ще значна робота з вивчення топонімів і

мікротопонімів. Не знаючи минулого, неможливо передбачити майбутнє. Дослідження походження тих чи інших назв допоможе відчувати читачам зв'язок поколінь.

Література

1. **Коваль М. А.** У верхів'ї Борової. Дем'янівка / М. А. Коваль. – Луганськ : Кн. світ, 2000. – С. 3,5,12,15.
2. **Шелудько В. С.** Вінець життя / В. С. Шелудько. – Луганськ : Кн. світ, 2007. – С. 12.

Діана Стешенко

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ДЕЩО ПРО „СВЯЩЕННІ” ДЕРЕВА НА МАПІ УКРАЇНИ

Усі географічні об'єкти мають свої назви, поява й розвиток яких тісно пов'язані із загальною історією народу, його культурою, релігією, рівнем суспільних відносин тощо. Вивченням походження, значення та функціонування географічних імен займається розділ ономастики, який називається *топонімікою* (від гр. *topos* – „місце”, „місцевість”, і *опота, опута* – „ім'я”) [2, с. 637]. За видами об'єктів існують різні топоніми, які позначають назви гір і низовин, морів і океанів, островів і півостровів тощо. У своєму дослідженні ми звернулися до *ойконімів* (виду топонімів, які вживаються для позначення населених пунктів – міст, селищ, сіл тощо) і їх зв'язку з назвами окремих дерев. Українці здавна вирізняли певні дерева серед інших і наділяли їх магічними властивостями. Як зазначає В. Войтович, „святими деревами переважно були дуб, ясен, береза, тополя, верба, липа, вишня” [1, с. 131].

Дуб – дерево бога блискавки й грому Перуна, яке шанують за міцність, красу, довговічність. Про популярність дуба яскраво свідчить понад 100 „дубових” топонімів у різних областях України: *Дуби* – на Закарпатті, Рівненщині, Житомирщині; *Дубище* – на Хмельниччині, Волині, Житомирщині; *Дубки* – на Одещині, Рівненщині, у Криму; *Піддубне* – на Донеччині,

Кіровоградщині, Львівщині. А ще – *Великодубове, Дубовий Гай, Зелений Дуб, Краснодуб'я, П'ятидуб, Рідкодуб, Семидуби, Сорокодуби, Тридуби* та ін. Найчастотнішими є топоназви *Дубівка* (зустрічається в 19 областях України, серед яких і в Краснодонському районі Луганської області) та *Дубове* (Дніпропетровська, Запорізька, Чернівецька, Одеська, Донецька, Луганська (Новоайдарський район) та інших областях). На Луганщині є селище міського типу *Дубівський* (м. Антрацит).

Не менш популярною за дуб є *береза* – символ чистоти, світла, родючості, дівочої ніжності. Топонімічне багатство цього дерева вражає: *Береза* (Сумщина, Волинь, Чернігівщина), *Березине* (Житомирщина, Одещина), *Березівське* (Харківщина, Луганщина (Попаснянський р-н)), *Березники* (Житомирщина, Харківщина, Волинь, Закарпаття), *Берізки* (Сумщина, Житомирщина, Миколаївщина, Полтавщина), а також *Березів, Березів Яр, Березне, Березова Гать, Березовиця, Березолуки* тощо. Найпоширенішою є назва *Березівка*, якої на території України нараховують понад 40 (знаходимо її і в Троїцькому, Новопсковському районах та м. Ровеньки Луганської області).

Верба – Боже дерево, символ надзвичайної життєвої сили, який також збагачує топонімічну мапу України. Це *Верба* (Чернігівщина, Волинь, Рівненщина), *Верби* (Херсонщина), *Вербівці* (Тернопільщина, Хмельниччина, Івано-Франківщина, Чернівеччина). Окрім того, маємо *Вербине, Вербиця, Вербівське, Кам'яна Верба, Тихі Верби, Нововербське* та ін. Чисельними є *Вербівка* (понад 20 населених пунктів, зокрема, в Антрацитівському районі Луганської області) та *Вербове* (близько 20).

Липа – символ доброти й ширості, який відвертає прокляття. Дерево теж значно поширено серед українських ойконімічних основ: *Липа* (Волинь, Івано-Франківщина, Рівненщина), *Липки* (Житомирщина, Львівщина, Рівненщина, Хмельниччина), *Липне* (Волинь, Житомирщина, Рівненщина), *Липовець* (Київщина, Закарпаття, Вінниччина, Львівщина). Є ще *Липи, Липине, Липиці, Липки, Липівське, Липники, Липовеньке, Новопилипівка, Підлипки* та ін. Переважають серед „липових” топоназв *Липове* (10 населених пунктів, зокрема в

Краснодонському та Марківському районах Луганської області) та *Литівка* (понад 10).

Вишня – символ взаємної любові, весни, краси, мужності. Серед „вишневих” топонімів трапляються *Вишнівка* (Волинь, Житомирщина, Запоріжжя, Івано-Франківщина, Кіровоградщина, Крим, Чернігівщина, Черкащина), *Вишнівці* (Кіровоградщина, Львівщина), *Вишня* (Київщина, Львівщина), *Вишняки* (Київщина, Одещина, Полтавщина). Найчисельнішим є *Вишневе* – понад 40 населених пунктів (на Луганщині фіксується в Старобільському та Антрацитівському районах).

Ясен – „чоловіче дерево”, символ війни. Порівняно з попередніми представниками „священних” дерев ясен займає не так багато місця на географічній мапі України. *Ясен* є на Київщині, *Ясени* – на Чернівеччині, Сумщині; *Ясенове* – на Сумщині і Донеччині; *Ясень* – на Івано-Франківщині, *Ясеневе* – на Харківщині. Окрім того, існують *Ясенець*, *Ясенів*, *Ясенівці*, *Ясинки*. У Луганській обл. (м. Ровеньки) ойконім представлений варіантом *Ясенівський*.

Найменше ойконімів утворює символ жіночої долі – *тополя*. Лише 5 населених пунктів мають відповідні назви *Тополеве* (Полтавщина), *Тополін* (Закарпаття), *Тополине* (Одещина, Донеччина, Сумщина).

Хоча в наш час „священні” дерева майже втратили своє ритуально-магічне значення, вони залишаються органічною часткою української топоніміки. І це не випадково, адже культ дерева, лісу є й назавжди залишиться надбанням української етнокультури.

2. Література

1. **Войтович В.** Українська міфологія / В. Войтович. – К. : Либідь, 2005. – 664 с. 2. **Українська мова:** Енциклопедія / за ред. В. М. Русанівського. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.

Анастасія Швердіна
(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

**ВІДЗООНІМНІ НАЗВИ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ
НА МАПІ УКРАЇНИ**

Наука, що вивчає назви географічних об'єктів, називається топонімікою. Топоніміка – складова частина ономастики – розділу мовознавства, який досліджує власні назви. Топонімія – це сукупність географічних назв певної території. Географічні назви (топоніми) утворюються або від загальних назв (апелятивів) – с. Берег, або від власних назв (антропонімів) – м. Івано-Франківськ.

Предметом нашого дослідження є топоніми, пов'язані з назвами свійських тварин. Корови, вівці, кози, коні, здавна приручені людьми, мали надзвичайно важливе сакральне значення, тому на території України існує багато населених пунктів, назви яких утворені від назв свійських тварин.

Однією з найпопулярніших свійських тварин є вівця (баран). Баран (овен) – символ чоловічого начала, творчої енергії, родючості, оновлення, багатства, достоїнності; водночас це уособлення опертості. Баранячі роги – емблема земної рослинності, її пробудження й розквіту навесні. У багатьох народів існувало міфологічне уявлення про чарівне бараняче руно, а символіка баранячого кожуха пронизує чи не всю українську обрядовість [1, с. 516]. На території Луганської області існують кілька сіл з відповідними назвами – *с. Вівчарове (Троїцький р-н), с. Бараниківка (Кремінський р-н), с. Нижньобараниківка (Біловодський р-н)*. Загалом, на карті України зафіксовано 34 топоніми, які походять від слів „вівця”, „баран”, „ягня”. Найпоширеніший топонім групи – *с. Баранівка (Донецька, Тернопільська, Житомирська, Харківська, Чернігівська, Полтавська, Хмельницька, Сумська обл.)*.

Не меншою популярністю користуються топоніми, пов'язані з назвами „бик” і „корова”, – 18 назв населених пунктів переважно на півночі й заході України: *с. Биків (Житомирська, Львівська обл.), смт Биківка (Житомирська обл.), с. Биківці (Тернопільська обл.), с. Бикова Гребля (Київська обл.), с. Бикове (Дніпропетровська обл.), с. Клебан-Бик*

(Донецька обл.) та ін. В українській міфології бик, тур – символ сили, мужності, хоробрості. Бик-Тур – могутня творча сила Всесвіту, носій плодючості. Так називали предки священного золоторогого бика, а Турицею – його дружину. Дуже давній культ Сонця-бика – бога скотарів і воїнів – виявлявся не лише в тому, що люди приносили в жертву биків, побожно споживали їх чи виліплювали з тіста бичків чи корівок. Вони уявляли світ як велетенського бика. З виникненням культу бика до нього зверталися як до тотемного предка: „Бику-боже! Царю-батьку!” Уважалося, що в шкірі корови зосереджена чудодійна сила, а тому нею освячували хату та обійстя. Шкурою бика присягалися скіфи, коли племені потрібна була допомога. У казках бичок (волик, телічка, корова) – добродій і опікун. Болгари називають вола (кастрованого бика) „ангелом”, поліщуки – „святою кісткою”, а русини Закарпаття вважають найчистішою твариною. В уявленні предків на волів, як і на биків, „земля стоїть”. Віл у легендах – свята тварина [1, с. 516 – 517].

Корова – також переважно позитивно оцінювана тварина, джерело добробуту та багатства; найбільш ушановувана домашня тварина, яка потребує особливого захисту від нечистої сили, що намагається відбирати в неї молоко. Корів, як і биків, приносили в жертву найвищим богам. Забивати корів дозволялося тільки на весілля, поминки й у деяких випадках на свята. Вірили, що велика рогата худоба плаче за померлим господарем. За поведінкою корови передбачали смерть у домі. За повір'ям, пожежу від грози можна гасити тільки молоком від чорної корови. Коли чорна корова звечора йде з пасовиська попереду, то завтрашній день буде похмурий, коли біла – сонячний. Червона або чорна корова сниться перед смертю. Існує заборона підходити до вогню відразу після доїння: спершу потрібно вимити руки. У весільному обрядодійстві та у відповідному фольклорі корова асоціюється з жінкою, нареченою. Корова – обов'язкова частина приданого молодої. Проте інколи корова може бути й демонічною істотою. Предки іноді уявляли холеру в образах жінки з коров'ячими рогами, чорної корови, жінки, яка сидить на чорній корові. У корову може перевтілюватися відьма, у вигляді корови може показатися

скарб. Гуцули вірили в існування „полуберка” – корови з коротким ребром. Якщо вона здохне, то в господарстві здохнуть ще дев’ять корів [1, с. 528]. На території України побутують різнохарактерні топоніми, похідні від слова „корова”: *с. Паликорови (Львівська обл.), с. Коров’є (Хмельницька обл.), с. Коровинці (Сумська обл.), с. Коровій Яр (Донецька обл.), с. Коровія (Чернівецька обл.)*. Наявна обмежена кількість назв, які містять антонімічні сполуки: *смт Великі Коровинці та с. Малі Коровинці (Житомирська обл.), с. Новий Биків та с. Старий Биків (Чернігівська обл.)*. На Луганщині топоніми із коренями -бик- чи -коров- не зафіксовано.

Кінь здавна був символом вірності, відданості, швидкості, витривалості. Він – незмінний порадник свого господаря й служить йому до останньої хвилини. У замовляннях кінь – і вороний, і буланый, і сивий, і сірий, і білий, вогненний, вогнедихаючий, крилатий, з ясним сонцем або місяцем на лобі, з зірками по боках, золотогривий-золотохвостий або просто золотий, нерідко червоний; належить до „центрального” світу й уособлює небо, Космос. Побратим-кінь може летіти між світами туди, де живуть предки. Ось чому в казках він передається героєві як батьківський спадок. Кінь віщує майбутнє, знає всі тайни світу; з допомогою його шерстинки чи волосинки герой може стати звіром або птахом і проникнути в інший світ. Роль провідника тут часто виконує чарівний кінь – помічник казкового героя (*Сивка-Бурка, Коник-Горбунець та ін.*) [1, с. 524]. На Луганщині відповідні топоніми не зафіксовані, хоча назви населених пунктів, похідні від слів „кінь”, „кобила”, досить поширені на всіх українських землях: *с. Кобилеччина (Львівська обл.), с. Кобилецина (Чернігівська обл.), с. Кобилля (Тернопільська обл.), с. Кобильне (Запорізька обл.), с. Кобильня (Вінницька обл.), с. Кобиляки (Черкаська обл.), с. Кобилянка (Черкаська обл.) та ін.* – загалом 18 назв. Серед топонімів цієї групи зафіксовані парні назви: *с. Великий Кобилин та с. Малий Кобилин (Житомирська обл.), с. Великі Чорнокінці та с. Малі Чорнокінці (Тернопільська обл.)*.

Найпопулярнішими, виявляється, є топоніми, пов’язані зі словом „коза” – 50 назв населених пунктів на території України,

у тому числі – і на Луганщині (с. *Козлове, Новопсковський р-н*). Цікаво, що велика кількість назв селищ з різних областей збігається, напр.: с. *Козарівка (Вінницька, Черкаська обл.)*, с. *Козин (Рівненська, Чернігівська, Волинська, Київська, Хмельницька обл.)*, с. *Козинці (Київська, Вінницька обл.)*, с. *Козіївка (Житомирська, Київська, Харківська обл.)*, с. *Козлів (Волинська, Київська, Вінницька обл.)*, с. *Козлівка (Вінницька, Сумська, Донецька, Миколаївська, Вінницька обл.)*. Походження назв деяких місцевостей аксіоматично можна пов'язати з діяльністю місцевих мешканців: с. *Козорізи (Черкаська обл.)*. Чому ж ця свійська тварина користується таким „авторитетом” у народі? За стародавніми переказами, Пречиста Діва по Різдві Сонця Коляди перевтілила новонародженого Божича, щоб оберезти його від проклятої Марі, у козу, яка паслася на землі. І допоки не скінчиться боротьба світлих сил з темними, Божа Мати знов і знов обертатиме його на козу саме в це свято. У перший тиждень Великого посту, на святі Коляди, а також у дні Різдвяних святок ходять ряджені, з яких один представляє козу, а інший – пастуха. Водночас кози викликають у людей негативні емоції, оскільки зовні нагадують чорта, який, згідно з християнськими уявленнями, покритий шерстю, з рогами, хвостом і копитами [1, с. 527].

Як бачимо, топоніми, пов'язані з назвами свійських тварин, дуже популярні. Це пояснюється позитивною символікою таких тварин, як баран (вівця), бик (корова), коза, кінь, без яких не мислиться життя людини, особливо – селянина. Міста, особливо великі, зазвичай не називають на честь тварин.

Література

1. **Войтович В.** Українська міфологія / В. Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.

АНТРОПОНІМІКА ЛУГАНЩИНИ: НАПРЯМИ, АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

К. Д. Глуховцева

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

СЛОВНИК ПРИЗВИЩ ЖИТЕЛІВ ЛУГАНЩИНИ:

ЗАСАДИ УКЛАДАННЯ

Прізвища – це скарбниця духовного надбання народу. У них відображено різні події та явища громадського життя, праця, мудрість і кмітливість багатьох поколінь, зв'язок жителів з певними місцевостями тощо. Прізвища – своєрідний код для розкриття значної інформації про вірування, заняття, культуру, побут, міграції наших предків.

Генетично пов'язані з українською лексикою прізвища допомагають дослідити формування словникового фонду мови та розширити уявлення про її лексичне багатство. Зокрема, в українських прізвищах досить часто закарбовані рідкісні діалектні слова, що засвідчують їхню глибoku давнину.

Первісно кожне прізвище було чимось зумовлене й щось означало. Завжди існувала якась підстава для того, щоб людині дали назву, яка відрізняла б її від інших людей (професія, зовнішній вигляд, місце проживання тощо).

Як свідчить восьмий том *Словника української мови*, прізвище – це: найменування особи, набуте при народженні або вступі в шлюб, воно зазвичай може передаватися від покоління до покоління і вказувати на спорідненість осіб. Отже, найголовніші ознаки найменування, що виступає як прізвище, його спадковий характер та перехід у єдиній незмінній формі від попереднього покоління до наступного. Тут варто згадати ще й таку ознаку прізвища: офіційний його статус.

Поява прізвищ – родових найменувань – пов'язана із задоволенням потреби в найточнішій ідентифікації особи, чого вимагала адміністративно-юридична практика суспільства.

Сучасна офіційна форма іменування людини – явище порівняно пізнього часу. Ім'я по батькові та прізвище має свою історію та специфіку побутування і в офіційному вжитку, і в

усній народнорозмовній традиції. Прізвище є одним з важливих джерел для дослідження мови.

Відомо, що прізвища прив'язані до певної території. Прийшов час непоодиноких наукових словників і довідників, монографічних описів власних назв різних історичних зрізів і територіальних обширів. У цьому руслі оригінальними були б праці, які фіксували й досліджували б прізвища жителів тієї чи іншої території чи громади в офіційній і побутових формах їхнього функціонування.

Назріла потреба репрезентувати прізвища жителів різних регіонів України, зокрема й Луганщини, ще й тому, що під впливом соціально-політичних, правових і культурних чинників, які діяли впродовж тривалого часу, укорінювалися іншонаціональні риси, якими багаті офіційні форми антропонімів. Уводилися вони як самочинно, так і волюнтаристськи, на догоду певним політичним уподобанням. Однак формування і становлення українських прізвищ значною мірою відображають національний поступ.

У *Словнику прізвищ жителів Луганщини* подано матеріал з 50 населених пунктів Луганської області, обраних довільно. Це міста (напр., Луганськ, Старобільськ, Красний Луч, Антрацит, Красnodон, Молодогвардійськ, Кремінна, Лисичанськ), селища міського типу (напр., Білокуракине, Троїцьке, Мілове, Біловодськ, Марківка, Червонопартизанськ), села (Широке Станично-Луганського р-ну, Павлівка Свердловського р-ну, Калмиківка Міловського р-ну, Круглик Лутугинського р-ну, Вишневе Антрацитівського р-ну, Осинове Новопсковського р-ну, Демино-Олександрівка Троїцького р-ну, Бондарівка Марківського р-ну, Петрівка Станично-Луганського р-ну, Коноплянівка Білокуракинського р-ну та ін.). У словнику зафіксовано переважно всі прізвища, поширені в певному населеному пункті, тому серед чоловічих та жіночих власних назв, які є предметом розгляду цього довідкового видання, знаходимо різні за походження антропоніми. Оскільки за наслідками останнього Всеукраїнського перепису населення (2001 р.) на Луганщині засвідчено представників більше 120 різних національностей і народностей, то й антропонімікон

жителів цього краю відображає неоднорідний національний склад населення.

Відомо, що в національному складі населення нашої області переважають українці – 1472,4 тис. осіб, або 58% від загальної кількості жителів. Росіяни складають 39% складу населення, білоруси – 0,8 %, татари, вірмени – 0,3 %, молдавани, азербайджанці, євреї, цигани, поляки, грузини, болгари, німці – 0,1 %. Отже, найбільше в Словнику прізвищ, що мають ознаки українських антропонімів, вони позначені суфіксами *-ськ*, *-зьк*, *-цьк* (*Базилевський, Бірючинський, Брюховецький, Волоसेцький, Водозальський*); *-ів*, *-ев*, *-ин* (*Сенів, Карагічев, Каралкин*), *-ак* (*-як*), *-ань*, *-ар*, *-ач*, *-ег(а)*, *-евич*, *-ейк(о)*, *-енк(о)*, *-ець*, *-ик*, *-ил(о)*, *-ич*, *-ище*, *-к(о)*, *-ник*, *-ович*, *-ок*, *-ук(-юк)*, *-ун*, *-унь*, *-ура(-юра)*, *-усь*, *-ух(-юх)*, *-чак*, *-чук* (*Байдак, Довгань, Кожухар, Товкач, Василега, Іваневич, Дубейко, Бедренко, Полунець, Давидик, Шарпило, Семич, Дорошко, Дудник, Онкович, Семенов, Гринчук, Байдюк, Супрун, Велигура, Степура, Братусь, Макух, Гудемчук, Дубчак, Багачук*). Значне місце посідають також російські за походженням прізвища (*Базов, Балалаєв, Балаганін, Бялбін* та багато інших). Нерідко такі варіанти, як *Бардин* і *Бардін*, *Барикин* і *Барикін* відображають українську та російську традицію вимови подібних прізвищ. Тому вважаємо за потрібне зберегти традиційне написання цих власних назв, що й відображено в словнику. У цьому виданні репрезентовані також прізвища представників різних національностей, які проживають на Луганщині: польські – *Єзерський* (від jezięgo – озеро), *Збожний* (від zboznu – побожний, богоугодний), *Мех* (від mech – мох), *Мосьондз* (від mosiadz – латунь), *Ксьондзік* (від kсьондз – польський католицький священник), *Квятковський* (від kwiatek – квітка), *Сковронський* (від skowronek – жайворонок), *Трембач* (від trebacz – сурмач), *Ціховський* (від cicho, cichу – тихо, тихий), *Ванда, Добжинецький*; білоруські – *Байбуза, Чикирда, Цяпко, Чаборський*; угорські – *Варозі, Бігарі, Балог*; німецькі – *Баумштарк, Шварц, Вагнал, Вайсберг, Вайсман*; вірменські – *Баграмян, Бабаджанян, Абрамян, Анделян, Багдасарян*; азербайджанські – *Атоян, Балаянц*; грузинські – *Беруашвілі, Беставашвілі, Барамідзе, Асанідзе, Арутінашвілі*;

латиські – *Альковікас, Аугайтіс, Варейкіс, Варналіс*; єврейські – *Забер, Абрамов, Дерський, Рабінович*; молдавські – *Ваньо, Варсан, Мільохін, Сапаро*; узбецькі – *Арсламбеков, Байбеков, Бекназаров*; татарські – *Аметов, Ахметов, Ахматханов, Найрулін*. Ознаки запозичених має також низка прізвищ, що з якихось причин змінили своє звучання: *Апостоли, Більо, Бельо, Бадьо, Бадді*.

Загальна кількість поданих прізвищ складає більше 25 тис., з яких на букву А подано 1200, на Б – 3000, на В – 900, на Г – 1500, на Д – 1200, на Е – 20, на Є – 190, на Ж – 300, на З – 700, на І – 290, на Й – 6, на К – 3200, на Л – 1100, на М – 1600, на Н – 600, на О – 400, на П – 1900, на Р – 700, на С – 2300, на Т – 900, на У – 180, на Ф – 300, на Х – 500, на Ц – 180, на Ч – 600, на Ш – 850, на Щ – 100, на Ю – 80, на Я – 200. Отже, найбільш представленими в антропоніміконі луганців є прізвища на букви Б, К та С.

Вражає кількість прізвищ, утворених від чоловічих імен. Зокрема, утворень, що мають корінь *Іван* чи корінь варіантів цього імені, виявлено більше 67, з іменем Андрій пов'язано 74 прізвища, Василь – 47, Денис – 20, Дмитро – 15, Кирило – 35, Клим – 23, Кіндрат – 25, Кузьма – 16, Борис – 16, Михайло – 40, Панас (Опанас) – 10, Степан – 34, Петро – 62, Григорій (Грицько, Стецько) – 48, Гринь – 18, Федір – 42, Пилип – 7, Матвій – 13, Мартин – 17, Микита (Нікіта) – 11, Микола – 9, Мойсей – 10. Поширені й прізвища, утворені від жіночих імен. Так, з іменем Маруся пов'язано 7 прізвищ, Мотря – 2, Ольга – 2, Марфа – 3.

Прізвища вказують на індивідуальні ознаки носія. Так, в антропоніміконі луганців виявлено понад 14 прізвищ з коренем прикметника *куций*, 22 – *старий*, 4 – *великий*, 45 – *малий*, 4 – *молодий*, 8 – *милий*, 5 – *бистрий*. Велику групу складають прізвища, в основу яких покладені назви свійських тварин: загалом у складі прізвищ виявлено корінь слова *козел* 13 разів, *коза* – 40, *баран* – 26, *кінь* – 5 (проте зафіксовано чимало прізвищ, що є складними словами; у цих антропонімах слово *кінь* уживане біля 20 разів: *Великокінь, Лисокінь, Білокінь, Білоконєв, Білоконний, Білоконов* та ін.), *кобила* – 14, *корова* – 6,

вівця – 9, *кабан* – 9, *бик* – 21, *жеребець* – 5, *биря* – 8. Є похідні від слів *кіт* (27 прізвищ), *курка* (9), *комар* (15).

Окрему групу складають власні назви, які за походженням пов'язані з колоративами: корінь слова *білий* знаходимо в основах 123 прізвищ, *синій* – 43, *зелений* – 23, *жовтий* – 9, *червоний* – 4, *чорний* – 87.

Серед прізвищ, утворених від назв осіб і конкретних предметів, перше місце посідають похідні від слова *баба*, їх в антропоніміконі луганців нараховуємо 79. З коренем *дід* знаходимо 29 прізвищ, той корінь, що й слова *мати* і *батько*, мають відповідно 4 і 8 прізвищ, *дядько* – 14. Активно вживаною в складі прізвищ є твірна основа *Бог*, засвідчена в 130 прізвищах.

Численними є й складені прізвища, які справедливо називають козацькими, вони розповідають нам про події кількосотрічної давнини: *Нездіймишапка*, *Напівпанів*, *Неїжкаша*, *Недайвода*, *Махиборода*, *Неїжмак*, *Зеленахата*, *Лихобабенко*, *Лихобаба*, *Завийворота*, *Забийворота*, *Калибаба*, *Вернигора*, *Вертипорох*, *Варивода*, *Добрідень*, *Добріднєв*, *Доброгорський*, *Давигора*, *Дериведмідь*, *Деригуз*, *Добривечір*, *Добромиров*, *Майборода*, *Підпригора*, *Перечепидорога* та ін. Чимало прізвищ указують на національність чи етнічну групу першоновітця: *Волин*, *Волинський*, *Білорус*, *Гуцол*, *Бойко*, *Волох*, *Галець*, *Мордвин*. У багатьох власних назвах помічаємо основи топонімів чи гідронімів, уживаних на Луганщині: *Заміуський* (р. Міус), *Біловодченко*, *Біловодський* (сміт Біловодськ), *Нещерет*, *Нещеретний* (с. Нещеретове Білокуракинського р-ну), *Донець*, *Дон* (річки Сіверський Донець і Дон), *Бахмутський* (с. Бахмутівка Слов'яносербського р-ну), *Луганський*, *Луганцев* (м. Луганськ), *Кризький* (с. Кризьке Марківського р-ну), *Великіцький*, *Великоцький* (с. Великоцьке Міловського р-ну), *Деркульський* (р. Деркул).

У прізвищах відображений побут українців. Зокрема серед антропонімів жителів Луганщини багато таких, що споріднені зі словами *бадя* (19), *короб* (16), *калач* (9), *калита* (6), *камінь* (18), *коровай* (3), *капуста* (6), *карась* (3), *кістка* (4), *коцюба* (2),

масло (31), *голова* – 44. Окремі прізвища пов'язані з діалектними назвами: *Боцюн, Боцян, Бурдук, Війт, Гирюн, Гуня*.

Безкінечний ряд прізвищ – дитя українських назв різних професій, занять, ремесел тощо. На терені Луганщини такі наймення вживалися здавна. Однак спочатку вони були звичайними особовими назвами. Прізвищами вони стали пізніше. Ось кілька таких: *Бондар (Бондарев, Бондаренко), Верховод, Гетьман (Гетьманський, Гетьманцев), Гончаренко (Гончаров, Гончарук, Гончар), Есаулов, Коваль (Ковальов, Ковальчук)*.

При написанні власне українських прізвищ укладачі словника намагалися врахувати традицію їх вимови у говірці та написання в офіційних документах. Тому низка прізвищ мають риси східнословобожанських говірок, розміщених в регіоні. Зокрема, випадки нетипової рефлексії давнього [ѣ] як [e] (*Беленко, Беседа*), гіперичне „окання” (*Гоцол*), м'яка вимова [p] у кінці складу (*Гарькавий, Гвоздирько*). Низку прізвищ прикметникового типу подано з паралельними закінчення *-ий* та *-ій*, *-а* та *-я* (*Нарижний – Нарижній, Нарижна – Нарижня*). В окремих прізвищах, на наш погляд, може варіюватися й корінь: *Нарижний – Наріжний – Нарожний*. Такі варіанти сьогодні важко підігнати під один зразок. Та й чи є в цьому потреба? Тому в Словнику засвідчено прізвища: *Беленик, Беленикин, Беленко, Беленченко, Белза, Белимготов, Белименко, Белиненко, Белинець, Беличенко, Белій, Беліменко, Белковець*, а також *Білей, Біленець, Біленко, Біленький, Білець, Білецький, Білівіття, Біла, Білик, Білименко, Білитюк, Білих, Білицький, Біличенко, Біличук*.

При транслітерації прізвищ слов'янського чи неслов'янського походження автори в основному орієнтувалися на нині чинні правила написання прізвищ іншомовного походження, хоча й тут іноді традиція написання в ділових документах стала підставою для фіксування власної назви у нетиповій формі, як-от: *Белогрудов* і *Білогрудов, Белимов* і *Белимов* та ін.

Чимало прізвищ, утворених за зразком українських, мають основи слів російської мови. Це, зокрема, прізвища, утворені від імен: *Ніколаєнко, Нікітенко*, що мають варіанти *Николаєнко* і

Никитенко, а також *Миколаєнко* і *Микитенко*. Правопис таких власних назв, *Ніколаєнко*, *Нікітенко*, важко регламентувати. Тому в цьому випадку перевагу було надано варіантам, засвідченим у паспортах респондентів.

Ольга Бальбус

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

**СЕМАНТИКА ПРИЗВИСК СЕЛА КУРЯЧІВКА
МАРКІВСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

За словами В. Галич, „прізвиська українців – це своєрідна енциклопедія побуту народу, його звичаїв і духовної культури. Творення прізвиस्क є продуктом живої номінативної й поетичної творчості народу, результатом його активної психічної діяльності” [1, с. 102].

Метою нашого дослідження є класифікація прізвиस्क за їхньою семантикою та походженням.

Об’єкт дослідження – прізвиська с. Курячівка Марківського р-ну Луганської обл. Усього зафіксовано близько 100 антропонімів, утворених за різноманітними мотиваційними ознаками: зовнішність людини, фізичні вади, професійна діяльність, особливості поведінки, національність тощо.

Прізвиська мають люди різного віку та соціального стану, з різним рівнем освіченості. Селяни споконвіку вирізняли людину з-поміж інших, даючи їй промовисте ім’я, у якому було відбито найхарактерніші риси цієї людини. Прізвисько, з одного боку, є результатом певного кодування інформації (зазвичай, його вживає обмежене коло людей), а з іншого – засобом ідентифікації людини з-поміж інших, її індивідуалізації.

Поширеними є прізвиська, у яких відображено домінуючу рису зовнішності людини: *Лимон* (людина, тіло якої схоже на форму лимона: голова трохи витягнута, ноги худі, а тулуб товстий, крім того, ця людина майже завжди незадоволена чимось, має „кислий” настрій); *Горбатий* (чоловік низького зросту, у якого через сутулість виріс горб на спині) та ін.

Існують прізвиська, в основі виникнення яких – фізичні вади людини, зокрема дефекти мовлення: *Зіл* (у народній уяві

автомобіль ЗІЛ є дуже повільним транспортним засобом, так само повільно, із зупинками говорить і хлопець, який має це прізвисько); *О-о-окунь* (чоловік заїкався лише при вимові голосного [о]); *Аніцька* (бабуся, на ім'я Аня, мовлення якої мало хто розумів, бо воно було насичене свистячими звуками [с'], [ц'], що спричиняло суцільний писк).

Зафіксовано також антропоніми, що походять від роду діяльності людей: *Цибулина* (виросше цибулю); *Городиця* (у сім'ї було багато городів); *Завгар* (займана посада в колгоспі).

В основі творення значної кількості прізвиस्क – особливості характеру, поведінки людини. Найчастіше такі прізвиська мають негативну конотацію: *Рекс* (людина, яка нагадує своїм характером злого пса); *Індиби* (сидячи на коні, хлопець промовляв слово *індиби*, закликаючи коня рухатися); *Нетто* (чоловік, який часто вживав слово-паразит „нетто”, імовірно, це зумовлено тим, що чоловік займався торгівлею); *Кужільчиха* (прізвисько походить від слова *кужіль*, що означає прядиво або вовну, намотані на кужіль; жінка завжди одягала на себе все, що в неї було, нагадуючи велику гору мотлоху); *Горинчик* (чоловік завжди їздив на мотоциклі на великій швидкості, особливо, коли підіймався на гору).

Незначну групу становлять прізвиська, утворені від назви місця проживання або від національності людини: *Наташа-Молдованка* (національність); *Сашко-Турок* (є рідня в Туреччині); *Бендерка* (із Західної України); *Руські* (переїхали з Росії); *Людка-Татарка* (національність).

Поширеними є прізвиська, що походять від прізвищ: *Усік* (прізвище) – *Вус*, *Чечко* – *Чеча*, *Котілевський* – *Котяра*, *Литовченко* – *Литя*, *Костромцов* – *Кострома*. Інколи основою для виникнення прізвиська стає прізвище предків, так, *Кокихою* називають у селі бабу, рід якої походить від діда-прадіда із прізвищем *Кок*. Цікавим є прізвисько *Кальцій Це* (*CaC*), що походить від прізвища *Сас*, яке за написанням збігається із формулою хімічної сполуки, що й стало основою номінації.

Усі виділені групи прізвиस्क є загальнозживаними в досліджуваній говірці й мають узагальнювальний характер.

Тому перспектива дослідження антропонімів залишається актуальною й надалі.

Література

1. **Галич В.** Прізвиськова народна творчість Луганщини / В. Галич // Луганщина літературна : матеріали регіон. наук. конф. – Луганськ, 2003. – С. 196.

Анна Верховод

(Старобільський факультет)

ПРИЗВИСЬКА ЖИТЕЛІВ СЕЛА ЗАКОТНЕ НОВОПСКОВСЬКОГО РАЙОНУ ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Прізвища – це офіційно задокументовані назви людей. Вони без змін можуть передаватися у спадок членам роду. Проте, говорячи про походження сучасних українських прізвищ, не можна оминати й таке важливе джерело, як вуличні прізвиська. Генетичний зв'язок із прізвищем закріпився в самому значенні українського слова „прізвище”.

Прізвисько, чи вуличне прізвище, кличка – це вид антропоніма, неофіційне особове іменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу. Його дають людині на основі якої-небудь риси її характеру, певних обставин, що супроводжують її життя, за співвідносністю із прізвищем, або за якоюсь аналогією [1, с. 256].

На тлі загальноукраїнського антропонімікону офіційні й неофіційні особові найменування не мають відмінностей ні за типами творення, ні за лексичним значенням слів, від яких походять. Однак в антропонімії одного села або селища кожна з цих двох груп найменувань часом виявляє тенденцію до відособлення, унаслідок чого утворюються дві окремі антропонімічні системи, кожна з яких має свою семантичну й структурну специфіку [2, с. 115].

Наявність індивідуалізованих прізвищ усуває певні незручності, особливо в умовах села, де часто мешкає кілька людей з однаковими прізвищами та іменами по батькові.

Об'єктом нашого дослідження є прізвиська села *Закотне* Новопокровського району Луганської області.

Аналіз цієї групи слів дозволяє виділити такі основні типи:

1. Прізвиська, що вказують на зовнішність, фізичні та психічні особливості людини або ж членів її сім'ї чи предків: *Бидова* – жінка дуже лихої вдачі, балакуча, скандальна, *Лисиця* – жінка, яка має вогняно-рудий колір волосся та довгий язик, *Лобатий* – усі представники роду мають високе чоло, *Балабович* – чоловік любить побазікати, *Багіра* – дуже ексцентрична жінка з немотивованими вчинками, *Утюжок* – його риси обличчя нагадують праску, *Гадость* – так звали чоловіка і жінку за особливості їх характеру, *Зубік* – цей чоловік відрізнявся жахливо нерівними зубами, *Перчики* – у цій сім'ї всі маленького зросту і з червоними носами, *Кротик* – чоловік має маленькі очі і низький зір, *Подлец* – прізвисько отримав за специфіку своїх вчинків, *Качур* – отримав своє прізвище за особливості ходи, *Вепр* – дуже впертий чоловік, *Красуня* – приваблива жінка, *Белка* – жвавий та юркий чоловік, *Блондін* – усі члени родини біляві, *Чибурашка* – чоловік з дуже великими вухами, *Колобок* – обличчя цього чоловіка за формою нагадує млинець, *Шпарік* – невеличкого зросту чоловік, який, здається, може пролізти в будь-яку шпарину, *Гумплен* – чоловік з великим ротом, *Унтер-пришибей* – чоловік з деякими розумовими відхиленнями, *Дротик* – чоловік запальної вдачі, *Пуз* – статний чоловік з великим черевом, *Шатун* – чоловік, який зловживає алкоголем і тому має невпевнену ходу.

2. Прізвиська, що характеризують особу через її родичів (як правило, вони є родовими іменами), утворені від власних імен: *Вашки* – діти погано вимовляють ім'я свого батька (Василь), і тому говорять, що вони Вашківські, *Кузьмичі* – колись жив на місці їхнього дому дід Кузьма, *Филимони* – рід отримав прізвисько за ім'ям предка, діда Филимона, *Марута* – жінка отримала прізвисько в спадок від своєї матері Марії, яку по-вуличному звали Марутою, *Каленники* – таке прізвисько родина отримала через те, що колись у них росло багато калини.

3. Прізвиська, які виникли від найбільш уживаного людиною слова або словосполучення: *Агов* – чоловік часто вживає це слово як форму звертання, *Шановний* – усіх знайомих він так величає, *Авас* – на поставлене йому будь-яке питання він у відповідь завше запитував „А вас?“, *Мессер* – будучи ще малим, чоловік стрибав з дерева і називав себе мессер-шмідтом.

4. Прізвиська, утворені від назв за родом діяльності, професії або певних дій: *Дерев'яний* – гарний будівельник, зокрема столяр, *Бригадир* – усе своє життя працює бригадиром, *Шахт'юр* – давно дід працював на шахті, а тепер увесь рід так називають, *Тусто* – за улюбленою моделлю літака ТУ-134.

5. Прізвиська, що повідомляють про вподобання людини: *Пепс* – хлопець полюбляє вживати пепсі, *Щука* – це найзавзятіший риболов села, *Шавела* – любила наспівувати пісню „Шавела-кукарела”.

6. Прізвиська, які виникли від назв одягу: *Фісташка* – ця жінка любила одягатись за останньою модою, екзотично.

7. Прізвиська, утворені від власного імені людини: *Ваваня* – чоловіка звать Іваном, але сам він трохи заїкється й каже Ваваня на себе, *Джаван* – Іван, але схожий на грузина, *Сасік* – так чоловіка на імя Олександр називала в дитинстві мати.

8. Прізвиська, пов'язані з військовою справою: *Даманський* – проходив військову службу на острові Даманський і один з небагатьох залишився живий, *Прапор* – колись був прапорщиком.

9. Прізвиська, похідні від назв національностей: *Молдаванка* – жінка отримала своє прізвисько через смугляву шкіру.

Отже, сільські прізвиська належать до найколеритнішої групи особових найменувань. Вони є своєрідною енциклопедією народного побуту, звичаїв та обрядів, духовності. Схильність до жарту, дотепу, веселого, влучного слова яскраво відбилися у творчості цього виду, а з ними й національний характер народу.

Література

1. **Дуйчак М.** Прізвиська та їх вмотивованість / М. Дуйчак // Проблеми сучасної ареалогії. – К., 1994. – С. 256 – 259.

2. **Худаш М. Л.** З історії української антропонімії / М. Л. Худаш – К. : Наук. думка, 1977. – 236 с.

М. О. Волошинова

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

АНТРОПОНІМІЧНИЙ ПРОСТІР РОМАНУ

М. МАТІОС „СОЛОДКА ДАРУСЯ”

Антропонімічні дослідження охоплюють вивчення власних імен – прізвищ, чоловічих і жіночих імен, прізвиськ – щодо їх походження, будови, варіативності, характеристики та функціонування в різних місцевостях.

Дослідження антропонімів у мові художньої літератури є достатньо складним, оскільки, по-перше, спирається на обмежений матеріал, по-друге, не завжди зрозуміло, що має на меті автор, уводячи той чи той антропонім у твір.

Вивчення літературно-художньої антропонімії активізувалося наприкінці ХХ століття та здобуло значну кількість прихильників серед науковців, з’явилися дослідження щодо використання антропонімів у творах художньої літератури (роботи Ю. Карпенка, Л. Белея, В. Калінкіна, В. Галич, Г. Лукаш, Н. Колесник, Т. Гриценко, О. Карпенко, М. Мельник та ін.).

Об’єктом нашого дослідження обрано антропонімічний склад роману Марії Матіос „Солодка Даруся”.

Мета статті – проаналізувати антропонімікон роману М. Матіос, визначивши способи творення антропонімів та дослідивши різні форми (варіанти) імені.

Антропонімію роману „Солодка Даруся” становлять імена, прізвища та прізвиська. Список чоловічих та жіночих імен становить 46 найменувань. Більшість імен, ужитих М. Матіос, загальновідомі й зафіксовані словником „Власні імена людей” [4], наприклад: *Дмитро, Марія, Степан, Онуфрій, Павло, Танасій* тощо, але, як зазначає відомий дослідник антропонімії Р. Осташ, гуцульська антропонімія дуже багата на народні варіанти чоловічих та жіночих імен, і відповідно, на різноманітні словотворчі суфікси [3, с. 63]. На подібне явище варіативності потрапляємо й у романі М. Матіос, де поряд з

літературними формами імені вжито його розмовні варіанти, наприклад: Анна – *Анниця*; Федір – *Федьо*; Василина – *Василінка, Васюта*; Гафія – *Гафійка*; Марія – *Маріко*; Ілля – *Ілашко*; Калина – *Калинко*; Катерина – *Катрінка*; Матрона – *Матронка*; Параска – *Парасочко*. Така варіативність властива й чоловічим іменам, наприклад ім'я *Іван* у М. Матіос використано в зменшено-пестливій формі *Іванко* (словотвірний засіб – суфікс *-к*) та у варіантах типу *Йван, Йванко*. Цікавими прикладами є зменшено-пестливі форми імені *Михайло*: *Ви не думайте, Михайлику злотний...* [2, с. 124]; *Наперед, Михайлюню, плачу...* [2, с. 118]; *Тяжкі часи нас чекають, Міську* [2, с. 110].

У своєму романі М. Матіос зображає Буковину, де поряд з українцями мешкають представники інших національностей: поляки, німці, румуни, євреї. Письменниця ідентифікує українську чи неукраїнську національність персонажів, уводячи в роман імена, що мають національну віднесеність, так єврейські імена представлено онімами *Йосиф (Йоська), Давид, Яків, Лазар, Самуїл, Сара, Герико* тощо: *...не було видно ... голопузих, але у незмінних ярмулках господаревих синів-трійнят – Йоськи, Давида і Якова* [2, с. 107]; *...виправдовувався не раз Герико* [2, с. 120].

Для імен *Майло* та *Свєтл Мія Місс* уживає цій іноді варіанти *Мігай* (рум.), *Мойша* (євр.), *Штефан* (польськ.): *А я справді не маю права тебе не брати в армію, Мігаю* [2, с. 134]; *Правдиво говорю, Мойшо?* [2, с. 108]; *І за тебе, Штефане, порозказую...* [2, с. 72].

В аналізованому романі вжито й неофіційні найменування (прізвиська):

- прізвиська жінок, похідні від імен їхніх чоловіків (андронімічні на *-иха*): *Павлиха, Йваниха, Йорчиха* – Павло, Іван, Йрко;

- прізвиська, утворені від прізвищ, наприклад: *Данилючка* (Данилюк), *Калинячка* (Калинич), *Куричка* (Курик), *Фулячка* (Фуляк): *...сплеснула руками Данилючка* [2, с. 123], *Калинячка своїх дітей не мала* [2, с. 169].

Іноді в тексті роману авторка вдається до роз'яснень щодо походження прізвиськ, наприклад: *Йорчихою* звалася, бо

чоловік у неї був Йорко [2, с. 27]; ...прізвішувалися йому **Цвичком**, бо дуже любив Іван збирати по довколишніх селах залізччя, а найбільше – цвяхи, по-тутешньому „цвики” [2, с. 40]; ...якого в селі називали **Член Колобок** за його опецькувату і круглу фігуру і за непомірно часте вживання слова „член” [2, с. 52 – 53].

Прізвищевий фонд у досліджуваному романі репрезентовано 36 одиницями, серед яких:

- характерні гуцульські прізвища, утворені за допомогою суфіксів **-ук (-юк) -чук**: *Яків'юк, Данилюк, Онуфрійчук, Максим'юк, Ілащук, Петрюк*. Як бачимо, твірну основу цих прізвищ становлять чоловічі імена. Як зауважує Б. Близнюк, „поява словотвірної моделі на **-ук** на Гуцульщині, можливо, пов'язана з міграцією населення з Волині, де іменування з суфіксом **-ук, -чук** були високопродуктивними ще в XV – XVI ст.” [1, с. 270 – 272];

- прізвища, утворені за допомогою суфіксів **-ак (-як) -чак**: *Джуряк, Бундяк, Юрчак, Фуляк*;

- прізвище із суфіксом **-ович**: *Попович*;

- прізвище із суфіксом **-ин** – *Угрин, Петришин*;

- прізвище із суфіксом **-ів** – *Григорків* тощо;

- прізвища іншомовного походження: *Флорескул, Лукул* (рум.); *Заремба* (польськ.); *Капетутер, Розенфельд* (євр.).

Отже, антропонімічний фонд роману М. Матіос „Солодка Даруся” представлено значною кількістю репрезентантів. Аналізований художній твір – це українська історія 30 – 70-х років ХХ ст. в її буковинському й галицькому ареалах, тому й оніми, які використовує авторка, їх народнорозмовні варіанти та способи творення здебільшого мають конкретну регіональну спрямованість.

Література

1. **Близнюк Б.** Особливості становлення гуцульських прізвищ / Б. Близнюк // Гуцульські говірки : лінгвіст. та етнолінгвіст. дослідж. – Л., 2000. – С. 266 – 276. 2. **Матіос М.** Солодка Даруся / М. Матіос. – Л. : Літ. агенція „Піраміда”, 2005. – 274 с. 3. **Осташ Р.** Внесок А. Вінценза в дослідження гуцульських власних особових імен / Р. Осташ // Гуцульські

говірки : лінгвіст. та етнолінгвіст. дослідж. – Л., 2000. – С. 55 – 66. 4. **Скрипник Л. Г.** Власні імена людей: словник-довідник / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська. – К. : Наук. думка, 2005. – 334 с.

Лариса Дяченко

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

НІКНЕЙМ, АБО ТАК МЕНЕ ЗВАТИ

Інтернет – це вільний від законів простір, у будь-якому разі в Україні, така собі Запорозька Січ. Таке собі віртуальне спілкування, яке сьогодні варто сприймати як невід’ємну частину реальності. Так от нік в Інтернеті — це обличчя користувача (без перебільшень). Звичайно, можна ще „закинути” фотокартку чи цікавий анімаційний аватар, але ім’я все-таки на першому місці.

Отже, це дослідження базується передусім на спостереженнях за чат-спілкуваннями та форумами Інтернету, а також аналіз найцікавіших ніків відомого сайту „У контакті”.

Нікнейм, нік (від англ. *nickname* – зменшувальне ім’я) дослівно – ім’я в мережі, псевдонім, обраний для користування в Інтернеті, найчастіше в місцях спілкування (форуми, чати та ін.). Частіше всього слово є похідним від власного імені або прізвища (напр. *мищБ* — Мищенко, *asash* — Саша).

На форуми та чати припадає найбільше цікавих ніків. Переважна більшість написана латинськими літерами. Це зручно для міжнародних форумів, адже англійська мова найбільш поширена. Винятки оригінальності становлять усім відомі: *masha, dasha, kicya, Alex*. Серед креативних і цікавих на деяких сайтах можна відзначити такі: *Vitamin, Grab4uk, Picasso, Multivoiin, Freedom, Свідомий Могилянець*.

Для геймерів (тобто користувачі, які захоплюються іграми) нікнейм – це святе. Треба вміти перемагати не тільки ділом, але й словом. На першому місці серед ніків, звичайно ж, *Diablo*. Це культ. Є звичайно і *killer*, і *murder*, і *Eminem*.

Для електронної пошти фантазію підключають не часто. Це може бути або улюблений нік на форумі, або прізвище, ім’я,

по батькові. Свій варіант — це типу *admin*. Це президент сайту чи форуму.

Псевдоніми або ніки – це перший крок до початку нового життя в „мережах” Інтернету. Нікнейми передають інтереси користувача електронних систем спілкування, часом указують на його ототожнення з певним уже відомим образом масової культури (мистецької чи політичної). Люди, яким важко знайти себе в нашому цивілізованому й надзвичайно жорстокому світі, знаходять єдину відраду в Інтернеті. Тут кожен „сам собі режисер”. Такі люди нікнейму приділяють особливу увагу.

Тепер, коли ми знаємо, як саме створюються віртуальні імена, варто заглибитися в їх зміст. Для цього ми поспілкувалися з друзями на сайті „У контакті” й дізналися про походження їх нікнеймів. Отже, розглянемо деякі коментарі на цю тему.

Pikachu_007 – поєднання головного героя мультфільму „Покемон” та фільмів про Джеймса Бонда створено комічний ефект (покемон Пікачу подається як супершпиґун).

A-Lex – LEX – це закон, *A-LEX* – „той, що не визнає законів”. А через дефіс, щоб не переплутали зі звичайним іменем.

FREEDOM – людина, яка обрала собі такий нікнейм, дуже полюбляє свободу і своїм ніком дає це зрозуміти, бо в перекладі з англійської це слово означає „свобода”.

Фанданго – користувач узяв цей нікнейм за назвою однойменної новели Олександра Гріна. А потім він тільки довідався, що це парний танець у Південній Іспанії. І Фанданго стало невід’ємною частиною цього користувача. Наші нікнейми багато в чому ніби змінюють нас самих подібно до того, як на нас впливають образи з реклами та кіно.

Нестор Літописець (із Нестором Шуфричем на аватарі) – використовує маску резонансного вітчизняного політика, як право на рацію в його стилі. Окрім того, може сприйматися і як Нестор Літописець, що для нашої культури є знаковою постаттю (особливо авторитетно для писемного слова).

Daymare – гра слів: *nightmare* – жахіття, страшний сон; дослівно „нічне жахіття”. У цьому нікові форма „ніч” замінена

на „день”. Нікнейм має претензію на ствердження „я ваш денний (на противагу нічному) поганий сон”.

Zzz – графічне позначення сну в коміксах та різного типу зображеннях.

Отже, навівши критерії вибору нікнеймів, бачимо, що загалом кожен нік відображає індивідуальність тієї чи іншої людини і зазвичай має певну передісторію свого створення – чи то шкільне прізвисько, чи то ім'я або прізвище улюбленого актора / акторки, футболіста, героя книжки тощо.

Література

1. **Примчак І.** Нікнейм – „как много в этом звуке” або походження нікнеймів / І. Примчак // Укр. мова та літ-ра в сер. шк., ліцеях, колегіумах. – 2006. – №38. – С.5 – 7. 2. **Ресурси** Інтернету, використані в дослідженні: <http://vkontakte.ru/>

Т.О. Д'якова

(Політехнічний коледж ЛНАУ)

**ВИСЛОВИ З КОМПОНЕНТАМИ-АНТРОПОНІМАМИ
ЯК ФРАГМЕНТ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ СЛОБОЖАН
(НА МАТЕРІАЛІ „ЖИЗНИ И ТВОРЧЕСТВА КРЕСТЬЯН
ХАРЬКОВСКОЙ ГУБЕРНИИ” В. ІВАНОВА)**

Безцінним джерелом вивчення історії та культури нашого краю є етнографічне дослідження „Жизнь и творчество крестьян Харьковской губернии: Очерки по этнографии края”, видане 1898 року за редакцією начальника Харківського губернського статистичного комітету Василя Іванова. У цій роботі ми знаходимо відомості про господарський устрій мешканців історичної Старобільщини, страви, які були в повсякденному та святковому раціоні, одяг, обряди, звичаї, що супроводжували повсякденне життя, календарні та родинні свята й багато іншого. Значуща складова поданої інформації – фраземи й паремії, які містять важливу етнокультурну інформацію, є скарбницею народної мовної культури. Певна частина висловів має у своєму складі антропоніми та похідні від них прикметники, які автори подають в тогочасному літературному написанні [тут і далі повністю зберігаємо орфографію

першоджерела] (*Георгій, Варвара, Евдокія, Микола*) і народномовних варіантах (*Вдокія, Куліна, Ягорій, Мытрова суббота*).

Мета дослідження – розглянути фразеологізми й паремії, які мають у своєму складі антропоніми, з'ясувати їх етнокультурну конотацію, виявити особливості світобачення словобжан, закономірності формування мовної картини світу.

Складовою картини світу будь-якого народу є його уявлення про час. Темпоральні категорії знаходять своє вираження в системі донаукових знань наших предків, оскільки основою міркувань були не досліди, а багатовіковий досвід селянина-господаря, трудівника. **Календарними орієнтирами**, передусім, виступали релігійні свята, дати визначалися за святцями: *на Андрея Первозваннаго* [4, с. 249, 614], *на Бориса и Глѣба* [4, с. 749], *на Анныно Зача́тѣтя* [4, с. 470], *перед Димитрієм* [4, с. 248], *на Евдокію* [4, с. 241, 283, 303], *на Івана Купала* [4, с. 116, 614, 909], *на зимняго Николая* [4, с. 265], *на Семена* [4, с. 101], *под Иванову ночь* [4, с. 20], *Кузьмына субота* [4, с. 248], *Мыхайлова суббота* [4, с. 248], *пид (под) Івана Купала* [4, с. 8, 318, 571, 916], *с Іліи* [4, с. 245, 462]. Через величезну роль релігії в житті народу фіксація певних дат у такий спосіб набувала „особливої підкресленості й значущості” [3, с. 52], а настання певної дати позначалося шляхом її персоніфікації.

Народна метеорологія – одна з найдавніших галузей народних знань, що обіймає систему прикмет, раціональних спостережень і достовірних передбачень погодних змін на близький чи віддалений час. Існував цілий комплекс **метеорологічних прикмет і астрономічних спостережень**, які зорієнтовані на релігійні свята як загальнозрозумілі й загальноприйняті часові показники: *Як на Вдокію пивень напѣецьця коло порога, так буде тепло и рання весна, а як будуть переметы, так будет пизня весна и уродыцьця гречка и просо* [4, с. 241]; *Прыйде Ілья, наробе гнылья* [4, с. 831]; *До Ільлі тучи ходять проты вѣтру, з Ільлі – за вѣтром* [4, с. 462]; *Заміть от Сперыдона й до Риздѣа, ци дванадѣцятъ днив и знай, який колы́ буде день, такий и буде весь той мѣсяць, шо*

на ёго прыпадé [4, с. 462]; *Варвара нóчи ввирвала, дня доточы* [4, с. 249].

Ефективність господарювання багато в чому залежала від своєчасного виконання селянами тих чи інших видів господарських робіт, які також приурочувалися до дат, визначених святцями. З **господарською діяльністю** селян пов'язані такі прикмети: *До Микóли ні сіяти грéчки, ні стрі́гти овечки* [4, с. 376] – у народних віруваннях Св. Микола виступав помічником і заступником хлібороба; *На Спырідóна ... трéба трусьы́ты я́блуні, ... щоб уроды́лысь* [4, с. 469]; *Прыйде Хлиба-Борыса – за хлиб дуже берыся* [4, с. 831] – на цей період припадає прибирання врожаю; *На Анныно Зача́тьтя вовки зачинають бигаты тичкамы...* [4, с. 470] – вовки завдавали чималої шкоди селянам, тому це спостереження й мало велике значення; *Як повие витер на Алешку з восток, так вывозь ззидкы́ на мисток...* [4, с. 242] – уважалося, що з настанням дня Олексія, приходить весна (це свято ще називають Теплий Олексій), тому можна нехтувати залишками корму для худоби (ззідкы́ = об'їдки); *На Юрія як буде роса, так сий проса́* [4, с. 242] – узагалі, роса, зібрана на Юрія, уважалася священною: її збирали для лікування, на цілющу росу виганяли худобу, вірячи, що це віджене від тварин усі хвороби [5, с. 44], у цей день усією громадою виходили в поле, відправляли молебні за врожай, за стародавнім народним віруванням, на Юрія весна сходить на землю [2, с. 335]; *Шоб не текло́ з вйкон, трéба вставля́ты йих на писно́го Йвана (Головосі́ка)* [4, с. 468].

Чималий масив паремій фіксує **вірування**, які визначали не лише світоглядні засади слобожан, а й визначали їх спосіб життя. У християнські погляди на пророка Іллю перенесено риси язичницького Перуна, а наївне народне тлумачення змісту Біблії призвело до справжнього синтезу вірувань. У деяких населених пунктах грім і блискавку пояснюють тим, що пророк Ілля веде війну з чортом, Ілля разом зі святими Юрієм та Михайлом розхитує скелі, коли Богу потрібно послати на землю дощ [1, с. 259]: *Гром гремы́ть – св. Ильля на колесны́ци з Богом розйиджа́;* – *св. Ильля горшки́ вóзе* [4, с. 462], *Писля Ильли́ негоды́цьця купа́цьця, буде болиты́ голова́...* [4, с. 463]. Народ

по-своєму тлумачив біблійні сюжети, імена святих: *На місяци Кавиль Вавыля убыв, тай на выла настромыв* [4, с. 461], а, наприклад, у Новоград-Волинському повіті Авеля називали Габелем [1, с. 247]; *пророк Наум наставляет на ум* [4, с. 116] – цього дня посилають дітей до школи, бо „наука піде на ум” [5, с. 57]. Збирання лікарських рослин, ягід, грибів було не лише господарською діяльністю, а швидше – особливою сферою, багато в чому сакралізованою, тому з нею пов’язано чимало прикмет: *На Руфу, коли травы рушацьця и гадюки выползают,.. нельзя в лѣс ходить..., ...гадюкы злазацьця на Здвыженье вси до мѣста на зиму* [4, Т. XIII], на Лубенщині Руфа називали святим гадюшником [2, с. 242]; *мона ЗыНа Сылота ходять у лѣс за травю* [4, с. 465], *Трава ця роецьця в нич пид десяте мая (пид Сымона Зылота)* [4, с. 442] – на свято Симона жінки й молодичі йшли по лікувальні трави, зілля намагалися збирати до сходу сонця, потай від чужого ока, закінчивши збір, у лісі ж улаштовували колективну трапезу [7, с. 194], в інших місцевостях у цей день шукають клади, сподіваючись на допомогу Зилота [6, с. 56].

Самобутнім видом народної медицини були **замовляння**, тому дотримання певних правил, словесних формул було обов’язковим: *Той, хто заговорює од дзвіру, должен на Юрия цильый день постыцьця...* [4, с. 440]; *Мисяце Адаме! був ты на тим свити? – Був. – Бачыв мертвых людей? – Бачыв. – Шо, в их зубы болят? – Не болят. – Так шоб и в раба (имя) не болилы, не щимилы, а як у камини стрымили – суд судом, вик виком. Цѣму слову аминь. Поможы, святой Антоній* [4, с. 192] – замовляння-молитва від хвороби зубів.

Сфера **родинної та календарної обрядовості** також знаходить своє пареміологічне вираження: *До Дымытра дивка хытра, а пнсля Дымытра, – сякый-такый, абы був, та шоб хлеба роздобув* [4, с. 248] – за народними уявленнями св. Дмитро завершував землеробський рік, замикав землю й приводив зиму, звичайно, від цього дня сезон сватання закінчувався [7, с. 198], О. Воропай засвідчує ще таку приповідку „До Дмитра дівка хитра, а по Дмитрі хоч комин витри” [2, с. 457]; *ла:лька просыла, Васынка ходыМила ла,*

честный крестита не жатку, я жы в хі менетько, пустылько, мый баВасы йтег дайте, а нам пири стагу свічула. Бодержа [4, с. 748, 908]; *Здравствуйте, с праздником, з Новым годом, з Василем* [4, с. 109] – залишки різдвяних та новорічних привітань ми спостерігаємо й сьогодні у святковому побуті мешканців історичної Старобільщини, про що свідчать відомості, надані інформантами з Білокуракинського, Марківського районів.

Українського селянина завжди відрізняли дотепність, гумор, самоіронія, уміння гострим слівцем висловити своє ставлення до ледарів, невдах, про що свідчать **примовки, приповідки, дражнилки**, побудовані на співзвучності, рими: *Іж, Левко, хоть и глевко* [4, с. 860]; *На бідного Макара все льхо обрушилось* [4, с. 373]; *Видно Кулину, шо пироги пекла, й ворота в киьсти* [4, с. 369]; *Заплач, Матьвийку, дам копійку* [4, с. 374]; *До Юрья бьют у жыти дурня, а після Юрья и розумного* [4, с. 242]; *Всяк Яремий про себе розумий* [4, с. 370].

Таким чином, фраземи й паремії з елементами-антропонімами, зафіксовані історичною розвідкою В. Іванова, мають яскраву етнокультурну конотацію, виявляють особливості світобачення слобожан у матеріальній і духовній сфері, розкривають особливості синтезу християнських і язичницьких вірувань, висвітлюють закономірності формування мовної картини світу, яка ґрунтується на споконвічних національних цінностях.

Література

1. **Булашев Г. О.** Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях / Г. О. Булашев. – К. : Фірма „Довіра”, 1992. – 414 с. 2. **Воропай О.** Звичаї нашого народу: етнограф. нарис / О. Воропай. – К. : Оберіг, 1993. – 592 с. 3. **Єрмоленко С.** Про земне й небесне в народному календарі / С. Єрмоленко // Укр. мова і л-ра в шк. – 1993. – № 11. – С. 51 – 56. 4. **Жизнь** и творчество крестьян Харьковской губернии: очерки по этнографии края / под ред. В. В. Иванова. – Х., 1898. – Т. I. – 1008 с. 5. **Ковальчук О. В.** Українське народознавство / О. В. Ковальчук. – К. : Освіта, 1992. – 176 с. 6. **Маркевич Н. А.** Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян / Н. А. Маркевич // Українці: народні вірування, повір’я, демонологія /

упоряд., прим. та біогр. нариси А. П. Пономарьова та ін. – 2-е вид. – К., 1991. – С. 52 – 169. 7. **Українська** минувшина : ілюстров. етнограф. довід. / А. П. Пономарьов, Л. Ф. Артюх, Т. В. Косміна та ін. – К. : Либідь, 1993. – 256 с.

Наталія Заходяченко

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИЗВИСЬК У МОВНОМУ АРЕАЛІ НОВОАЙДАРЩИНИ

В останні десятиліття активно вивчають регіональну антропоніміку. Антропонімічні студії спрямовано на дослідження особових імен, прізвищ, імен по батькові в найрізноманітніших аспектах, проте такий клас антропонімів, як прізвиська, на жаль, до цього часу залишається маловивченим. Однак це питання актуальне, оскільки прізвиська є додатковою емоційно-експресивною характеристикою людини.

Прізвиська – промовисті найменування, кожне з яких зберігає внутрішню форму, а отже, її первісну мотивацію. Майже кожне прізвисько виражає погляд мовців на світ речей, характеризує їхню життєву позицію, специфіку мислення. В українців прізвиська – це значний сектор антропонімічного простору, який за кількістю найменувань відстає хіба що від прізвищ. Однак понині остаточно не визначено ні параметри цього антропонімічного класу, зокрема його статус, ні структурні особливості, ні лексичну базу та режим функціонування прізвиस्क у середовищі.

Метою цієї розвідки є дослідження антропонімів, їх класифікація та визначення історичного походження.

Об'єкт дослідження – прізвиська селища Новоайдар Луганської області. Упродовж 2008 – 2010 років було зафіксовано 200 антропонімів цього виду, більшість з яких активно вживають люди різного віку – від 20 до 80 років, що свідчить про неабияке значення „другого імені” людини у виділенні її з-поміж інших та наданні характеристики, і не обов'язково правильної, точної, правдивої.

Здавна в Україні разом з іменами й прізвищами були поширені вуличні прізвиська. Окрім даного від народження

імені, люди отримували й інші характерні номінативи, які згодом ставали постійними, тобто ніби другим іменем (прізвиськом): *Скверний* (людина мешкала на вулиці Скверна), *Баламут* (брехун, порушник спокою, підбурювач до метушні), *Бузівок* (молодий парубок, угодований, як молочний бичок, і пустотливий, як теля), *Штурмен* (мешканець села Штормове), *Стрючок* (довгий та худорлявий парубок), *Патякало* (людина, схильна до балачок).

Українські прізвиська завжди відбивають особливості сільського народного антропонімікону. В українських селах вуличні прізвиська були набагато частіше вживані, ніж так звані паспортні, яких іноді ніхто й не знав: *Призи*, *Дзюба*, *Кошелі*, *Горбань*, *Шевці*, *Стогній*, *Шумило*. Багато прізвиськ давали за ремеслом – *Коваль*, *Гончар*, *Тесля*. Дітей майстра в цьому випадку кликали *Коваленки*, *Гончаренки*, *Тесленки*.

Траплялись і незвичайні прізвиська, що відобразилися спочатку в прізвиськах, а потім і в прізвищах – *Носуля* (похідне утворення від слова *ніс*; прізвисько зумовлено тим, що ця людина має довгий ніс), *Карбаї* (у цій сім'ї з покоління в покоління передають грошовий спадок, і тому люди намагаються якомога більше заощадити), *Васецька* (у роду було багато чоловіків з ім'ям Василь), *Швиці* (уся родина займається шиттям одягу) та ін.

У багатьох випадках семантика прізвищ цілком прозора й зрозуміла без коментарів: *Чорненький*, *Тендітний*, *Ласкавий*, *Моторний*, *Красій*, *Берізка*, *Живчик*, *Чорнобривець* та ін.

Кожна людина в сільській громаді – на очах у всіх, кожного по-своєму обдаровували природа та сімейне виховання, кожен мав рису, що відрізняла його від інших. Усе це, звичайно, і місце в громаді визначало, і відображалось на прізвиськах. Влучне народне слово приклеювалося міцно, передавалося з роду в рід, нерідко втрачаючи свої початкові значення та зміст, на основі прізвиськ з часом було утворено прізвища: *Теліпайло* (прізвисько) – *Теліпанова* (прізвище), *Говоруха* – *Говорухіна*, *Чмихало* – *Чмих*, *Зайка* – *Заїчанська*, *Горлатий* – *Песнев*, *Перевертун* – *Дзига* та ін.

Прізвиська – величезний і надзвичайно розмаїтий за будовою й значенням лексичний шар нашої мови. З наведеного матеріалу бачимо, що прізвиська – це жива продуктивна категорія мовної творчості народу сьогодні, тому проблематика прізвиськ є невичерпним джерелом для науковців.

Олена Коновалова

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ПРИЗВИСЬКА СТЕПОВОГО БІЛОВОДДЯ

Усім нам ще з юності знайомі Трус, Балбес та Бивалий Л. Гайдая – ці, майстерно витворені прізвиська, що якнайповніше розкривають риси характеру, не лише уособлюючи образи героїв, але й узагальнюючи саму суть пересічного людського характеру. Прізвиська як мовностилістичне явище є невід’ємною частиною ономастичних досліджень; науковці трактують їх „вид антропоніма, неофіційне особове іменування, яким середовище індивідуалізує або характеризує особу” [1, с. 494]. На сучасному етапі розвитку суспільно-побутової сфери поширення мовних явищ цей аспект ономастичних досліджень відіграє одну з ключових ролей у формуванні національно-ментальної та культурно-історичної свідомості українців, репрезентує особливості світобачення людей.

Саме цим зумовлена актуальність дослідження прізвиськ Степового Біловоддя як приклад побутування цього явища в щоденному житті та культурі українського народу.

Об’єктом дослідження стали 318 прізвиськ смт Біловодськ Луганської області, зібраних протягом 2009 – 2010 рр.

Метою статті є характеристика зафіксованих у досліджуваному ареалі прізвиськ у межах тематичних груп, виділених за класифікаційними ознаками (риса характеру, зовнішність, звички тощо).

Збираючи матеріал на території смт Біловодськ, ми опитували мешканців селища, вивчали місцеві етнографічні записи, а також послуговувалися власним досвідом. За результатами роботи всі прізвиська було розподілено на чотири

групи за такими класифікаційними ознаками: зовнішність, характер (поведінка), прізвища та аналогія до певного явища (предмета). Отже, було сформовано такі групи:

1) прізвиська, утворені від прізвищ, зі збереженням фрагментів (найчастіше кореня) у первісному вигляді: *Комісар* від *Комісаренко*, *Гаврило* від *Гавриленко*, *Черкас* від *Черкасов*, *Пушок* від *Пушкарський*, *Кузя* від *Кузніченко*, *Макар* від *Макаренко*, *Бистрий* від *Бистрянцев*, *Бондарік* від *Бондаренко*, *Заблодя* від *Заблодський*, *Літва* від *Литвиненко*, *Кочерьожка* від *Кочергіна* та ін. Як бачимо, мотивація створення цієї групи прізвиस्क є доволі прозорою, що й стає причиною їх поширення серед населення;

2) прізвиська, на утворення яких вплинув характер особи, її поведінка: *Дьоргалка* – нервова людина, *Суслік* – боязлива, *Кипяток* – запальна (за свідченням В.С. Олійника, 1962 р. н.), *Отец* – захисник молодших за віком (за свідченням О.В. Варення, 1994 р. н.), *Партизан* – мовчазний, *Бубу* – нерозбірливо розмовляє (за свідченням А.М. Олійник, 1963 р. н.). Прізвиська цієї групи є більш індивідуальними та містять суб'єктивну оцінку їхніх носіїв. Семантику таких утворень достовірно можна прослідкувати лише за допомогою опитування місцевих жителів;

3) прізвиська, творення яких залежить від характерних зовнішніх ознак людини: *Локатор* – людина з великими вухами, *Кабан* – міцної статури, великий, *Брежнев* – людина, яка має густі брови, *Прозрачний* – худий, *Індус* – засмаглий, *Шнобак*, *Яга* – людина з великим носом, *Виварка*, *Жир*, *Пампуха* – товстий, *Довгий*, *Длинний* – високий, *Карієсний*, *Сквозняк* – людина, у якої є проблеми з зубами, *Сліпець* – людина, яка погано бачить, *Молекула* – маленька на зріст тощо. Ці прізвиська прямо вказують на особливо виразну рису зовнішності людини. Саме тому більшість з них мають образливу негативну конотацію;

4) прізвиська, утворені за аналогією до явища, особи або предмета. Їх ще можна назвати витворами епохи, бо вони репрезентують світобачення людей щодо популярності певних реалій у житті: *Ван Дам* („Універсальний солдат”), *Будулай*

(„Повернення Будулая”), *Бумер* („Бумер”), *Фіона*, *Шрек* („Шрек”) *Сіфон*, *Борода* („Наша Rasha”), *Белій*, *Космос*, *Пчола* („Бригада”), *Вольт* („Volt”). Такі прізвиська побутують переважно серед молоді та школярів, відображаючи зацікавлення їх якимись явищами. Відзначимо, що прізвиська цієї групи є найменш стійкими й можуть змінюватися чи взаємопереходити залежно від ступеня популярності згаданих реалій у повсякденному житті.

Прізвиська останньої групи є новим явищем – тенденція до їх появи з’явилася близько десяти-п’ятнадцяти років тому, коли ЗМІ поступово розширили сфери впливу, а кіно- та телепродукція стала більш різноманітною. Прийом ретроспекції дозволяє стверджувати про те, що прізвиськ такого плану взагалі не було в повсякденному вжитку людей аж до останніх десятиліть ХХ століття (зі слів О.Д. Коновалової, 1966 р. н.). Відсутність багаторічної тенденції до створення відповідних прізвиськ зумовлена тим, що вони є номінативно нейтральними щодо особи, не містять конкретної інформації й можуть характеризувати велику кількість людей одночасно. Але важливість прізвиськ цієї групи є безсумнівною, оскільки вони відображають реалії повсякденного життя мешканців селища, розкриваючи особливості мислення та світобачення молодого покоління біловодчан.

Прізвиська смт Біловодськ є надзвичайно багатим джерелом ономастичних досліджень, вони відображають процес творення засобів міжособистісного спілкування, які різнопланово характеризують особу.

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в більш детальному вивченні прізвиськ, що побутують у сфері міжособистісної повсякденної комунікації людей різного віку, – особливостей їх творення, конотації, оцінно-емоційного забарвлення.

Література

1. **Українська мова** : енциклопедія / редкол. : М. П. Зяблюк, Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), та ін. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.

М. Кривенко

(Ровеньківський факультет)

ТЛУМАЧЕННЯ ПАТРОНІМІВ
ПІВДЕННО-СХІДНОГО АРЕАЛУ ЛУГАНЩИНИ
(НА МАТЕРІАЛАХ
ЗАХАРЧЕНКА ІВАНА МИХАЙЛОВИЧА)

Осягнення сучасної культури неможливе без сприйняття та аналізу культурних надбань минувшини. Особливо, коли мова йде про власні назви: прізвища, прізвиська, назви міст і сел. Саме тому звернення до проблеми збереження фольклорного надбання є актуальним на сьогоднішньому етапі. За умов духовної кризи така тема стає ще більш важливою для опрацювання та розуміння.

Аналіз експедиційних фольклорних матеріалів останніх років науковців та студентів-філологів дає привід стверджувати: Луганщина – багатюща та невичерпна скарбниця народної думки, що сформувала своєрідний концепт світобудови українця.

Питання феномену народної культури в сучасній науці представлена потужними силами: йде формування методологічно вагомої фольклористичної школи на Луганщині, до складу якої треба зарахувати доробки О. А. Галича, І. Є. Бойцун, О. І. Неживого, Н. М. Філоненко та ін.

Метою нашої наукової розвідки є дослідження патронімії південно-східного регіону Луганщини, зокрема, слободи Ісаєвої, яка тепер іменована селом Дякове.

Об'єктом дослідження ми обрали матеріали збірки „Легенди, перекази та бувальщини Миуської України” та кварталник „Дяківські старожитності”, створені Захарченком Іваном Михайловичем.

Головним вражаючим здобутком у творчості фольклориста є дослідження патронімії рідного краю – козацької слободи Дякове Антрацитівського району.

Єдиним найдавнішим патронімічним (прізвиським) документом, який проливає світло на перших засновників села Дякове, є „Ревізські казки” поміщиків Ісаєвих та Леонова за 1816

та 1858 роки, що зберігаються в державному архіві Ростовської області (фонд 301), які сьогодні доступні для дослідників [1, с. 20].

Доповненням до нього слугують метричні книги двох православних церков: Ісаївської – названої в ім'я Івана Милостивого (збудована 1783 року, зруйнована більшовиками 1930 року) та Леонівської – в ім'я верховних апостолів Петра і Павла (збудована 1892 року, існує й донині). Ці документи зберігаються в Державному архіві Луганської області (фонд 126) і містять у собі відомості про народжених, померлих та одружених за такі роки:

– Ісаївська Іваномилостивська церква: з 1880 по 1918 рр. (з провалами документів, що були знищені в часи боротьби комуністів з релігією);

– Леонівська Петропавлівська церква: з 1892 року по 1919 р. На відміну від першої церкви, колекція книг тут збереглася якнайповніше.

І. М. Захарченко пропонує на розгляд поціновувачів народної культури розглянути укладений ним список корінних мешканців села Дякове. Також він намагається розтлумачити та пояснити ці прізвища. Назвою до цього списку є оригінальний заголовок „Компут”, що можна перекласти як старовинна назва іменних списків у запорозьких козаків. Наприклад, прізвище *Андрієнко* він пояснює так: „... побувала в сл. Аркадієве – Ісаївці на початку ХХ століття. Походить із хутора Носівського (нині с. Носове Неклинівського району Ростовської області Росії) – володіння Марфи Аркадіївни Ісаєвої, де функціонує й понині. Ще одна гілка цього роду невідомим чином потрапила у власність Платона Амвросійовича Луковкіна – офіційного засновника х. Платонівського (нині с. Платонівка Ровеньківської міськради), де носіїв цього прізвища засвідчено у великій кількості. Є вони і в Нагольно-Тарасівці – колишньому володінні батька Платона Луковкіна – Амвросія. У с. Дякове цього прізвища нині не існує. Воно походить від грецького імені Андрій, де „андеріос” – мужній, хоробрий. Це прізвище поширене в реєстрі військ Богдана Хмельницького 1649 року” [1, с. 21].

Іншим, не менш цікавим прізвищем, яке пояснено фольклористом, є патронім *Бойченко*. За свідченнями дослідників, прізвище Бойченко – загальноукраїнське. Нині воно не побутує в селі Дякове. Воно існувало в сл. Ісаївці в обмеженій кількості. З „Ревізькими казками” поміщика Ісаєва 1816 року в слободі був лише один Бойченко – Григорій, 55 літ від роду, а інший, імовірно, його син, з 1812 року відбував рекрутську повинність. Родовим гніздом цього прізвища слід уважати хутір Ісаїв (нині село Рафайлівка Антрацитівського району), звідки Бойченки потрапили також в сл. Бобрикове-Петрівку, де, як і в Рафайлівці, мешкають і понині. Назва цього прізвища походить від прикметника „бойкий” – задерикуватий, жвавий [1, с. 22]. Очевидно, хтось із предків – носіїв цього прізвища – мав таку вдачу. Прізвище поширене в реєстрі Богдана Хмельницького 1649 року.

Прізвище *Буйніченко*, яке за словами Захарченка, є типовим козацьким паронімом, має власну історію. Нині це прізвище зафіксовано в усіх трьох частинах села Дякове. Семантика прізвища розповідає про „буйність, жваву вдачу її власника”. Мабуть, її носій мав саме такі риси характеру, за що й отримав це прізвисько, яке перейшло в прізвище та закріпилося в слободі Дяковій. Сьогодні це прізвище зазнало сильної русифікації й зараз функціонує у формі *Буйніченко* [1, с. 23].

Захарченко Іван Михайлович розглядає прізвища корінних мешканців села Дякове, інтерпретуючи їх походження та вказує на особливий зв'язок з історичним підґрунтям – дослідник відшукує опрацьовані прізвища в реєстрі Богдана Хмельницького. Тим самим він хоче показати генеалогію – родове дерево, яке простежує ще за козацької доби.

Таким чином, фольклорна спадщина Івана Михайловича Захарченка є цінним надбанням для сучасних дослідників чи просто небайдужих поціновувачів духовної скарбниці нації. Питання „сімейного коріння” залишатиметься актуальним та потенційно невичерпним через зв'язки з низкою наук. Саме тому ще багато науковців будуть звертатися до нього для ретельнішого дослідження.

Література

1. **Захарченко І.** Легенди, перекази та бувальщини Миоуської України / Захарченко І. М. – Архівні записи, 2001. 2. **Оліфіренко В.** Дума і пісня. Джерела літературного краєзнавства / В. Оліфіренко // Донбас. – 1993. – № 5. – С. 5 – 13. 3. **Дмитренко М.** Український фольклор і глобалізація : проблеми збереження генетичного коду / М. Дмитренко // Фольклористичні зошити : зб. наук. пр. – Вип. 10. – Луцьк, 2007. – С. 3 – 10.

Оксана Левенець

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

РИСИ ПІВДЕННО-СХІДНОГО НАРІЧЧЯ

В ПРИЗВИЩАХ ЖИТЕЛІВ ЛУГАНЩИНИ

Чимало проблем формування й розвитку лексичної системи української мови майже не можна вирішити, не спираючись на ономаністичні дослідження. Вивчення сучасних прізвищ шляхом аналізу антропонімів України дає можливість розширити уявлення про лексичне багатство української мови, деякі питання правопису українських прізвищ, ширше – інших слов'янських мов. Процес формування й становлення українських прізвищ сьогодні вивчений не достатньо. Характеризуючи прізвищеву систему українців, не можемо не сказати, що навіть у найпоширеніших антропонімах наявні помилки, окремі недоречності тощо.

Формування й становлення українських прізвищ значною мірою відображають національний поступ. Протягом останнього століття система власних імен українців зазнала кардинально як структурних, так і функціональних змін. Слов'янські традиційні народні прізвища, функціонування яких регламентувалося лише звичаями, були здебільшого замінені на іншомовні за походженням утворення, уживання яких не регулювалося християнською обрядовістю, а лише – державними інституціями. Процес руйнування українського в національних прізвищах був історично тривалим.

З розвитком української лексикографії та впровадженням української мови в деякі сфери суспільного життя роль

антропонімії дещо зменшується. Утративши нормалізаційну функцію, антропонімія стає основним джерелом поповнення реєстру літературних та функціональних прізвищ.

Останнім часом прізвища почали дещо змінюватися. Причин цього багато: переклад українських прізвищ іншими мовами, зокрема російською мовою, затемнення походження прізвища, упродовження паспортного перепису мешканців міст і сіл, що проводилося переважно російською мовою. Під час перепису нерідко були допущені помилки, які спричинено орфографічні неточності в написанні антропонімів, спотворювали звучання прізвища, словозміну тощо. Так і утворювалися нові помилкові прізвища. Дуже багато дослідників звертали увагу на помилкові написання прізвищ. Розглянувши прізвища жителів Троїцького району Луганської області, ми виявили такі зміни в прізвищах: поплутування [e] – [o], [e] – [i], [и] – [і], заміна м'якого приголосного твердим приголосним звуком, субституція [e] – [и] – [і], зміна закінчень та інші помилки в написанні.

Поплутування [e] – [o] поширене в таких прізвищах, як *Алферов – Алфьоров, Артемов – Артьомов, Веретеха – Веретьоха, Киселев – Кисельов тощо*. У подібних прізвищах бачимо, що прізвища, у яких ужито голосний звук українського походження, змінюють своє звучання за аналогією до прізвищ російської мови.

Поплутування [e] – [i] відбувається під час вимови прізвища. Це спричинило зміни в написанні, що, імовірно, викликано впливом російської мови, наприклад, *Аліфєренко – Аліфіренко – Аліфіренко*, іноді поширені *Алефєренко, Беловолов – Бєловолов – Біловолов, Бєлодєд – Білодєд – Білодід, Смельянов – Емельянов – Імельянов*.

Поплутування [и] – [і] спостережено в таких прізвищах, як *Абрасимов – Абрасімов, Бабиц – Бабіц, Восьмачкин – Восьмачкін, Галциин – Галіциин*. Відомо, що в сучасній мові історично склалося значне розходження між звучанням та написанням, і в цьому вбачається все той же вплив російської мови. Узагалі можна сказати, що такий вплив на написання українських прізвищ російської мови відбувається в усіх

регіонах України. Це зумовлено сусідством з країнами, які розмовляють польською, білоруською, англійською, румунською мовами тощо.

Отже, можна зробити висновок, що активізація розвитку антропоніміки як наукової галузі пов'язана з посиленням інтересу до написання прізвищ у системі української мови. Посилений інтерес до дослідження сучасних та історичних особових назв різних народів та вивчення загальнопоетичних питань антропоніміки – явище не випадкове, а продуктивне в першу чергу науковими й практичними потребами, тим важливим значенням, яке має антропонімія не лише для мовознавства, а й для гуманітарних наук у цілому.

Література

1. Рувьова Н. І. До питання характеристики твірних основ українських прізвищ Західного Поділля / Н. І. Рувьова // Ономастика східних слов'ян : тези доп. наук. семінару. – К., 1996. – С. 70 – 71. **2. Чучка П.** Глобальні, національні та регіональні ознаки прізвищ Українців / П. Чучка // Дивослово. – 2003. – № 10. – С. 23 – 25. **3. Редько Ю.** Сучасні українські прізвища / Ю. Редько. – К., 1966. **4. Худаш М. Л.** З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К., 1977.

В. В. Лєснова

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ВЛАСНІ ІМЕНА ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ ОЦІНКИ В УКРАЇНСЬКИХ ПРИСЛІВ'ЯХ

Сучасна лінгвістика, формуючись як антропологічна, усе більше враховує людський чинник. Це не випадково, адже, пізнаючи навколишній світ, людина одночасно висловлює своє ставлення до нього, оцінюючи його відповідно до еталонів, народної етики, естетики, культури. Оцінку може бути виражено різноманітними вербальними засобами: за допомогою інтонаційного оформлення висловлювання, слів яскравої оцінної семантики, вторинних назвах, компаративних конструкцій тощо. Одним із оцінних засобів, активно вживаних у мовленні, є фразеологічні одиниці, які зазвичай мають яскраве експресивно-емоційне забарвлення.

Метою цієї розвідки є аналіз прислів'їв з антропонімним компонентом щодо вираження в них оцінного значення.

Об'єктом дослідження є прислів'я та приказки з компонентами – власними іменами, що характеризують людину.

Методом суцільної вибірки було виписано фразеологічні одиниці, компонентами яких є імена людей, з видання „Прислів'я та приказки: Людина. Родинне життя. Риси характеру” [4]. Усього зафіксовано 719 фразеологічних одиниць (ФО), які містять 127 власних імен (75 чоловічих та 52 жіночі).

Найбільш функціонально активними у ФО є чоловічі імена *Гриць* та його варіанти *Грицько*, *Гришко*, *Гринь* (64 фіксації), *Хома* та його варіант *Хомка* (43 фіксації), *Іван* та його варіанти *Івась*, *Ванько*, *Івашко*, *Іванцьо* (43 фіксації). Серед жіночих імен найчастіше вживаними у ФО є *Параска* та його варіант *Парася* (27 фіксацій), *Настя* та його варіант *Наця* (14 фіксацій), *Хима* та його варіанти *Химка*, *Хомка* (13 фіксацій).

Власні імена у свідомості людей часто пов'язані з конкретними рисами їхніх носіїв, що засвідчують такі прислів'я: *Вже по тиці знати, що Гаврилом звати* [4, с. 205], *Гляну на вид, та й скажу, що Демид* [4, с. 208], *Видно ззаду, що Пархім* [4, с. 213], *Глянувши на вид, то знать, що Свирид* [4, с. 214], *І ззаду знать, що Хомою звать* [4, с. 216]. Водночас у пареміях відбито народні уявлення про те, що ім'я людини не є обов'язковим показником її типових рис характеру: *Два Кіндрати, а не однакові на вдачу* [4, с. 209].

Як зауважує В. Герасимчук, індивідуалізовані власні назви у фразеологізмах стають називними, перетворюються на засіб типологізації [1, с. 43]. Це підтверджують і проаналізовані нами прислів'я. Так, ім'я *Іван* має конотацію 'представник простого народу', у ФО його часто протиставлено панові: *Рихтували за пана, а дали за Івана* [4, с. 75], *Ніколи не буде з Івана пана* [4, с. 308], *Дурний Іван, дурний і пан* [4, с. 341] та ін.

Чимало антропонімів у фразеологічних контекстах набуло негативно-оцінного значення [2, с. 51]. Ім'я *Хома*, наприклад, конотує такі риси людини: 'ні до чого непридатний, невмілий' (*На безлюдді і Хома чоловік, Хома наш одну качалку продав, а дев'ять йому баби на голові розбили*), 'невдалий, нещасливий'

(*На бідного Хому й дерево паде*) [4, с. 216], ‘п’яниця’ (*Як не як, а Хома тияк*) [4, с. 435].

Водночас, проаналізований матеріал свідчить, що одне й те ж ім’я в прислів’ях може набувати різних конотацій, часто протилежних – позитивних та негативних, напр., ім’я *Параска* конотує такі негативні риси характеру людини: ‘жорстока, немилосердна’ (*В нашої Параски ні серця, ні ласки*), ‘невміла’ (*Знати Параску, що місила паску, бо всі ворота в тісті*), ‘байдужа’ (*У нашої Параски ні гніву, ні ласки*), і водночас це ім’я фіксуємо в прислів’ях з виразною позитивною конотацією ‘працелюбна, вміла’ (*Наша Парася усе встає зрання, Розумна Парася на все здалася*) [4, с. 221]).

Н. Пасик зауважує щодо цього, що онім набуває конкретного змісту, насиченого емоційно-оцінними ознаками, лише потрапляючи в контекст [3, с. 28]. Підтверджують це й аналізовані прислів’я. Ім’я *Іван*, скажімо, конотує різноманітні риси людини, частіше негативні: ‘нікчемний, невмілий’ (*Іван – ні богу, ні нам, Поволі, Іване, бо впадеши у корито* [4, с. 208]), ‘упертий’ (*Кажси Іванові: бери на сухо, а він заїхав по вуха* [4, с. 208], *Учи Івана на цимбалах, а він заодно в дудку грає* [4, с. 209]), ‘ледачий’ (*Кобилка біжить, Ванько лежить* [4, с. 208]), ‘дурний’ (*Випий, Іванку, бляшанку, а за дві заплати* [4, с. 428], *Плати, дурний Іване, та подякуй панам, що гроші беруть* [4, с. 348]), ‘недотепний, непередбачливий’ (*Мудрий Іван по шкоді: коні вкрали, тоді він стайню зачинив* [4, с. 329]), ‘безталанний’ (*Як Івана женили, чотири воли дарили, а прийшло си до того, дали kota сліпого* [4, с. 71]). Інколи негативну рису в паремії не конкретизовано: *Ой куме, як у мене Іван, то не дай, Боже, й вам* [4, с. 208]. І лише в поодиноких випадках ФО з іменем *Іван* мають позитивну конотацію: *Заїхала баба в пень, та й сиділа цілий день, прийшов Іван, відчепив та й тим біду зачепив* [4, с. 145] (про вмілу людину).

Проаналізований матеріал свідчить, що далеко не завжди якась конотація закріплена за конкретним іменем, так, нікчемну, ні до чого непридатну людину характеризують такі паремії: *З нашого Андрушка ні м’ясо, ні юшка* [4, с. 205], *З нашого Захарка ні богу свічка, ні чортові угарка* [4, с. 208], *Той Тадей – ні для*

бога, ні для людей [4, с. 215]. Відомо, що оцінці підлягають частіше негативні риси: люди вербалізують відхилення від норми, аби виправити їх, так, численними прикладами представлено в пареміях жіночу недбайливість, невміння господарювати: *Пішла Гандзя в поле жати, та й забула серпа взяти, Видно, що Ганна млинці пекла, бо й ворота в тісті, Наша Гапка тонкопряшка: нитки, як налигач, а полотно, як рядно* [4, с. 218], *Видно Кулину, що хліб пекла, бо й ворота в тісті, Спекла Луця, не схоче їсти й цюця* [4, с. 219].

Отже, власні імена в прислів'ях можуть виконувати денотативну та конотативну (емоційно-оцінну) функції. Кількісно переважають паремії, що містять негативну оцінку.

Література

1. **Герасимчук В.** Власні імена в українських фразеологізмах / Валентина Герасимчук // Дивослово. – 2005. – № 4. – С. 43 – 47.
2. **Отін Є. С.** Конотативна ономастична лексика / Є. С. Отін // Мовознавство – 1978. – № 6. – С. 46 – 52.
3. **Пасік Н. М.** Роль ономастичних компонентів у формуванні фразеологічного та пареміологічного значення / Н. М. Пасік // Мовознавство. – 1999. – № 2 – 3. – С. 21 – 30.
4. **Прислів'я та приказки:** Людина. Родинне життя. Риси характеру / упоряд. М. М. Пазяк. – К.: Наук. думка, 1990. – 528 с.

І. О. Ніколаєнко

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

АНТРОПОНІМІЯ м. ЛУГАНСЬКА

(НА МАТЕРІАЛІ ПРИЗВИЩ МЕШКАНЦІВ

АРТЕМІВСЬКОГО РАЙОНУ м. ЛУГАНСЬКА)

Проблеми антропонімічних назв окремих регіонів порушено в працях багатьох дослідників, як-от: П. Чучка „Антропонімія Закарпаття”, О. Карпенко „Особові імена російського населення Півдня України”, О. Касім „Особові імена Одещини”, Л. Кракалія „Антропонімія Буковини”, С. Панцьо „Антропонімія Лемківщини”, І. Сухомлин „Антропонімія Нижнього Дніпра і деякі питання заселення

степової України”, В. Шевцова „Антропонімія Середньонаддніпрянського Лівобережжя” та ін.

Регіональні прізвища як одні з найважливіших антропонімічних категорій місцевого ономастикону досліджені з метою філософського осмислення походження їхніх носіїв, етнічної ментальності, культури тощо.

Антропонімія м. Луганська, як і всієї України, формувалася в складних історичних умовах. Численні племена й народи, які перебували на цій території, залишали свої сліди як у матеріальній, так і духовній культурі. Тому антропонімікон м. Луганська – цікавий лінгвістичний об’єкт, що закарбував непрості етногенетичні та міграційні процеси, які відбувалися в регіоні. Склад прізвищ осіб, які проживають в Артемівському районі міста Луганська, відзначається багатомодельністю та строкатістю прізвищетворчих формантів. Ці мовні ознаки й можна назвати головною диференціальною рисою місцевих антропонімічних утворень.

Різною є географія прізвищ. Майже по всій території Луганщини (але досить нерівномірно) функціонують прізвища українського та російського етносу. Прізвища інших народів функціонують у цілому локалізовано. Ступінь їх локалізації різний: російські прізвища мешканців Артемівського району м. Луганська складають 31% від загальної кількості іншомовних антропонімів, тюркські – 18%, єврейські – 15%, польські – 13%, вірменські – 10%, німецькі – 7%, грузинські – 6%. У прізвищах українців домінуючим є формант **-енк(о)**. Перші відомі фіксації антропонімічних утворень із суфіксом **-енк-** припадають на першу половину XV століття [1, с. 122]. У XVI столітті тенденція до вживання іменувань цього типу стає виразною, але поширені вони ще слабо [Там само]. У другій половині XVII – першій половині XVIII століття цей тип у пам’ятках Наддніпрянського Лівобережжя стає частовживаним [2, с. 156 – 158], а згодом і найхарактернішим українським антропонімічним формантом. Висока частота його вживання й у прізвищах українського етносу на Луганщині, що пояснюємо особливістю заселення Луганщини, а отже, і формуванням місцевого антропонімікону.

Прізвища прикметникового типу на **-ськ(ий)**, **-цьк(ий)**, **-зьк(ий)** здавна функціонують в усіх слов'янських мовах, широко представлені вони і в українській мові. Тому беззастережно зараховувати їх до польських чи російських не варто. Серед українських прізвищ на **-ськ(ий)** найбільш уживаними є такі, твірними основами яких виступають: імена людей (*Степановський*), назви населених пунктів (*Андрієвський*), прізвиська (*Губський*) та ін.

У складі прізвищ субстантивного типу найчисельнішу групу становлять антропоніми, що мають суфіксальну морфемну будову. Серед суфіксів найбільш поширеними є форманти: **-енк-о**, **-к-о**, **-ик (-ник)**, **-ук (-чук)**. Серед особових назв є й такі, походження яких можна тлумачити у зв'язку з іншими частинами мови. Серед них прізвища, утворені від прислівників (*Смирно*), вигуків (*Біс*), звуконаслідуваних слів тощо.

Кількісно найбільшою групою є прізвища, утворені за українською моделлю, дещо меншою – прізвища, носіями яких є білоруси, узбеки, азербайджанці, литовці, естонці. У цілому це прізвища більше ста національностей.

У прізвищах росіян, що функціонують у м. Луганську, домінуючим за частотою вживання є антропонімічний суфікс **-ов (-ев)**. Крім прізвищ росіян, він уживаний у власних назвах осіб інших слов'янських народів. Окрему групу аналізованих прізвищ складають особові назви на **-енков**, які за походженням є українськими, а з'явилися вони у вжитку містян Луганська з різних причин (через помилки, допущені під час перепису; у зв'язку з бажанням окремих носіїв мати російські прізвища; через спроби зросійшити українські прізвища тощо).

Міжмовна українсько-російська інтерференція спричинила виникнення російсько-українських варіантів у зв'язку з: а) різною вимовою [ц] в цих мовах у кінці слова (*Волинець – Волинец*); б) уживанням звуків [є] чи [і] (*Лесовець – Лисовець, Білий – Білий*); в) нерозрізненням [в] та [л] в основах слів, від яких походять прізвища (*Вовк – Волк, Довгий – Долгий*); г) поплутанням [о] та [е] після шиплячих (*Жолобок – Желобок*) та ін. Морфологічна взаємодія в російсько-українських

особових назвах менш виявлена. Вона позначилася на вживанні префіксів **роз-, -рос-** (*Розсоха – Россоха*), суфіксів **-ец, -ець** (*Кравец – Кравець*), а також на окремих закінченнях (*Синиця – Синица*).

Окремий клас прізвищ складають антропоніми, утворені від власних назв чи апелятивів російського походження за українськими моделями. До них відносимо особові назви *Ніколаснко, Нікітенко, Ізбенко* та ін. Вони відображають тривалі мовні контакти росіян і українців в регіоні, є наслідком інтерференції.

Отже, прізвища засвідчують як загальномовні, так і регіональні риси, які треба враховувати при написанні та вимові індивідуальних назв.

Література

1. **Худаш М. Л.** З історії української антропонімії / М. Л. Худаш. – К. : Наук. думка, 1977. – 236 с. 2. **Шевцова В. О.** Прізвища з суфіксом *-енк-* у пам'ятках другої половини XVII – першої половини XVIII ст. / В. О. Шевцова // Зб. наук. пр. СНУ ім. В. Даля. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2007. – Ч. 2. – С. 156 – 158.

Юлія Побережна

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

АНТРОПОНІМІКОН с. ЯСЕНІВСЬКЕ

ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сучасне прізвище, як і повне офіційне найменування людини, що має ім'я по батькові та прізвище, – явище нового часу.

Надзвичайне розмаїття типів українських прізвищ помічено й у великій групі іменувань, що вказують на ремесло, вид заняття першого носія прізвища.

Прізвища мого селища зберігають найменування осіб за родом діяльності, зокрема *Швець, Гончар, Кравченко, Мельничук, Мирошниченко, Ткачук, Колісниченко, Чередник, Кухаренко* та ін.

Деякі прізвища селища Ясенівського походять від жартівливих прізвиць людей тієї чи іншої професії, ремесла, наприклад: *Мусієнко, Тягнишкіра, Кошкодав, Козоріг, Крутидеренко, Шклобій* та інші. Назви народних співців і музичних інструментів також відображено в прізвищах селища Ясенівського: *Цимбал, Скрипченко, Скрипник, Гуслистий і Дудник*. Назви церковнослужителів різного рангу виявлені в таких прізвищах, як *Дяк, Дяченко, Паламаренко*; назви колишнього міського й сільського начальства – у прізвищах *Войтенко, Комісар, Лозний та Присяжний*. Про часи гетьманщини нагадують прізвища *Гетьман* та *Сердюк* („гетьманський охоронець”).

Далеко не кожне прізвище легко можна піддати поясненню навіть у тих випадках, коли основа його прозора. Як пояснити, наприклад, мотиви виникнення таких власних назв, як *Буряк, Куліш, Лобода, Пиріг, Мороз, Редька* та багатьох інших прізвищ мого селища? Можна припускати, що котрийсь із прадідів *Тара-пати* був неспокійним за вдачею чоловіком (слово „тара-пати” означає „клопоти, неспокій”), *Недайкаші* чи *Недайборца* – неподільчивим, а *Простибоженько* занадто часто повторював слова „прости, Боже”. Проте справжні появи цих і багатьох інших прізвищ, в основу яких лягли прізвиська, сьогодні встановити неможливо [2, с. 18].

Розглянемо прізвище *Супруненко*. Історія появи прізвища пов’язана з двома явищами в історії слов’янської культури. Це прізвище належить до давнього популярного типу суто слов’янських прізвищ, утворених від народної форми хрестильного або світського імені родоначальника.

Прізвище *Шевченко* походить від назви професії „швець”. Такі прізвища отримували діти шевця. Морфологічно воно складається з основи *шевч* та комбінації суфіксів, означає „син шевця”. Найвідоміші носії – геніальний український поет і художник Тарас Шевченко та видатний футболіст сучасності Андрій Шевченко.

Прізвище *Щерба* походить від прізвиська Щерба (означає „тріщина”). Найвідоміший носій – видатний лінгвіст Лев Володимирович Щерба.

Отже, українські прізвища дуже різноманітні за своїм походженням. Вони є результатом історії українського народу та його діяльності. В основу походження багатьох українських прізвищ лягло ремесло українського народу.

Література

1. **Глинський І. В.** Твоє ім'я – твій друг / І. В. Глинський. – К., 1985. 2. **Масенко Л. Т.** Українські імена та прізвища / Л. Т. Масенко. – К., 1990. 3. **Скрипник Л. Г.,** Власні імена людей / Л. Г. Скрипник, Н. П. Дзятківська – К., 1986.

Тетяна Проніна

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ПОХОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ПРІЗВИЩ

Духовна спадщина нашого народу невідчужима часовому простору, оскільки, порівняно з матеріальним надлишком культури, духовне є вічним, бо пронеслося надбанням внутрішнього стану.

Саме тому „*основою етнонаціональної самосвідомості, як відомо, є уявлення про історичну долю свого народу, його історичні традиції, що, у свою чергу, увиразнилися у вимірах категоріального спрямування, логічне вираження якого відбиває найзагальніший ареал у реальній дійсності*” [1, с. 118]. Ось чому об'єктом нашого дослідження постають умови зростання національної самосвідомості етнорегіону, вивчення чинників, з допомогою яких зростає інтерес до історичного минулого, до витоків національної культури, а саме – походження українських прізвищ.

Мабуть, мало хто знає, що українське прізвище чи не найстаріше в Європі. У всякому разі в XVII столітті мало чи не всі українці носили прізвища. Деякі українці мали прізвища, які дали їх предкам ще в князівські часи.

Окрім давності українського прізвища, воно ще має найрозгалуженішу серед індоєвропейців морфологію формування. Щоб довести це, варто перерахувати суфікси, які формують українське прізвище.

У першу групу слід віднести прізвища, які фомуються двома суфіксами: **-ен-к[о]**: Коваленко, Бондаренко; **-єн-к[о]**: Галасенко, Мотрієнко; **-єнь-к[о]**: Витребенько, Опенько; **-ей-к[о]**: Бутейко, Ламейко; **-інь-к[о]**: Колінько, Чирінько; **-оч-к[о]**: Семеночко, Толочко; **-ов-ськ[ий]** (**-ів-ськ[ий]**): Боровський, Барановський; **-ев-ськ[ий]**: Довгалецький, Могилевський; **-єв-ськ[ий]**: Трублаєвський, Марієвський; **-ець-к[ий]**: Борецький, Гриневецький.

До другої групи ввійшли прізвища, які формуються за допомогою одного суфікса: **-к[о]**: Бутько, Гойко, Громико; **-ськ[ий]**: Скоропадський, Коцюбинський; **-цьк[ий]**: Брицький, Городоцький; **-вич**: Андрухович, Зінкевич; **-ич**: Ганич, Зварич, Усич; **-ів**: Демків, Іванів, Петрів; **-шин**: Васишин, Гнатишин; **-во (о)**: Миклухо, Хитрово; **-ій**: Мамій, Палій, Повалій; **-ей**: Галатей, Ромей; **-ак**: Єрмак, Приймак, Ярмак; **-ач**: Грач, Калач; **-як**: Вітряк, Третяк; **-ик**: Пасічник, Томчик; **-ин**: Василін, Петрин; **-ук (-юк)**: Сердюк, Сторожук; **-чук**: Корнійчук, Паламарчук; **-щук**: Волощук, Лящук; **-ець (-єць)**: Коломієць, Компанієць; **-л[а]**: Притула, Забіла; **-л[о]**: Шамрило, Шумило; **-йл[о]**: Свидригайло, Поривайло; **-б[а]**: Дзюба, Кандиба; **-д[а]**: Плачинда, Пригода; **-ай**: Гарай, Поривай; **-р[а]**: Магера, Петлюра; **-н[о]**: Махно, Юхно; **-ан**: Балабан, Корбан; **-ян**: Троян, Шиян; **-он**: Слатьон, Ціон; **-ман**: Лахман, Коман; **-ун**: Балакун, Бобрун; **-уй(юй)**: Блюй, Пулюй; **-ух**: Балабух, Бобух; **-ар**: Кожухар, Гамар; **-яр**: Столяр, Смоляр; **-иц[я]**: Костриця, Юхниця.

Українське прізвище, як це властиво для більшості європейців, формувалося від імені батька, дуже рідко – від імені матері. Суфікси та їх комбінації, які додаються до імені батька чи матері, є такими: **-к[о]**; **-чук**; **-ук**; **-юк**; **-ець**; **-ич**; **-ин**; **-ін**; **-шин**; **-ськ[ий]**; **-цьк[ий]**; **-єн-к[о]**; **-єн-к[о]**; **-ов-ич**; **-ев-ськ[ий]**; **-єв-ськ[ий]**.

Географічну приналежність місця формування того чи іншого прізвища можна відслідкувати таким чином: комбінація суфіксів **-єн-к[о]**, **-єн-к[о]**, **-ець** указують на Придніпров'я, Центральну Україну та Полісся. Суфікс **-к[о]** більш поширений на Галичині, але не може вважатися виключно галицьким.

Суфікси **-чук, -ук та -юк** указують на Поділля, Буковину та Волинь. Виключно галицькими суфіксами є **-ин, -шин**. Комбінація суфіксів **-ов-ич** може вказувати й на Закарпаття, і на Волинь. Суфікс **-ич** притаманний Лемківщині. Суфікси та комбінації суфіксів **-ськ[ий], -цьк[ий], -ов-ськ[ий], -ев-ськ[ий], -єв-ськ[ий]** не мають якогось окремого географічного забарвлення.

Також у низці випадків українське прізвище утворювалося від імені діда чи баби за допомогою суфіксів **-чук, -щук, -ук, -юк** (*Романчук, Гаврилюк, Ющук*), хоча в цьому випадку важко сказати, чи прізвище походить від імені батька, матері, діда чи баби. Особливо слід виділити патронімічні прізвища, які сягають своєю історією ще князівських часів. Це прізвища із суфіксами **-вич, -ич**: *Зінкевич, Малкович*.

Численною групою українських прізвищ є антропоніми, які походять від вуличних прізвиськ, їх особливо багато в центральній та східній Україні, бо вони, як правило, давалися в середовищі запорозьких козаків, які були майстрами давати вигадливі прізвиська: *Нетудихата, Непийтиво, Пророк* та ін.

Таким чином, процес виникнення й усталення прізвищ як окремого класу найменувань людей охоплює великий проміжок часу й зберігається до нашого часу.

Література

1. **Карпенко Ю. О.** Топонімія Луганщини / Ю. О. Карпенко. – К. : Наукова думка, 1997. – 239 с.
2. **Прокопчук В. С.** Топоніми рідного краю / В. С. Прокопчук. – К. : Рідний край, 1999. – 96 с.
3. **Словник** української мови: в 11 т. / за ред. І К. Білодіда та ін. – К. : Наук. думка, 1973. – Т. X.
4. **Українська мова.** Енциклопедія / Русанівський В. М., Тараненко О. О. та ін. – К. : Укр. енцикл., 2000. – 752 с.
5. **Шевчук В. В.** Про топоніми у легендах та переказах / В. В. Шевчук // Національно культурний аспект вивчення україністики і полоністики : матеріали Міжнар. студ. наук.-практ. конф. 9 лют. 2006 р. – Санок-Кам'янець-Подільський, 2006. – 379 с.

Олена Третяк

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ПРИЗВИЩА ЯК ОДИН З ВИДІВ АНТРОПОНІМІВ

Власні назви традиційно поділяються на низку великих груп, однією з яких є антропонімія, тобто сукупність антропонімів тієї чи іншої мови. Під антропонімом розуміють будь-яку власну назву, яку може мати людина чи група людей. Одним з видів антропонімів є прізвище. Прізвище – це спадкове офіційне найменування, яке вказує на належність людини до певної сім'ї [3, с. 155]. У кожного народу склалася своя система прізвищ, що формувалася під впливом як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних чинників. Генетично пов'язані з апелятивною лексикою прізвища так або інакше віддзеркалюють різні сторони й умови життя народу – навколишню природу, повсякденну працю, побут, суспільно-політичні й економічні особливості, взаємозв'язки з іншими народами, психічний склад, світогляд; отже, майже всі головні риси його етнічної індивідуальності.

Антропонімійне багатство кожного народу – це продукт його історії. Тому при вивченні прізвищ як специфічного лексичного шару певної мови необхідно брати до уваги історію їх розвитку й становлення.

Надзвичайне розмаїття типів українських прізвищ виявлене й у великій групі йменувань, що вказують на ремесло, професію, назв співців і музикантів, церковнослужителів різного рангу, вид заняття першого носія прізвища. Деякі прізвища походять від жартівливих прізвиськ людей тієї чи іншої професії, ремесла [2, с. 29].

Аналогій таких найменувань годі й шукати в інших мовах, їх просто немає. Це особливість, якщо хочете, ексклюзив української системи особових назв. Ну де ви ще, мандруючи світами, почуєте: *Майборода, Тягнирядно, Неїжбориц, Гризидуб, Затулівітер, Вирвикишка, Несвятинаска, Завалипіч, Гуляйдень...?! Не прізвища, а „музика епохи”*.

Індивідуальні ознаки людини: зріст, вага, фізичні вади та психологічні риси лягли в основу таких особових найменувань:

Малишко, Довженко, Кривоніс, Щербань, Мовчун, Горбатенко, Репетило, Плаксії...

Предмети побуту також широко представлені серед твірних основ українських прізвищ. У межах цього класу можна виділити такі семантичні групи:

– прізвища, утворені від назв знарядь праці або їх частин: *Шило, Цвях, Пилка, Прядка, Ціп, Спиця, Чепіга, Сворінь* і т. п.;

– прізвища, твірні основи яких означають предмети хатнього устаткування й щоденного вжитку: *Драбина, Торба, Макогін* та ін.;

– прізвища, які походять від назв страв та їжі: *Булка, Вареник, Галушка, Борщ, Квас, Книш, Масло, Толокно, Сметана* тощо;

– прізвища, утворені від назв одягу і взуття: *Капелюха, Панчоха, Шапка, Шуба, Шкарпета, Ковпак, Фартух, Постіл* та ін.;

– прізвища, твірні основи яких пов'язані зі зброєю: *Бомба, Куля, Сагайдак, Шрот, Карабін, Стемпель* тощо;

– прізвища, які походять від назв музичних інструментів: *Бандура, Дуда, Ліра, Скрипка, Сопілка, Барабан* і т. п.;

– прізвища, утворені від назв транспортних засобів: *Карета, Корабель, Човен, Коляса* тощо;

– прізвища, які походять від назв грошових одиниць: *Гривна, Копійка, Коруна, Грош, Четвертак* та ін. [3, с. 124].

Готуючи цю статтю, я зацікавилась, як утворилися прізвища моїх однокласників, наприклад:

Боринос – прізвище утворене поєднанням дієслівної та іменникової основ: *боротися* і *ніс*;

Завгородня, Побережна – за особливостями розташування житла, садиби;

Степанов – від чоловічого імені Степан;

Литвинова – похідні від назв особи за етнічною приналежністю (литвинами в Україні називали не лише литовців, а й білорусів);

Стрельников – прізвище, яке утворилося від осіб, які займалися лісовим господарством, мисливством, рибальством;

Головко – прізвище, що утворилося від назви частини тіла людини – голови;

Круглова – прізвище утворено від геометричної форми фігури – круга;

Третьак, Хижняк – прізвища, представлені утвореннями з суфіксом *-як*;

Колесникова – прізвище, що вказує на ремесло, професію, вид заняття першого носія прізвища.

Українські прізвища – це одне з джерел вивчення історії рідного краю, мови та культури. Ці найменування ще раз підтверджують істину про безмежний талант українського народу.

Таким чином, прізвища як один із компонентів ідентифікації людини становлять важливий шар антропонімікону будь-якої мови. Систематичне наукове вивчення цього лексичного шару української мови вимагає створення семантико-структурної типології українських прізвищ, яка дозволяє виявити на семантичному і структурному рівнях їх ізоморфні та аломорфні риси, що пов'язані з особливостями еволюції та внутрішньої організації відповідних мов. Без сумніву, прізвища будуть завжди привертати увагу дослідників, захоплюючи можливостями проникнення в глибину віків і розкриття таємничих і непрочитаних сторінок історії тієї чи іншої мови.

Література

1. **Масенко Л.** Українські імена та прізвища / Л. Масенко. – К., 1990.
2. **Подольская Н. В.** Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М., 1978. – 198 с.
3. **Редько Ю. К.** Сучасні українські прізвища / Ю. К. Редько. – К., 1966. – 216 с.

Вікторія Ускова

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ

ЧОЛОВІЧИХ ІМЕН У СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Сьогодні батьки по-різному називають своїх дітей, спираючись іноді на логіку, іноді на імена своїх нащадків, а

іноді – на моду. Так, у цьому році дуже модно стало називати хлопчиків давніми іменами. У свідоцтвах про народження з'явилися такі імена, як *Артемій*, *Броніслав*, *Болеслав*, *Владислав*, *Всеволод*, *Захар*, *Назар*, *Любомир*, *Любослав*, *Мирослав*, *Яків*, *Тарас* та багато інших. Це зумовлено значною мірою вподобанням певного імені батьками. Проте ці імена не лише приємні на слух, а й мають свій вплив на характер дитини.

Ім'я *Артемій* нагороджує свого володаря такими рисами, як наполегливість, упертість. Уже з дитинства вони вважають себе дорослими, тому й обирають собі для друзів виключно дорослих. Артемії, як правило, дуже спритні, непосидючі та пластичні, найчастіше досягають успіхів у спорті.

Броніслав дуже схожий на матір і зовнішністю, і характером. Серед основних рис його вдачі виділяють упертість, принциповість. Це допомагає хлопчикам у майбутньому житті. Вони з легкістю вчаться, особливо їм удаються точні науки, тому з них вийдуть гарні інженери, математики, педагоги, лікарі.

Ще одним дуже цікавим ім'ям є *Болеслав*. З дитинства хлопчик з таким іменем упертий. Дуже схожий на матір, проте це лише зовні. Багато свариться. Проте з часом Болеслав переростає й стає більш урівноваженим. Професії обирає суто технічні, серед яких інженер, фрезерувальник, слюсар, технік та багато ін.

Деякі батьки, спираючись на коротке роз'яснення „володіти” і „слава”, називають дітей *Владиславом*. Проте це ім'я має свої особливості, зовсім не схожі з етимологією імені в інтерпретації турботливих батьків. Так, Владислав, не дивлячись на своє гучне та красиве ім'я, дуже спокійна дитина й чоловік. Любить читати та замислюватися над якимись питаннями про вічне. Він – чудовий співрозмовник, має почуття прекрасного, яке може вилитися в письменстві або малюванні. Власник цього імені ненавидить несправедливість, проте не завжди може відстояти свою точку зору.

Найбільш цікаве ім'я *Захар*, воно дарує хлопцю неймовірну доброту та щедрість. Він обожає гучні компанії, чудовий господар, з ним не буває нудно. Кількість його друзів

не можна підрахувати, бо він настільки комунікабельний, що до нього тягнуться й жінки, і чоловіки. Захар любить сентиментальні історії та фільми. Людські страждання наштовхують його на бажання допомогти, і він ладен сам стати жертвою, причому це завжди від усього серця й безкорисливо.

Люди, які носять ім'я *Мирослав*, – спокійні, урівноважені. Їх важко вивести із себе, але й збити з пантелику також важко. Вони багато читають, замкнені, дуже вразливі, люблять самотність. Життя Мирославу готує багато випробувань, проте він настільки мужній, що завдяки своєму вродженому почуттю витривалості переборює будь-які проблеми. Проте Мирослав ніколи не обере легкий шлях, аби досягти якоїсь мети.

Тарас – ім'я найбільш загадкове й таємниче. Хлопець із таким ім'ям дуже активний у дитинстві. Коли перед Тарасом постає важливе рішення, він обов'язково вислухає всі поради, проте зробить по-своєму. Така впертість не завжди є виправданою, і коли його рішення веде до поразки, він одразу лякається й стає безпомічним. Власники цього імені – справжні генератори ідей, проте нерішучість одразу відкидає всі ризиковані справи.

Яків – хлопчик практичний. Важко входить у нову компанію, любить постійність. У нього мало друзів, проте всі вони настільки вивірені, що на них можна опертися в будь-яку хвилину. Ще з дитинства хлопчик з цим ім'ям часто хворіє й росте дуже слабким. У дорослому віці Яків – справжній трудівник, усі справи доводить до кінця. З нього вийде чудовий працівник майже в усіх галузях науки й техніки.

Таким чином, ми розглянули найбільш уживані чоловічі імена в сьогоденному суспільстві, що прийшли до нас з давніх часів. Як правило, ім'я батьки обирають за милозвучністю, проте важливо знати його значення, яке має неабиякий вплив на свого власника.

Література

1. **Словник**-довідник слів іншомовного походження. – К., 2000.

СЕМАНТИКА І ФУНКЦІОНУВАННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ

Ю. В. Абрамян

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКІ НАЙМЕНУВАННЯ УГІДЬ, ЗАЙНЯТИХ ПІД ПОСІВИ ХЛІБНИХ ЗЕРНОВИХ КУЛЬТУР

Цілісне вивчення словникового складу новостворених українських говірок, до яких належать східнослобожанські, імовірно лише з урахуванням системного характеру лексики. Дослідження діалектної лексики як системи містять праці Ф. Філіна [1], М. Толстого [2], Ф. Сорокалетова [3], Г. Клепікової [4], О. Мораховської [5], П. Гриценка [6], К. Глуховцевої [7] та ін.

Сільськогосподарська лексика вже була предметом системного дослідження на матеріалі як старожитніх, так і новостворених говірок української мови, про що свідчать праці Й. Дзензелівського [8], М. Никончука [9], Г. Козачук [10], Т. Тищенко [11], Р. Сердеги [12] та ін. Сільськогосподарська лексика Східної Слобожанщини ще не була предметом окремого дослідження, а отже, відсутній і системний опис цієї групи лексики, що зумовлює актуальність нашої роботи.

На підставі структурно-семантичного моделювання тематичної групи сільськогосподарської лексики виділено сім лексико-семантичних груп (ЛСГ): ЛСГ назв сільськогосподарських культур; ЛСГ на позначення етапів росту й досягання рослин; ЛСГ найменування сільськогосподарських угідь; ЛСГ на позначення хвороб та шкідників сільськогосподарських рослин; ЛСГ на позначення сільськогосподарських робіт; ЛСГ агентивів; ЛСГ найменування сільськогосподарських знарядь і машин.

ЛСГ найменувань сільськогосподарських угідь об'єднує дві семантичні підгрупи (СП): СП найменувань угідь, зайнятих під посіви; СП назв сільськогосподарських площ, місцин та меж. У статті ми розглянемо складову частину ЛСГ на позначення сільськогосподарських угідь – СП найменувань угідь, зайнятих під посіви хлібних зернових культур з метою

укладання корпусу лексичних одиниць, що репрезентують окреслені семи та виявлення напрямків динаміки цієї групи лексики.

СП найменувань угідь, зайнятих під посіви, об'єднує дві мікрогрупи (СМ): поле, на якому росте певна сільськогосподарська культура та поле з-під певної сільськогосподарської культури, які, у свою чергу, складаються з семантичних рядів, на позначення назв конкретних реалій. Серед лексем, що репрезентують семему „поле, на якому росте певна сільськогосподарська культура”, спостережено одно-, дво-, зрідка, трикомпонентні утворення. Диференціація назв угідь найчастіше мотивована назвами рослин, оскільки найменування угідь, зайнятих під посіви, тісно пов'язані з назвами сільськогосподарських рослин. Найчастотнішими репрезентантами семи „поле, на якому росте пшениця/жито” є двокомпонентні утворення з ядерною лексемою *поле*: *пше^uнич'не поле / жит'н'е поле* (1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63), *озиме поле* (23, 31, 32, 55, 56, 58), *хл'їбне поле* (5, 58), *зе^uрно^{ve} поле* (28). Активно уживані однокомпонентні лексеми спільними для назв угідь, засіяні цими зерновими хлібними культурами, є лексеми *хл'їб* (5, 6, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 19, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 30, 33, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 52, 53, 54, 57, 59, 60, 63), *нива* (1, 2, 13, 14, 16, 21, 22, 24, 25, 26, 41, 45, 46, 47, 50, 55, 56), *ози^eми^eна* (34, 49, 50, 51). Маловживаними є однокомпонентні лексеми, утворені шляхом вторинної номінації, наприклад, у деяких говірках поле, на якому росте зернова хлібна культура, позначає назву самої рослини: *пше^uниц'а / жито* (4, 14, 15, 29, 41, 42, 58) та деривати цих лексем *пше^uнич'иш':e / житниш':e* (34, 49, 50, 51).

У репрезентації семи „поле з-під пшениці/жита” найширшим ареалом відзначається однокомпонентна лексема *сте^uр'н'а* (4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 30, 31, 32, 33, 34, 39, 40, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63), її деривативні утворення

сте^рнина (1, 2), *стерне^виш^че* (24) та атрибутивні словосполечення *пше^нич^на / жит^на сте^рн^а* (13, 25, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 52). Активно функціонує двокомпонентне словосполучення з ядерною лексемою *поле*: *скоше^не поле* (4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 50, 52, 53, 54), *убране поле* (31, 32, 43, 58) *звале^не поле* (23). Менш уживаними є однокомпонентні найменування-derivати, мотивовані назвою рослини: *пше^ниц^а – пше^нич^ниш^{:е}* (3, 6, 16, 19, 22, 40), *пше^нич^и:е* (41, 49, 50, 51), *пше^нич^{ин}:а* (39); *жито – жит^ниш^{:е}* (3, 6, 16, 19, 22, 40). В окремих говірках виявлено специфічні лексеми, які вказують на скошене поле: *жн^ій* (55, 56), *пож^ні* (45).

У III томі АУМ (Донеччина, Слобожанщина й суміжні землі) [13], на жаль, не подано найменувань на позначення угідь, зайнятих під посіви хлібних зернових культур, а в карті № 36 лише продемонстровано просторове розміщення лексем на позначення поля з-під вівса, проса, гречки.

У *Словарі української мови* за редакцією Б. Грінченка [14] лексем на позначення угідь, зайнятих під посіви конкретних хлібних зернових культур, не зафіксовано, окрім лексеми *стерня* (морфемний варіант *стерень*), що реалізує сему з узагальненим значенням хліб „на корені” [14, IV, с. 203]. А в сучасних говірках досліджуваного ареалу відбулася зміна значення цієї лексеми, і вказує вона на поле після зняття врожаю. Лексема *стернина*, зафіксована в *Словарі*, реалізує сему „нижня частина стебла, що залишилася в полі після зняття хліба” [Там само], має й у сучасних українських східнослобожанських говірках таке ж значення. Для реалізації семи „поле з-під пшениці” зафіксовано лексему *пшеничисько* з морфемними варіантами *пшеничище*, *пшенишчище*, *пшеничище* [14, III, с. 504]. Лексема *житнисько* (морфемний варіант *житнище*) [14, I, с. 486] реалізує сему „поле з-під жита”.

Отже, у сучасних українських східнослобожанських говірках функціонує набагато більше варіантів на позначення угідь, зайнятих під посіви хлібних зернових культур (усього близько тридцяти з фонетичними й морфемними), ніж сто років

тому, репертуар найменувань значно розширився за рахунок словотвірних, фонетичних варіантів назв, виникнення нових номенів та зміни значення відомих найменувань.

Література

1. **Филин Ф. П.** О лексико-семантических группах слов / Филин Ф. П. // Очерки по теории языкознания. – М. : Наука, 1982. – С. 227 – 238.
2. **Толстой Н. И.** О предмете этнолингвистики и ее роли в изучении языка и этноса // Н. И. Толстой Ареальные исследования в языкознании и этнографии. Язык и этнос. – Л. : Наука, 1983. – С. 181–190.
3. **Сороколетов Ф. П.** К вопросу о системных отношениях в лексике народных говоров // Ф. П. Сороколетов Диалектная лексика. 1975. – Л. : Наука, 1978. – С. 14 – 24.
4. **Клепикова Г. П.** К истории изучения славянской диалектной семантики (метод „семантического поля” Н. И. Толстого) // Г. П. Клепикова Вопр. языкознания. – 1999. – № 5. – С. 64 – 72.
5. **Мораховская О. Н.** Лексика / О. Н. Мораховская // Русская диалектология / Под ред. Л. Л. Касаткина. – М. : Просвещение, 1989. – С. 149 – 173.
6. **Гриценко П. Ю.** Моделивання системи діалектної лексики / П. Ю. Гриценко – К. : Наук. думка, 1984. – 228 с.
7. **Глуховцева Е. Д.** Лексика народного быта украинских восточнослобжанских говоров : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук. / Е. Д. Глуховцева – Днепропетровск, 1992. – 19 с.
8. **Дзензелівський Й. О.** Сільськогосподарська лексика говорів Закарпаття (лексика, пов'язана з обробіткою землі, вирощуванням сільськогосподарських культур та збором урожаю) / Й. О. Дзензелівський // Studia Slavica Hung – Budapest, 1960. – Т. X. – S. 33 – 97.
9. **Никончук М. В.** Сільськогосподарська лексика правобережного Полісся / М. В. Никончук. – К. : Наук. думка, 1985. – 312 с.
10. **Козачук А. А.** Сельскохозяйственная лексика говоров Вольни : автореф. дис. на соиск. учен. степ. канд. филол. наук. / А. А. Козачук. – К., 1971. – 19 с.
11. **Тищенко Т. М.** Подільсько-середньонадніпрянське суміжжя у світлі ізоглос : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Т. М. Тищенко. – К., 2003. – 19 с.
12. **Сердега Р. Л.** Лексика традиційного господарювання в говорах Центральної Слобжанщини

(Харківщини) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук / Р. Л. Сердега. – Х., 2005. – 20 с. 13. **Атлас** української мови у 3 т. / редкол.: І. Г. Матвіяс, Я. В. Закревська та ін. – К. : Наук. думка, 1984. – Т. 3: Слобожанщина, Донеччина, Нижня Наддніпрянщина, Причорномор'я і суміжні землі. – 2001. 14. **Словарь** української мови: у 4 т. / упоряд. з дод. власного матеріалу Б. Д. Грінченко. – Репринт. вид. – К. : Лексикон, 1996.

Цифрові позначення говірок Луганщини

1) с. Лантратівка Троїцького р-ну; 2) смт Троїцьке; 3) с. Червоноармійське Білокуракинського р-ну; 4) с. Березівка Новопокровського р-ну; 5) с. Покровське Троїцького р-ну; 6) с. Новониканорівка Сватівського р-ну; 7) с. Новочервоне Троїцького р-ну; 8) с. Тарасівка Троїцького р-ну; 9) с. Маньківка Білокуракинського р-ну; 10) с. Малоолександрівка Троїцького р-ну; 11) с. Просторе Білокуракинського р-ну; 12) с. Плахо-Петрівка Білокуракинського р-ну; 13) с. Макартетине Новопокровського р-ну; 14) смт. Білолуцьк Новопокровського р-ну; 15) с. Можняківка Новопокровського р-ну; 16) с. Донцівка Новопокровського р-ну; 17) с. Хомівка Сватівського р-ну; 18) с. Гончарівка Сватівського р-ну; 19) м. Сватове; 20) с. Свистунівка Сватівського р-ну; 21) с. Маньківка Сватівського р-ну; 22) смт. Білокуракине; 23) с. Нещеретове Білокуракинського р-ну; 24) с. Закотне Новопокровського р-ну; 25) с. Заайдарівка Новопокровського р-ну; 26) с. Новорозсош Новопокровського р-ну; 27) смт. Новопокров; 28) с. Писарівка Новопокровського р-ну; 29) с. Риб'янцеве Новопокровського р-ну; 30) с. Піски Новопокровського р-ну; 31) с. Сичанське Марківського р-ну; 32) с. Кризьке Марківського р-ну; 33) с. Бондарівка Марківського р-ну; 34) с. Підгорівка Старобільського р-ну; 35) с. Голубівка Кремінського р-ну; 36) с. Новоборове Старобільського р-ну; 37) с. Чмирівка Старобільського р-ну; 38) м. Старобільск; 39) с. Бондареве Старобільського р-ну; 40) с. Веселе Старобільського р-ну; 41) с. Брусівка Біловодського р-ну; 42) с. Литвинівка Біловодського р-ну; 43) с. Курячівка Марківського р-ну; 44) с. Семикозівка Біловодського р-ну; 45) с. Великоцьк

Міловського р-ну; 46) с. Стрільцівка Міловського р-ну; 47) с. Калмиківка Міловського р-ну; 48) с. Мусявка Міловського р-ну; 49) с. Червонопопівка Кременського р-ну; 50) м. Кременна; 51) с. Нова Астрахань Кременського р-ну; 52) с. Шульгинка Старобільського р-ну; 53) с. Штормове Новоайдарського р-ну; 54) с. Переможне Новоайдарського р-ну; 55) с. Євсуг Біловодського р-ну; 56) с. Парневе Біловодського р-ну; 57) с. Верхньобогданівка Станично-Луганського р-ну; 58) смт Біловодськ; 59) с. Данилівка Біловодського р-ну; 60) смт Новоайдар; 61) с. Дмитрівка Новоайдарського р-ну; 62) с. Царівка Новоайдарського р-ну; 63) с. Обозне Слов'янoserбського р-ну.

Ганна Дорошенко

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

НАЗВИ ГОРОДНІХ КУЛЬТУР

Сільськогосподарська лексика становить значний шар словникового складу української мови. Вона відображає етнічну високорозвинену землеробську культуру нашого народу, виражає неповторність української ментальності.

У розвідці маємо на меті порівняти та проаналізувати репертуар назв лексико-семантичної групи на позначення назв городніх рослин, використовуючи *Словарь української мови* за редакцією Б. Грінченка та *Великий тлумачний словник сучасної української мови* за редакцією В. Бусела.

У лексико-семантичній системі літературної мови відображено постійні динамічні процеси, у яких можуть переплітатися історичні, екстралінгвальні та суто мовні чинники. Системне дослідження трансформації та генези лексичного складу української мови із залученням діалектологічного матеріалу належить таким ученим, як: О. Потебня, М. Покровський, М. Толстой, О. Трубачов, Й. Дзендзелівський, М. Никончук, Г. Клепікова, П. Гриценко, О. Блинова, О. Мораховська, І. Сабадош, О. Кормакова, Г. Аркушин, Л. Фроляк, Р. Сердега, В. Чабаненко,

К. Глуховцева, В. Леснова, Г. Мартинова, Л. Дорошенко та ін. Питаннями дослідження лексико-семантичної групи на позначення сільськогосподарських назв займалися українські науковці: Й. Дзендзелівський, Я. Закревська, П. Гриценко, Г. Козачук, Ю. Верменко, Л. Симоненко, А. Шамота, Н. Осташ, Т. Марченко та ін.

Актуальність обраної теми зумовлена необхідністю систематизувати шар лексики на позначення городніх культур, який зафіксовано в досліджуваних лексикографічних працях, що дозволяє краще пізнати системну організацію лексики в цілому шляхом зіставлення та аналізу.

У *Словарі української мови* Б. Грінченка подано тлумачення слів російською літературною мовою, іноді – народнорозмовною й додано їх латинські наукові відповідники, наприклад: *дуня* (*cucumis melo*), *огірок* (*menyanthes trifoliata*), *кріп* (*anethum graveolens*). Пояснення є дуже стислими, зазвичай одне-два слова: *бут* – *молодой зелений лук*, *гардибурка* – *картопля*, *паприка* – *перець* [1]. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* за редакцією В. Бусела подає більш ґрунтовні, науково прозорі пояснення: *Дуня*. 1. *Бащтанна рослина з великими запашиними плодами*. 2. *Великий круглий або продовгуватий плід цієї рослини*. *Редька*. 1. *Дворічна овочева рослина родини хрестоцвітих з їстівним чорним або білим коренеплодом круглої чи довгастої форми*. 2. *Їстівний коренеплід цієї рослини* [2].

Словарь Б. Грінченка фіксує розмовну й літературну лексику, не відмежовуючи говіркові слова від літературних. Звідси значна кількість словотвірних, фонетичних і лексичних варіантів лексем: *картопля* – *кантопля*, *картоха*, *картошка*, *картофля*, *картопля*, *бараболя*, *бульбета*, *буришка*, *мандебурка* тощо, *кріп* – *кріп*, *кроп*, *укріп*, *окропъ*, *укропъ*, *щавель* – *щавя*, *щавель*, *щавій*, *щавник*, *щевій*, *цівник* [1]. *Великий тлумачний словник сучасної української мови* репрезентує нормативну лексику сучасної української літературної мови, тому, наприклад, на позначення городніх рослин уживаються лише один варіант написання – *картопля*, *щавель*, *кріп*. Якщо лексема має фонетичні чи морфемні варіанти, то в тлумаченні

вказується, що слово прийнято вживати в розмовному мовленні (розм.), діалектному (діал.). [2].

Виявлені в *Словарі української мови* синоніми до назв городніх культур – це вторинні номені: нову городню культуру названо загальновідомим й поширеним номеном. Імовірно, у називанні нової городньої культури опосередковано спрацьовує асоціація за смаком, формою чи способом використання, тобто новій рослині надається добре відоме, поширене, загальноживане найменування [3]. Наприклад, у *Словарі* Б. Грінченка сема ‘земляна груша’ реалізовані лексемою *бульба*; у *Великому тлумачному словнику сучасної української мови* лексемою *топінамбур*, а, крім того, у сучасному словнику подано досить ґрунтовне тлумачення назви: *багаторічна трав’яниста рослина родини складноцвітих із бульбами, які використовуються на корм худобі, а також для добування цукру і спирту* [2]; репрезентовано й друга назва цієї рослини, яку фіксує *Словарь* за редакцією Б. Грінченка – *земляна груша*. Сема ‘*ріпа*’ у Б. Грінченка маніфестована лексемою *картофель*; у *Великому Тлумачному словнику сучасної української мови* за редакцією В. Бусела лексемою *ріпа*, яка тлумачиться як *коренеплідна дворічна рослина родини хрестоцвітих; їстівні солодкуваті корні цієї рослини, що мають біле, жовте, часом червоне або фіолетове забарвлення* [2]. У *Словарі* сему ‘*кабак*’ маніфестує лексема *тиква*; *Великий тлумачний словник сучасної української мови* подає лексему *кабачок* – *це городня сланка рослина, куцова форма гарбуза з великими довгастими плодами; плід цієї рослини, що вживається як їжа* [2], представлено також назва *кабак*, яка в другому випадку тлумачиться як *гарбуз* з позначкою *діал.*

У *Словарі української мови* за редакцією Б. Грінченка зафіксовано 79 назв на позначення городніх культур, урахувуючи морфемні й фонетичні варіанти, 25 з яких на позначення картоплі: *бандз, бандура, бандурка, бандурята, бараболя, бульба, ульбета, бульбиця, бульба, буришка, бурка, гардибурка, груля, земляк, кантопля, кантоха, картоха, картопля, картоха, картохля, комперя, компір, конферя, мандебурка, ріпа; біб, бруква, бульва, буряк, бут, вогірок,*

гарбуз, горох, диня, диняка, динятко, кабак, кабачки, кавун, капуста, капустиця, квасоля, кочерега, кріп, лук, морква, морквиця, морковиця, огірок, окріп, паприка, петрушка, перець, попер, поприк, редька, ріпа, салат, свекла, тиква, угірок, укріп, укропъ, фасоля, ханька, хвасоля, хвехвер, хрін, хрон, цибулиця, цибуля, часник, чосник, щава, щавель, щавій, щавник, щевій, щівник.

Великий тлумачний словник сучасної української мови фіксує 63 назви на позначення городніх культур, ураховуючи морфемні й фонетичні варіанти, 12 з яких на позначення картоплі: бандз, бараболя, барболя, бульба, бульбиця, гардибурка, груля, гудзола, земляк, картопля, мандибурка, ріпа; баклажан, біб, бруква, бульва, буряк, бут, гарбуз, гарбузина, гірок, горох, гурок, диня, кабак, кабачок, кавун, капуста, капустиця, квасоля, кріп, кроп, морква, огірок, окріп, патисон, паприка, перець, петрушка, помідор, попер, поприк, редис, редиска, редька, ріпа, салат, тиква, томат, топінабур, угірок, укріп, фасоля, ханька, хвасоля, хрін, цибуля, часник, щава, щавель, щавій, щевій, щівник.

Отже, у сучасному тлумачному словнику зафіксовано 48 назв, зважаючи на фонетичні та морфемні варіанти, на позначення городніх культур, які зареєстровані в Б. Грінченка з таким самим семантичним значенням: бандз, бараболя, біб, бруква, бульба, бульбиця, бульва, буришка, буряк, бут, гарбуз, гардибурка, горох, груля, диня, земляк, кабак, кавун, картопля, капуста, капустиця, квасоля, кріп, мандибурка, морква, окріп, огірок, паприка, перець, петрушка, редька, ріпа, салат, тиква, угірок, укріп, фасоля, ханька, хвасоля, хрін, цибуля, часник, щава, щавель, щавій, щевій, щівник.

Деякі назви зі *Словаря української мови* за редакцією Б. Грінченка мають зовсім інше значення у *Великому тлумачному словнику сучасної української мови*, імовірно, у першому значенні на території України вони вийшли з активного вжитку. Певні словотвірні та фонетичні варіанти, зареєстровані в *Словарі української мови*, вірогідно, належать до діалектного мовлення, тому не внесені до реєстру *Великого*

тлумачного словника сучасної української мови (Див. таблицю 1).

Таблиця 1

Лексема	<i>Сема Словарь української мови за ред. Б. Д. Грінченка</i>	<i>Сема Великий тлумачний словник сучасної української мови за ред. В. Т. Бусела</i>
бульбега	картопля	відсутнє
бандура, бандурка	картопля	музичний інструмент
бурка	картопля	плащ чи накидка з козячої вовни
вогірок	огірок	відсутнє
диняка	большая дыня	відсутнє
динятко	маленькая дыня	відсутнє
лук	лукъ = перець = паприка	ручна зброя для метання стріл
кантопля кантоха картоха картохля картофель картошка	картопля	відсутнє
кочерега	брюква	відсутнє
морквиця морковиця	морква	відсутнє
хвехвер	перець	відсутнє
цибулиця	цибуля	відсутнє

Сучасна українська мова перебуває в постійному розвитку і взаємодії з мовами інших країн, що має вплив і на словниковий склад сучасної української мови, зокрема на шар сільськогосподарської лексики. Тому у *Великому тлумачному словнику сучасної української мови* з'являються нові лексеми на позначення назв городніх культур, яких не було зафіксовано в словнику Б. Гріченка: *баклажан, патисон, помідор, томат, топінамбур, редис, редиска*, що пов'язано не лише з суто мовними, а й позалінгвальними чинниками, адже репертуар назв поповнено за рахунок появи нових реалій.

Література

1. **Словарь** української мови / збір. ред. журн. „Киевская старина”; упоряд. з додатком власного матеріалу Б. Д. Грінченко. – Т. 1 – 4. – К., 1907 – 1909. 2. **Великий** тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. – К., 2007. 3. **Марченко Т. А.** Процес уніфікації діалектної лексики у терміносистемі назв городніх культур / Т. А. Марченко // Вісн. СумДУ. Сер. „Філологія”, 2008. – № 1. режим доступу: [http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2008/1\(112\)/12_March.pdf](http://visnyk.sumdu.edu.ua/arhiv/2008/1(112)/12_March.pdf).

Ярослав Іщенко

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

НОМІНАЦІЯ ТРУДОВИХ ОБРЯДІВ У СХІДНІЙ СЛОБОЖАНЩИНІ

Трудові свята й обряди – органічна складова святково-обрядової культури українського народу, зокрема східних слобожан. Взаємозв'язок свят і праці має традиції, що сягають доісторичних часів.

Традиційна трудова обрядовість тісно пов'язана з календарним циклом сільськогосподарських робіт. Обряди неодмінно супроводжували початок оранки, сівби, вигоном худоби на пасовище, закінченням жнив тощо. У селянській сім'ї трудові традиції та обряди були справжньою школою для молодого покоління. У процесі виконання ритуальних дій дитина здобувала перші трудові навички. Усім розмаїттям своїх

художніх, емоційних, атрибутивних, пісенно-музичних засобів трудові свята сприяли вихованню в молоді любові до нелегкої хліборобської праці, до землі, прищеплювали своєрідний „кодекс хліборобської честі”.

Трудова обрядовість на всіх етапах свого існування була одним з важливих елементів суспільного життя. При цьому її питома вага, сфера дії та функції постійно змінювались. Зважаючи на значний вплив релігії, трудові звичаї та обряди українців були залежні від неї. Водночас, у них знайшли відображення як раціональне, так і чуттєве сприйняття дійсності, філософські та поетичні уявлення людей, елементи багатьох видів мистецтв.

Свято першої борозни – стародавня народна традиція, пов’язана із сільськогосподарським календарем, – початок оранки, сівби. Від успіху цих головних робіт залежить добробут селянина та його родини протягом усього року. Залишки традиції закликання успіху при оранці та сівбі бачимо у святах різдвяного циклу: на Маланки серед щедрувальників був орач, який носив із собою чепіги від плуга й співав відповідну пісню. На Новий рік посівальники, обсипаючи зерном, примовляли: *Щоб уродило краще, ніж торік!*

Свято першого снопа – урочисте оформлення початку жнив, в основі якого лежить народна традиція зажинків. За побутуючими уявленнями, обрядові дії, пісні тощо могли забезпечити добре збереження врожаю. Такими магічними діями були обряди з першим снопом, першою жменею скошеного хліба.

Вийшовши в поле на зажинки, господиня розстеляла скатертину або рушник із хлібом-сіллю та свічкою. На узбіччі вона зупинялася й тричі кланялась ниві, промовляючи: Дай, Боже, легко почати, а ще легше дожати. Жнива починали в так звані „легкі” дні – вівторок, п’ятницю. Бажано було також, щоб це збіглося з новим місяцем. Як правило, починав косити найшанованіший у селі чоловік, у якого робота „кипіла”. Щоб не боліла спина, за пояс втикали гілку ясеня або дуба.

Обряди проводили і з першим снопом. Як правило, його ставили в хаті на почесному місці під образами – покуті.

Перший сніп обмолочувався окремо. Зерна з нього святити в церкві, а перед сівбою їх змішували із насінням. Соломою з першого снопа годували корів, щоб не хворіли. Інколи зажинки робили в присутності священника.

Крім зажинків, робили ще й „закрутку”, щоб рука лихої людини не могла зіпсувати хліба. Це відбувалося так. Коли жінки приходили в поле на зажинки, то одна з них, узявши жменя колосся, закручувала його вузлом. Інші в цей час співали відповідних пісень.

У наш час свято має свої особливості, свої назви, але його ідея – ушанування хліборобської праці – лишається незмінною.

Обжинки – старовинний народний звичай святкування закінчення жнив. Назва походить від слова обжинатися, тобто закінчувати жнива. Головна мета – сприяти забезпеченню майбутнього врожаю обжинок.

В останній день жнив жінці збирались гуртом на чиемусь лану й під обжинкові пісні в’язали останній сніп:

Ой, снопе, снопе,
Снопе великий.
Золотом-зерном
Колос налитий.

Уважалося, що в цьому сніпі зібрана вся життєдайна сила поля. У різних місцевостях України він мав свою назву: *іменник*, *дідух* тощо. Останній сніп прикрашали калиною, квітами, перев’язували стрічками й урочисто заносили до хати. На Новий рік його ставили на покуті, а виходячи в поле для першого засіву, домішували до насіння вимолочені з нього зерна.

Важливого значення в кінці жнив надавалося й обряду завивання спасової бороди (на Поліссі – перепелиця, на Волині – коза). „Бородою” слугувала невелика кількість нескошених колосків, які залишали в полі, розраховуючи таким чином забезпечити плодороддя на наступний рік. Між стеблами розпушували землю й засівали її зерном з трьох колосків. „Бороду” перев’язували червоною ниткою або стрічками. У деяких місцевостях біля неї клали скибку хліба й трохи солі, ставили банку з водою і співали:

Оце тобі, борода,
Хліб, сіль і вода!

Таким чином виконувався ритуал годування землі. Потім приказували: *Роди, Боже, на всякого долю: бідного, щоб багаті були!* Після закінчення жнив жінці качалися по полю, щоб на той рік спина не боліла.

Катерина Кіреєнко

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДОБРАЖЕННЯ ПЕРВИСНИХ ВІРУВАНЬ
ТА КУЛЬТІВ У ЛЮБОВНИХ ЗАМОВЛЯННЯХ
(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ МОВ)**

Питання співвідношення мови, свідомості та світобачення належить до кола давніх, але поки що не розв'язаних і особливо актуальних проблем як лінгвістики й психології, так і філософії. Мова як засіб репрезентації дійсності виражає цю дійсність через знакову систему. Саме система мовних знаків пов'язує між собою навколишню дійсність та її сприйняття, відображення світу в мозку людини й процеси усвідомлення цього світу. У такий спосіб світ постає як результат вторинного перекодування первинних даних, які спочатку були „пропущені” крізь свідомість, а потім – крізь знакову систему мови, і образ, ужитий у тексті, – це перекодоване відображення, яке в силу конотацій може і не збігатися з предметом відображення [4, с. 202].

Слово з самого початку магічне для людини, цю магію воно успадковує від ритуалізованого побуту, який також був магічним. Слова, будучи з самого початку магічними всі, у процесі еволюції диференціюються на нейтральні в більшості та якусь частку емоційно-забарвлених і навіть магічних. Як світосприймання в людини членоване на власне побут, релігію, мистецтво, так диференціювалися мовні елементи, зокрема слова. Слово матеріалізує не лише об'єктивне ставлення до предметів реального світу, але й суб'єктивне ставлення, воно є наслідком взаємодії реального світу й людини. Воно, як і всі

інші елементи мовної системи, є трансформацією ритуалізованого матеріального світу. Як бджола із зібраного нектару за допомогою відповідної залози робить мед, так і людина в процесі фізичної трудової діяльності виробляє засоби виробництва, знаряддя праці й за їх допомогою предмети споживання, а у сфери духовної, розумової діяльності – мовні знаки та знаки мистецтва й науки [1, с. 52 – 53].

У неандертальця функціонує довгий час синтетичний наочно-дійовий ритуал (обряд), де мовний знак посідає другорядне значення. З поступовим зростанням конкретно-образного мислення наочно-дійовий ритуал у кроманьйонця розчленовується прямо й безпосередньо на абстрагований міф – модель в аспекті пізнавальної діяльності, опосередковано реалізується якимись своїми сторонами конкретно у вигляді різних видів мистецтв і, нарешті, у повсякденному побуті, дійшовши до ХХ століття залишками обряду народження й поховання. У процесі перетворення біолого-генетичного однозначного інстинкту в соціалізований і соціально-психологічний багатоваріантний щодо потенцій ритуал генетична модель може трансформуватися в конкретно-образну модель світу. Цей процес уже в давньої людини супроводжується виділенням спеціально сформованої касти людей – жерців. Ритуал і слово (мова) у ньому з самого початку священні своєю сакральністю-вірою через їх невизначеність, а значить, зв'язану з останньою вірою [1, с. 91].

Слово як знак знаків з самого початку магічне (воно корисне чи шкідливе, страшне чи приємне людині), як магічним був ритуалізований побут. Магічні обряди пронизували всі форми первісних вірувань як складовий елемент культу. Тому первісну магію можна вважати основою для подальшого становлення релігійного культу. Культурні дії мали цілком земні, безрелігійні першопричини, були укорінені в повсякденному житті людини. Надалі природні практичні дії почали набувати в очах людини магічного надприродного вигляду, передаючись від одного покоління до іншого в освячених традицією деталізованих ритуальних формах, зрештою обернулися на релігійно-культурний канон [2, с. 207]. Пропонована розвідка є

частиною комплексного лінгвістичного дослідження і має на меті простежити особливості відображення первісних вірувань та культів в українських і російських любовних замовляннях. Матеріалом філософсько-психологічного аналізу послужили збірки замовлянь української та російської вербальної магічної традиції [6; 7].

Переважають більшості первісних проявів релігії характерні:

1. Антропоморфізм (грец. anthropos – людина і morphē – форма, тип) – форма мислення первісних людей, для якої властиве приписування рослинам, тваринам, явищам природи, богам та іншим міфічним істотам психічних та інтелектуальних властивостей і якостей, притаманних лише людині, наприклад, зображення богів у людській подобі й наділення їх людськими якостями переживання, мислення й поведінки [2, с. 29].

2. Аніматизм (лат. animatus – одушевлений) – система уявлень первісних людей про загальну, безособову одухотвореність навколишньої природи й усіх явищ у ній. Сприймаючи предмети та явища як живих істот, які відчують, розуміють, гніваються, чогось бажають, люди спілкувалися з ними, щось у них просили, дарували їм [2, с. 26 – 27]: *„Ви, зорі-зоряниці, вас на небі три сестриці: одна нудна, друга привітна, а третя печальна. Беріть голки і шпильки, горове каміння, бийте його і печіть, паліть і нудіть: не дайте йому ні спати, ні лежати, ні їсти, ні пити – других любіть. Тягніть до мене (ім'я) (ім'я бажаного)”* [6, с. 39].

3. Відсутність абстрактних уявлень про Бога як про безлику силу, що керує природою й людьми та перебуває над світом. Замість цього первісні люди поклонялися безпосередньо матеріальним предметам, природним явищам, тваринам і рослинам, що надіялися надприродними властивостями та якостями. Найчастіше надприродність первісних об'єктів релігійного шанування зводилася до поєднання двох головних ознак:

- до їхньої невидимості, невідчутності або невразливості для звичайних людей у звичайній ситуації;

- до можливості вирішальним чином втручатися в перебіг природних процесів (наприклад, викликати дощ або припиняти тривалу зливу) або в долю кожної окремо взятої людини [2, с. 202].

4. Поєднання життя й культу: у цьому розумінні прийнято навіть вести мову про те, що життя первісної людини було її богослужінням. Кожна дія здійснювалася відповідно до освячених тисячолітньою традицією обрядів і правил, що було важливим для накопичення, збереження й передавання від одного покоління до іншого моральних приписів, правил поведінки, елементарних знань і навичок, необхідних для виживання в навколишньому світі [2, с. 202 – 203].

5. Родоплемінний, а не світовий характер релігійних культів, коли кожне первісне плем'я мало свої релігійні культу: одні поклонялися ведмедю (тотемізм), інші вірили в чудодійну силу померлих предків (культ предків) тощо [2, с. 203].

6. Магія (грец. *magia* – чаклунство) – комплекс ритуальних обрядів і дій, які, згідно з переконанням їхніх виконавців, можуть спричинити надприродний вплив на навколишній світ з певною практичною метою [2, с. 206]. Отже, невід'ємним елементом магії є визнання зумовленості людського буття надприродними силами, а її метою – пізнання закономірностей цього буття й спроби вплинути та змінити його. За типами впливу на предмет виділяють контактну й імітативну магію [2, с. 207].

- Контактна магія базується на ідеї безпосереднього перенесення магічної сили на об'єкт шляхом прямого контакту з ним або з його частиною (наприклад, краплею крові чи пасмом волосся). Тому контактну магію ми можемо назвати метонімічною („частина замість цілого” – зрізані нігті, „вийнятий із землі чи зі снігу відбиток ноги”, будь-який (бажано – натільний) предмет одягу заміщують у магічному ритуалі ціле – саму людину). При цьому характер самого впливу може відрізнитися – носіння амулетів, дотик руки, прийняття зілля. Наведемо приклад присухи. Щоб приворожити до себе парубка, слід здійснити такий ритуал: „Опівночі застелить стіл білою скатертиною, запалить червону свічку. Налийте у срібний келих

червоного вина та капніть туди кілька крапель крові з безіменного пальця лівої руки. Візьміть свій волос та волос об'єкта, сплетіть їх, покладіть на скатертину, а зверху поставте на них келих з вином, три рази начитайте замовляння: „Вийду я за ворота, во чисто поле. В том чистом поле стоит терем высокий. В тереме – стол кленовый. На столе свеча горит восковая. стакан с вином стоит, в том стакане кровушка алая (свое имя) журчит. Позову я к себе друга милого (имя объекта), опю его алой кровью, чтобы думал и скучал, обо мне горевал. Привораживаю я (свое имя) к себе (имя объекта). Слово мое крепко, кровью залито, огнем скреплено. Да будет так!” Це вино сховайте, а наступного дня напоїть об'єкт. Волосся вшійте у подушку” [7, с. 27 – 28].

По частинах (замість цілого) навіюється на людину любовна жага: „На море, на окіяне, на острове на Буяне лежит тоска, бьется тоска, убивается тоска, с берега в воду, из воды в полымя, из полымя выбегал сатанина и громко кричал: „Павушка Романя, беги поскорее, дуи рабе (имя) в губы, в уши, в глаза, в белое тело, в алую кровь, в сердце ретивое, в печень и в легкое, чтобы она, раба (имя), тосковала и горевала всякую минуту, и днем и ночью, ела бы – не заела, пила бы – не запила, спала бы – не заспала, а все бы тосковала обо мне, добре молодце (имя); чтоб я был ей люб лучше всякого другого молодца, ближе родного отца, слаще родной матери, лучше роду-племени”. Замыкаю свой заговор семьюдесятью семью гремучими цепями, бросаю ключи в окиян-море, под бел-горюч камень Алатырь. Кто мудренее меня взыщется, кто перетаскает песок со всего моря, тот отгонит тоску” [7, с. 41 – 42]. По частинах же (перелік частин тіла) любовна жага з людини й виводиться: „Как весной красной, при солнышке ясном стекают снежки белы с гор и с лугов, крутых берегов, так бы сошла и стекла с (имя) тоска и кручина, тайне мысли с белого тела, с ретивого сердца с черных бровей, с красных кровей, с головы его буиной...” [7, с. 172].

• При імітативній магії впливу піддається копія або замітник об'єкта, тому її можна назвати метафоричною. Наведемо приклад отсухи: „Виріжте з паперу стилізовану

фігурку людини. Напишіть на ній ім'я розлучниці у дзеркальному відображенні. Запалить свічку чорного кольору й спалить фігурку, промовляючи замовляння: *„Как луна нежная, безмятежная, поутру не встречает солнце красное. Как они не встречаются, вместе не появляются, так бы и (имя) вместе с тобой (имя разлучницы) не встречался, не появлялся, не любился. Как я сказала, так и будет”* [7, с. 168].

7. Особливий різновид первісної магії формували табу – система пояснюваних з точки зору надприродного забобон, приписів, заборон на здійснення певних дій (використання певних предметів, промовляння певних слів та ін.), функціонування якої (накладання, зняття, покарання) відбувається за певним ритуалом, а порушення ніби карається надприродними силами у вигляді хвороби або смерті. Оскільки вогонь і вода для архаїчних людей були священними, то й плювати в них, як і вживати лайливі слова біля них, заборонялося і вважалося за тяжкий гріх.

8. Фетишизм (дослівно – річ для чаклунства) – поклоніння матеріальним предметам найближчого оточення людини як наділеним надприродними властивостями. Фетишем міг бути як окремо взятий матеріальний предмет, так і частина більшого об'єкта шанування, наприклад, камінь зі священної гори, шматочок священного дерева, зображення шанованої тварини, який-небудь малюнок або навіть татуювання. Власні фетиші мали й окремі люди, і цілі племена, що відводили їм спеціальні будиночки. У таких випадках у спільних фетишів іноді з'являлася „спеціалізація”: один керував погодою, інший – полюванням, третій – воєнними діями або особистим життям людини тощо. Пізніше проявом фетишизму стала практика штучного виготовлення фетишів. Новий фетиш утворювався, як правило, через поєднання природних компонентів (кора, листя, коріння) з предметами, що традиційно вважалися чудотворними. Різновидами фетишу є: ідоли (наділені таємничою силою впливу матеріальні зображення божеств з рисами людини або тварини), талісмани (що приносять щастя), амулет (що охороняють від нещастя) [2, с. 203 – 204].

9. Тотемізм (мовою індіанців північноамериканського племені оджибве – „його рід”) – комплекс обрядів і вірувань, пов'язаний з уявленням про надприродний зв'язок людини та окремих соціальних колективів з тваринами й рослинами. Обоженювалася не сама по собі рослина чи тварина. Об'єктом ушанування ставало безособове й безіменне колективне, суспільне „начало”. Воно належало кожному з людей, і нікому окремо. А тотемна тварина (чи рослина) була його замісником чи заступником, матеріальною оболонкою. Первісні люди вважали тотем чимось на кшталт старшого брата або предка, з яким вони мали щось спільне. Вибір тотема в більшості випадків збігався з особливостями тваринного світу тієї місцевості, у якій жив первісний колектив [2, с. 204].

Тотемний культ був спрямований на те, щоб одержати заступництво тотема. У самому тотемному культі передусім упадає в око система тотемних табу – заборон на вживання в їжу тотемної тварини або заподіяння їй будь-якої шкоди. У крайньому своєму прояві це призводило до того, що за тотемом доглядали, як за домашньою твариною, навіть якщо він був некорисним у господарському відношенні [2, с. 205].

Давні слов'яни найбільше поклонялися дубові, який був тотемним деревом серед рослин, тому його стара індоевропейська назва підпала під табу, а слово *дуб* є власне праслов'янським утворенням. Дуб був культовим деревом, тому дубам приносили жертви. Так дуби ставали символом зв'язку між підземним, земним і небесним царствами. Зрубати дуба можна було лише з дозволу волхвів, які організовували та проводили язичницький релігійний культ [3, с. 184].

Досить характерним були для тотемізму й різноманітні обряди уподібнення тотему, що особливо широко застосовувалися при обрядженні померлих членів тотемного колективу: відповідне розфарбування тіла, вдягання шкіри тотемної тварини або пір'я птаха-тотема, зачіска „а-ля тотем”. Зустрічалися й більш екзотичні прийоми: вибивання або підпилювання верхніх зубів, щоб вони стали схожими на ікла свого тотема. Повсюдну популярність мали ритуальні танці, у яких танцівники наслідували рух тварин [2, с. 205].

Тотемізм був не тільки релігійним віруванням, а й найважливішим соціальним інститутом для родинної ідентифікації в житті давніх людей [2, с. 205].

10. Анімізм (лат. anima – душа) – вид світосприймання, найпростіша форма релігійної свідомості, за якою всі об'єкти розглядаються як живі й одушевлені. На думку англійського філософа й релігієзнавця Р. Маретта, автора концепції аніматизму, анімізм постав з аніматизму, але, на відміну від останнього, для анімізму характерне уявлення про самостійне надприродне існування відокремлених від тіла духів (душ) як своєрідних двійників людей, тварин, рослин, предметів і природних явищ. Англійський антрополог Е.-Б. Тайлор уважав одним із свідчень первісності анімізму наявність його у дітей [5, с. 27]. До анімістичних культів належать поховальний культ та культ предків [2, с. 206].

• Поховальний культ складався з таких обрядів: 1) принесення супровідних дарів і жертв, у тому числі людських; 2) запалювання надмогильних вогнів; 3) проведення поховальних частувань, ігор і військових змагань – тризн; 4) дотримання посмертної жалоби й заборон (носіння одягу особливого виду і кольору, роздирання одягу, відрізання волосся, заподіяння собі поранень, гучні голосіння і вихваляння небіжчика, пости, заборона на повторний шлюб протягом певного проміжку часу) [2, с. 206].

• Культ предків ґрунтувався на вірі в те, що духи предків забезпечують добробут родові своїх нащадків, допомагають своїм живим родичам у земному світі (охороняють території, худобу, посіви, самих людей від земних ворогів і злочинних задумів злих сил, впливають на погоду з метою зробити її більш сприятливою для майбутнього врожаю, підвищують родючість землі), а натомість вимагають здійснення для них постійних обрядів задобрювання у вигляді регулярних принесень жертвовної їжі і пиття [2, с. 206]. На думку первісних людей, мертвий могутніший від живого, тому що він ближчий до природних першоначал, бо „повернувся” в землю, ліс, небо (варіанти змінювались). Звідси й значна поширеність некромагії, “цвинтарної” магії з давнини й до теперішнього часу.

На думку сучасних філософів, міфологічна свідомість проіснувала тривалий час з двох причин:

– вона відповідала конкретно-чуттєвому характеру мислення первісної людини, здатної, подібно до маленької дитини, лише споглядати навколишню дійсність, а не осмислювати її на теоретичному рівні за допомогою абстрактно-логічного мислення;

– вона органічно поєднувалася з особливостями функціонування архаїчної соціальної організації, заснованої на замкненому колі табу, законів і звичаїв, так само незмінного, як схід і захід сонця, а тому обов'язкового до виконання, закритого до критичного осмислення [2, с. 19].

Отже, філософсько-психологічний аналіз лінгвосеміотичного феномену замовлянь, у якому в усталеній формі зберігаються й транслюються уявлення етносу про світ, культурна й історико-міфологічна інтеріоризація дійсності та внутрішнього рефлексивного досвіду народу, дає підстави зробити такі висновки. У замовляннях, які становлять складову частину зафіксованої у фольклорі архаїчної етнічної картини світу, знайшли своє відображення такі первісні вірування й культури, як антропоморфізм, аніматизм, фетишизм, тотемізм, магія й анімізм. Перспективним є архетипний аналіз текстів замовлянь та пошук і встановлення відповідності структуризації безсвідомого природній мові.

Література

1. **Зеленько А. С.** Проблеми семасіології у філософсько-психологічному осмисленні : монографія / А. С. Зеленько. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Луганськ : Альма-матер, 2004. – 228 с.
2. **Кислюк К. В.** Філософія. Модульний курс : навч. посіб. для студ. / К. В. Кислюк. – Х. : Торсінг плюс, 2009. – 416 с.
3. **Лучик В. В.** Вступ до слов'янської філології : підручник / В. В. Лучик. – К. : ВЦ „Академія”, 2008. – 344 с.
4. **Мельник О.** Мовна картина світу німецької народної казки та її антропоцентричний характер (на матеріалі казок братів Грім) / Олена Мельник // Семантика мови і тексту : матеріали X Міжнар. наук.-практ. конф. – Івано-Франківськ : Видавець Третяк І. Я., 2009. – 426 с. – С. 202 – 205.
5. **Психологічна**

енциклопедія / авт.-упоряд. О. М. Степанов. – К. : „Академвидав”, 2006. – 424 с. 6. **Українські** замовляння / упоряд. М. Н. Москаленко ; авт. передм. М. О. Новикова. – К. : Дніпро, 1993. – 309 с. 7. **Универсальные** заговори и молитвы для привлечения любви и богатства / авт.-сост. Е. А. Попова. – Донецк : ООО ПКФ „БАО”, 2006. – 288 с.

Грина Коноваленко

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

СИМВОЛІКА КОЛЬОРІВ У ТВОРАХ АНАТОЛІЯ ДІМАРОВА

Анатолій Дімаров – сучасний відомий український письменник, велика кількість творів якого заслуговує особливої уваги щодо аналізу та вивчення. Досить характерною та своєрідною є мовна специфіка багатьох творів митця. До уваги тут слід брати не лише загальний мовний шар, який, а й окремі особливі елементи, які слугують матеріалом створення індивідуальних мовних рис письменника. Не можна не звернутися до мовної символіки, виявленої у внутрішній формі використаних фразеологізмів, антропонімах, принципах характеротворення та інших засобах мовного світу Дімарова.

Різні за своєю природою типи символів знаходять концентроване вираження у вербальних символах багатьох текстів українських письменників, адекватне сприйняття яких єдино можливе за умови знання й освоєння духовних цінностей національної культури. Упродовж віків українська мова виробила свій символічний код, у силовому полі якого перебувають різні шари її лексичного складу – кольороназви, топоніми, хрононіми, назви реалій рослинного та тваринного світу тощо. Синтетичний характер відповідних вербальних символів виявлений у впливі на різні складники внутрішнього життя людини: вольові, емоційні, естетичні, моральні та ін. Вербальні символи належать до найбільш важливих чинників національно-культурної самоідентифікації саме тому, що вони є своєрідними ретрансляторами історично значущих смислів,

архетипних образів, у них закодовано пам'ять слова в його різнофункціональних культурних контекстах.

Науково значущою в художній мові А. Дімарова з цієї точки зору є символіка кольорів.

За словами С. В. Форманової, „...символічного значення в повісті „Я теж людина” набуває хроматизм червоного” [3, с. 204]. На сторінках твору червоний колір символізує, з одного боку, народжене кохання, палкі стосунки та захоплення чоловіка привабливою жінкою: „Надія...скинула червону блузку, опустила під ноги червону спідницю...звільнилась від червоної сорочки...Стала посеред червоної піни, якимось аж вища на зріст...і тіло її так і засяяло, підсвічене червоними відблисками” [1, с. 25], з іншого – безглузду поведінку, аморальне ставлення до сімейних стосунків та руйнівну силу почуттів. Лише наприкінці твору головний герой, зрозумівши, що жінка керує ним, штовхає на вчинки, які суперечать його волі, подумав: „...невже їй не приїдається один і той же колір?” [1, с. 32]. Отже, колористика цієї повісті слугує емоційно-експресивним чинником зміни характеру та внутрішнього світу героя.

Нерідко у творах автор використовує колір з метою підсилення відображення дійсності. Так, червоний, з його багатозначним та амбівалентним символізмом, з одного боку, енергетичний, активний, символізує повноту життя, свободу, урочистість, радість, а з іншого – ворогування, помсту, війну, агресивність, найчастіше асоціюється з кров'ю і вогнем. Картини воєнних дій у „Сільських історіях” Дімарова насичені саме цим кольором: „... на весь степ бризнуло нестримно червоним... той колір був пронизливо чистий... Рита підняла руку, і рука її наче одразу вмочилася в червоне, Діма теж весь був облитий червоним... Червоний той колір тримався недовго: відпалахкотівши, він одразу ж і згаснув...” [2, с. 151, 152].

Внутрішній стан героя, змученого страхом, голодом та смутком війни, автор підсилює за допомогою того ж червоного кольору й визначає його „кривавість”: „В голові шуміло й дзвеніло, кривава полуда лягла вже на очі й все довкола: тини,

дерева, хати і постаті німців – усе було наче виліплене з того кривавого кольору” [2, с. 150].

Споконвічно священний для українців білий колір – символ світла, сонця, життя, святості й божества знаходить відображення на сторінках „історій” Дімарова найчастіше при зображенні хліба, який, у свою чергу, є також символом життя, святенності та вічності: „...Семен Якович... брав білий та пухкий хліб... пильнуючи, щоб жодна крихта не впала...” [2, с. 143], „...нараз погляд його упав на хлібину. Білу-пребілу хлібину” [2, с. 151]. Лише український менталітет дозволяє зрозуміти шанобливе ставлення та повагу автора до хліба: „п’є Сабантуй молоко, не забуває й про мед: набирає прямо ложкою та на хліб білий, пухкий – смачнішого, здається, скільки й жив, ще не пробував” [2, с. 196].

Незважаючи на двоїстість характеристики символіки жовтого та жовтогарячого кольорів, які несуть у собі як позитивну, так і негативну конотацію: з одного боку, жовтий колір та його відтінки (золотий, жовтогарячий) символізує теплоту, веселість, багатство, а з іншого – хворобу, смерть, зраду, автор використовує цю „фарбу” частіше як позитивну. Змальовуючи зміну страшної картини загубленості та втрати надії дитини на картину щастя, виходу зі скрутного становища, автор насичує епізод багатьма відтінками жовтого кольору, який дає зрозуміти зміну ситуації на краще: „...стежка...пірнула у високі соняшники. Товсте бадилля могутньо здіймалося догори, а зверху звисали жовтогарячі тарілки, обрамлені золотими пелюстками. Десятки, сотні соняшників квітло над Діминою головою, і в них гули бджоли, позолоченими кульками перелітаючи з квітки на квітку...” [2, с. 160]. Хоча функціонує у творах символ жовтого кольору і як позначка смерті: „Сонячне світло лилося з гори...омиваючи воза, і в тому живому, веселому світлі жовтіла воскова застиглість, мертва загостреність непорушного молодого обличчя” [2, с. 218].

Подібно жовтому, набуває позитивної конотації у творах письменника й символ блакитного, який найчастіше асоційований з вічною божественною істиною: „Блакитний той колір засяяв ще здалеку...побілили стіни, пофарбували в той же

блакитний колір рами, ставні та двері...ї сарай, і повітка, і саж теж світилися блакиттю, і навіть будці собачій вдосталь дісталось тієї веселої фарби” [2, с. 193]. Сам автор зауважує, що „...той колір був настільки несподіваний, особливо після пережитої ночі, після днів у санбати серед червоного і чорного” [2, с. 193]. Психологічно-емоційна картина твору побудована на майстерній грі письменника кольорами, вона змушує читача переживати зміну позитивних та негативних емоцій, покращення чи зміну ситуації на гірше.

Отже, мовна символіка кольорів Анатолія Дімарова є дуже яскравою та впливовою. Зміна фарб у картинах автора тягне за собою і зміну емоцій, характерів, подій, яка є досить майстерним елементом у мовному світі письменника. Саме тому твори Дімарова є досить легкими в сприйманні й захоплюючими за ідеями та темами. Зазначена проблема може стати темою для подальших розробок.

Література

1. **Дімаров А. А.** Самосуд: Повісті. Оповідання. Етюди / А. А. Дімаров. – К. : Укр. письменник, 1999. – 21 с.
2. **Дімаров А. А.** Сільські історії / А. А. Дімаров. – К. : Дніпро, 1987. – 539 с.
3. **Форманова С. В.** Художній світ історій Анатолія Дімарова / С. В. Форманова // Мова і культура. – 2002. – Вип. 4.

Олеся Мар’єнко

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

МІКРОПОЛЕ СЛІВ *КОЗАК*, *КОЗАЦЬКИЙ*, *КОЗАЧЧИНА*

Такий соціально-історичний феномен, як українське козацтво, не міг не відобразитися в українській мовній дійсності останнього півтисячоліття. З цим феноменом пов’язаний передусім процес збагачення й становлення лексичної системи загальнонародної української мови. Особливо відчутний вплив реалії козацького життя справили на формування українського військового лексику. Саме завдяки військовому мистецтву

українського козацтва в нашій мові утвердилися такі слова й словосполучення переважно термінологічного вжитку, як *битва, бійниця, булава, варта, ватаг* (ватажок), *відсіч, військо, галера, гармата, гармаш, гаківниця, гетьман, джура, довбиш, залога, зброя, козак, комонник, компанієць, кошовий, куля, кресало, курінь, лава, литаври, лицар, мушкет, морська гармата, наступ, обозний, осавул, отаман, пернач, пицаль, пістоль, піхотинець, полк, полковник, порох, порохівниця, редут, реєстровець, рушниця, самопал, сердюк, сотник, сотня, спис, хорунжий, чайка* (судно), *чата, шабля* та ін. [1, с. 150]. Звичайно, значна частина їх тепер перейшла в розряд історизмів.

Помітний відбиток козаччина наклала на український ономастикон, зокрема на українську топонімію. Майже в усіх областях України зустрічаються власні географічні назви (населені пункти, ріки, потоки, балки, урочища та ін.), які семантично пов'язані з цим історичним явищем. До таких топонімів слід віднести назви населених пунктів: *Атаманське* (Сумщина), *Бунчуківка, Гарматівка* (Луганщина), *Гетьманівка* (Харківщина), *Гетьманка* (Полтавщина), *Гетьманці* (Одещина), *Запоріжжя* (Луганщина, Дніпропетровщина, Донеччина, Кіровоградщина, Херсонщина, Чернігівщина), *Запорізька Балка* (Дніпропетровщина), *Запорізьке* (Дніпропетровщина, Донеччина, Запоріжжя, Херсонщина), *Запорожці* (Полтавщина), *Козак* (Житомирщина, Рівненщина), *Козаки* (Львівщина), *Козаківка* (Вінниччина, Луганщина, Івано-Франківщина), *Козаківське* (Запоріжжя), *Козакова Балка* (Кіровоградщина), *Козакове* (Одещина), *Козацьке* (Вінниччина, Донеччина, Одещина, Сумщина, Херсонщина, Черкащина, Чернігівщина), *Козача Лопань* (Харківщина), *Козачани* (Черкащина), *Козаче* (Запоріжжя, Одещина, Полтавщина, Сумщина, Черкащина), *Козачий* (Луганщина), *Козачий Гай* (Дніпропетровщина), *Козачий Яр* (Одещина), *Козачі Лагері* (Херсонщина), *Козачі Майдани, Козачка* (Харківщина), *Козачки* (Тернопільщина, Хмельниччина), *Кошове* (Дніпропетровщина), *Осавульщина* (Полтавщина), *Полкова* Микитівна (Харківщина), *Полкове* (Донеччина), *Полковниче* (Київщина), *Хорунже* (Харківщина);

річок – *Козак* (Херсонщина), *Козакове* (Черкащина), *Козацька* (Херсонщина, Вінниччина, Черкащина), *Козача* (Сумщина), *Козачка* (Черкащина), *Кошова* (Херсонщина); балок – *Запорізька* (Донеччина), *Козацька* (Харківщина), *Козацький Яр* (Одещина), *Козача* (Запоріжжя, Донеччина, Черкащина), *Козачка* (Дніпропетровщина), *Козаччина* (Донеччина), *Кошова* (Луганщина, Херсонщина); потоків – *Козаки* (Буковина), *Козацький* (Закарпаття, Львівщина, Івано-Франківщина); ярів – *Запорізький*, *Козацький* (Донеччина); урочищ – *Козацький Терник* (Запоріжжя) та ін. [3, с. 365].

Чимало власних географічних назв, що виникли за часів козаччини, знаходимо серед мікротопонімів, поширених на території колишніх Вольностей Війська Запорозького Низового. Особливо багато їх у Самарських плавнях і в затопленому Каховським водоймищем Великому Лузі (*Бандура*, *Богуш*, *Лободиха*, *Нова Сисина*, *Павлюк*, *Скарбна*, *Суха Шабельна*, *Тарас*, *Хмельницька*, *Шавулиха*, *Шахова* – протоки; *Скарбниця*, *Стара Сисина*, *Тарасова* – ділянки потоків; *Богунове*, *Закляте*, *Канциберівське*, *Редут*, *Царград*, *Шахівське* – озера; *Васюринський*, *Заклятий*, *Тарасівський* – лимани; *Варавин*, *Козацький*, *Микитинський*, *Січ*, *Скалозубів*, *Скарбний*, *Сулимовий*, *Хмельницький* – острови; *Богунова*, *Калнишиха*, *Паланка* – гряди; *Васюрине*, *Микитине*, *Паліївщина*, *Сірківка*, *Тарасове Гульбище* – місцевості; *Військова Скарбниця*, *Хмельницька* – ділянки плавнів) [3, с. 401].

Література

1. **Худаш М. Л.** Українські козацькі особові назви (композиції і словосполучення) XVII ст. / М. Л. Худаш // Дослідження і матеріали з української мови. – Т. VI. – К., 1964. – С. 146 – 157.
 2. **Історія української мови** : Лексика і фразеологія. – К., 1983. – С. 496 – 508.
 3. **Курс історії української літературної мови.** – Т. I. – К., 1958. – С. 44 – 110.
 3. **Українське козацтво**: Мала енциклопедія. – К. : Генеза; Запоріжжя : Прем'єр, 2002. – 568 с.
 4. **Січова** скарбниця: Легенди та перекази Нижньої Наддніпрянищини / упоряд., мовна ред., передне слово і прим. Віктора Чабаненка. – Запоріжжя, 1999. – С. 238 – 385.
- Чабаненко В.** Великий Луг Запорозький: Історико-

Т. І. Сердюкова

(ЛНУ імені Тараса Шевченка)

**ПРИЙМЕННИКОВІ КОНСТРУКЦІЇ
З ЧАСОВИМ ЗНАЧЕННЯМ (В УКРАЇНСЬКИХ
СХІДНОСЛОБОЖАНСЬКИХ ГОВІРКАХ)**

Визначальними в народному календарі стали обряди й звичаї праслов'ян, які були підпорядковані відповідно до пір року чотирьом етапам хліборобської діяльності: підготовці до наступного врожаю (зима), закладанню нового врожаю (весна), вирощуванню врожаю (літо), збиранню вирощеного врожаю (осінь).

Зимовий цикл у православних розпочинає Введення (4 грудня) – народний обряд, який замикає осінній хліборобський цикл і виявляє елементи, пов'язані з Різдвом та Новим роком. Це свято, як і більша частина наступних (Катерини, Андрія та ін.), пов'язане з ворожінням й заходами, що, як уважається, мають вплив на майбутній хліборобський цикл. З другої половини грудня визначають кілька свят, які започатковують справжню зиму, – святих Варвари (17 грудня), Сави (18 грудня) і Миколая (19 грудня). Особливо весело здавна святкують день Святого Миколая, котрий є покровителем дітей, обездолених, сиріт, бідних і навіть тварин.

Центральне місце в зимовому циклі займає Свят-вечір, який у католиків зветься Вігілією (24 грудня), і закінчуються Водохрещам. На Свят-вечір перед Різдвом Христовим збирається вся родина й традиційними церемоніями (ритуалами) вшановує минулий хліборобський рік і родинний культ з поминанням предків. Готується на вечір 12 ритуальних пісних страв. У мирній, веселій, доброзичливій атмосфері відбувається сімейна вечеря, після якої господар вносить до хати зв'язку сіна і сніп жита. Після вечері розносять кутю. Саме Різдво святкують з наступного дня колядуванням.

За два тижні після Свят-вечора відзначають Новий рік (на Василя).

Ніч перед Новим роком стає справжнім карнавалом. У народі цей „карнавал” і новорічне свято називають Маланкою.

Йорданські свята (18 – 20 січня) повторюють обряди Свят-вечора й Маланки, але основним є освячення води на річці, у кризі якої вирізають хрестоподібну ополонку, а також у церкві. Такою водою посвячують домашніх і господарство. Після Водохреща в християн починався Новий весільний період. Завершувала його масниця (масляниця) – свято проводів зими: на Роже^нство но^сили ве^чер^у (Маньківка); на Хре^шч^{ен}:а д^іч^{ата} га^{дали} (Верхня Дуванка); соби^ерали сир на ^{Мас}л^{ану} (Шульгинка); на С^ватках га^{дали} і на ^{Новий} год (Гончарівка); на Водох^{рещи}ча^а на ^річ^кі ви^еру^{бай}ут^{хрест} (Оборотнівка).

Весняному циклу передують „стріча” зими з літом, яка, за сучасним повір'ям, пов'язана із Стрітінням (15 лютого), свято виникло на честь принесення немовляти Ісуса до Соломонового храму в Єрусалимі: на Ст^рітен^{:а} с^ва^{тили} у^{церкві} воду.

Розквіт весняного періоду починається на Благовіщення (25 березня), коли Бог благословляє землю й усе пробуджується до життя. Це свято земля відображене у звичаях: господар виганяє худобу на весну, дівчата водять хороводи, співають співанки, приступають до роботи на землі.

Давній звичай, за яким пасічники виносили вулики в сад, нині пов'язують зі святом Теплого Олексі.

Остання неділя перед Великоднем зветься Вербною (квітною), а тиждень – Вербним. У Вербну неділю святять у церкві вербу (лозу), якою потім б'ють одне одного, промовляючи побажання, виганяють уперше худобу на пасовище. Вербний тиждень ще називають Чистим.

Нині Великдень (Паска, Пасха) – це головне весняне свято, пов'язане з воскресінням Христа: ^пере^д ^{Паскою}у бу^ю Ве^ликий^піст (Нижня Дуванка); ^пере^д Ве^ли^кодне^м не^кли пас^ки (Чмирівка), Ве^ликде^н, не^кли пас^ки (Половинкине);

Третє велике весняне свято – день Святого Юрія. У День Святого Юрія весна остаточно сходить на землю. Це свято пов'язане із землею, хлібом, худобою й полюванням.

Отже, прийменникові конструкції з часовим значенням відтворюють різні пори року, свята, які стали традиційними на території Східної Слобожанщини.

Література

1. **Сватівщина** : матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій / за ред. Сікорської З. С. – Луганськ : Осіріс, 1998. – 136 с. 2. **Старобільщина** : матеріали фольклорно-діалектологічних експедицій / упоряд. : К. Д. Глуховцева, В. С. Курило, В. В. Леснова – та ін., за ред. З. С. Сікорської. – Луганськ : Шлях, 2000. – 128 с.

О. В. Шкуран

(ВП „Лисичанський педагогічний коледж
ЛНУ імені Тараса Шевченка)

КОМПАРАТИВНІ ФРАЗЕОЛОГІЗМИ СЕРЕДНЬОГО ПОДІНЦІВ'Я З РЕЦИПІЄНТАМИ – ПРЕЦЕДЕНТНИМИ ІМЕНАМИ

Луганщина – мовно-гетерогенний регіон, що розкинувся берегами Сіверського Дінця. Ріка бере свій початок на Середньоруській височині Белгородської області Прохоровського району Російської Федерації. Далі берегами Сіверського Дінця розташовані: на заході місто Лисичанськ, на сході – Краснодар, на півночі – Троїцьке, Білолуцьк, Новопсков, Марківка, на півдні – Антрацит, Красний Луч, Свердловськ, Ровеньки. Цей ареал називаємо Середнім Подінців'ям. Він охоплює вісімнадцять адміністративних районів Луганської області й кілька населених пунктів Донецької області, що розташовані не тільки узбережжям Сіверського Дінця, але його притоків. Особливий інтерес викликає саме територія Середнього Подінців'я, де протягом багатьох десятиліть відбувалося змішування культур, їх

парадигм. Говірки досліджуваного регіону ввібрали особливості різних національно-культурних традицій, у яких законсервувалися елементи поліського, південно-східного й частково південно-західного наріч української мови, південноросійських говірок. Вони стали основою новоствореного наріччя, що функціонує в мовленні подінцівців. Жива основа мови – „свідок минулого життя народу, динамічна й дифузна стихія, наповнена роздумами й емоціями, смутком і веселощами, свіжими враженнями й віковою зажурою, вона зафіксувалася в приповідках, приказках, прислів'ях, образних висловах, відбиваючи міцний генетичний зв'язок з народним світовідчуття” [1, с. 23].

Особливою функціональною активністю, оцінною здатністю вирізняються порівняльні фразеологічні одиниці, які називаються компаративними (від лат. comparatives – порівняльний) фразеологізмами (КФ) та компаративними фразеологічними одиницями (КФО).

Структура КФО складається з чотирьох конститuentів, серед яких реципієнт (порівняльна частина, реципієнтна зона, донор образу, компарандум, об'єкт-компаратор, образний конкретизатор та ін.) представляє яскраво виражену праву частину разом з конектором як (формальним показником порівняння, вираженням агента порівняння) і передає символічну насиченість та типовість або оригінальність подінцівців при вживанні компаративних фразеологізмів у мовленні.

Пропонуємо фрагмент словника компаративних фразеологізмів Середнього Подінців'я з реципієнтом на позначення прецедентного імені:

Як Альоша. Про людину з якимись вадами в характері. – *Не можна порадитись з тобою, як Альоша, десь літаєш, не ясно, про що думаєш* (Лисич); *Новл, Степ.*

[Як] Альоша Пітерський. Дивна людина; недоумкуватий, дурень. (*Лисич, Новайд*).

Як баба Варька з дідом. Залишитися нікому непотрібними. – *Буде мені як бабі Варкі з дідом: ні дня, ні ночі не бачили, все трудилися, поумирали і хоронить було нікому* (Ком).

[Як] баба Саверчиха. Пліткарка. – Як баба Саверчиха, перебираєте кістки Галини, який вам резон це робить? (Вовч); Вел, Новайд, Рубіж.

Як здрасте, баба Настя. Раптово (з'явиться). – Ти як здрасте, баба Настя! (Лисич).

Як баба Зоречка надута. Сердита жінка. – Ти до неї не підходь, бо вона як Зоречка надута (Семкоз).

Як Ваня. Те саме, що як Вася. Антрац, Лисич.

Дурний як Вася, зневажл. Дивний; тупий, дурнуватий. Лисич, Новайд.

Зла як відьма Злюка. Дуже зла, ненависна жінка. Новайд.

Вирядилась як Дунька, зневажл. Про жінку, одягнену без смаку. Лисич, Луган, Марк, Новл.

Вести як Дунька у вівтарі, зневажл. Невиховано поводитись. Риб'ян, Старб.

Дурний як Дунька в сливах, зневажл. Дуже, занадто дурнуватий (переважно про жінку). Зак, Ков, Ман, Міст, Обор, Сват.

Дурний як Дунька по кукурузі. Дуже, занадто дурнуватий (переважно про жінку). Ков, Ман, Міст.

[Як] Дуня з трудоднями, зневажл. 1. Заклопотана жінка. Зим, Зор, Ком, Лисич, Ров, Сіверс, Тор, ЧервП. 2. Неохайно одягнена жінка. Антрац, Білг, Зим, Ков, Новдар, Новом, Пер, Поп, Сіверс, Тр, УрК, Фащів, ЧервП.

Як Клава. 1. Пуста, пришелепкувата, дурнувата жінка. – Та що від неї розумного ждати? Усі так і кажуть: „Клава” (Луган). 2. Негарно одягнена жінка. – Ходить як Клава. Усе на ній висить, зіжмакане (Біллуц); Булг, Велик, Лисич, Новган.

[Як] Клава з пивзаводу. Те саме, що як Клава (2) – Ну й вирядилась! Як Клава з пивзаводу (Гай); Біллуц, Булг, Верш, Єнак, Зим, Іван, Кіров, Клен, КрЛ, Луган, Лут, Нев, Тошк, Тплг, Шахт, Щас.

Зла як Кобра Іванівна, грубо. Зла, деспотична жінка. – Ох і характер! Аж у роті чорно. Справжня Кобра Львівна (Алч); Стах, Шахт.

Зла як Кобра Львівна, грубо. Зла, деспотична жінка. Біллуц, КрЛ, Оріхів, Старб, Стах.

П'яний як Кузя. Дуже, занадто (п'яний). Вел, Новайд.
Зашився як Манька в колгоспі. Зникнути безслідно. Лисич,
МирД, Прив, Рубіж.

Як Манька. Дівчачур. Новів.

[Як] Манька в абрикосах, зневажл. Некрасиво одягнена
людина (перв. жінка). ВелЧ, Мих, НижВ, ОрІв, Осин, Прос.

[Як] Манька - ББС (бистре бабське сообщеніє).
Пліткарка. Буг, Лисич.

[Як] Манька з мильного заводу, зневажл. Некрасиво,
неохайно одягнена людина (перев. жінка). Вовч, Джем, Калм,
Кір, КрЛ, Ор, Перем, Сніж, Стр, ЧервП.

[Як] Манька (Маня) з пивзаводу, зневажл. Те саме, що як
Манька з мильного заводу. Ан, Бахм, Білк, Бутов, Вал, Клим,
КрЛ, Луган, Марк, Міст, Новпск, Осин, Попів, Прост, Сич,
Старб, Тошк, Шт, Щас.

Література

1. **Ужченко В. Д.** Східноукраїнська фразеологія :
монографія / В. Д. Ужченко. – Луганськ : Альма-матер, 2003 –
360 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Абрамян Юлія Василівна – аспірантка кафедри української філології та загального мовознавства. *Науковий керівник* – проф. Глуховцева К. Д.

Агунович Ольга Анатоліївна – студентка I курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ст. викл. Найрулін А. О.

Бальбус Ольга Олександрівна – студентка III курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Леснова В. В.

Барковська Юлія Анатоліївна – студентка I курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Зеленько А. С.

Боклах Дмитро Юрійович – студент I курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Зеленько А. С.

Борінос Ірина Ігорівна – студентка I курсу Інституту економіки та бізнесу ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ас. Колесникова Л. Л.

Верховод Анна Сергіївна – студентка IV курсу Старобільського факультету ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ас. Верховод О. В.

Волошинова Марина Олексіївна – аспірантка кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Леснова В. В.

Глуховцева Ірина Ярославівна – аспірантка кафедри української мови ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Гриценко П. Ю.

Глуховцева Катерина Дмитрівна – д. ф. н., проф., завідувач кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Гончарова Ксенія Валеріївна – студентка I курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Зеленько А. С.

Д’якова Тетяна Олексіївна – викладач-методист Відокремленого підрозділу „Політехнічний коледж ЛНАУ”.

Дорошенко Ганна Геннадіївна – магістрантка спеціальності „Українська мова і література” факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. К. Д. Глуховцева.

Дуброва Анастасія Сергіївна – студентка I курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Глуховцева К. Д.

Дяченко Лариса Миколаївна – студентка III курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Пінчук Т. С.

Єрмолович Аліна Валеріївна – студентка I курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Зеленько А. С.

Заходяченко Наталія Миколаївна – студентка III курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Леснова В. В.

Іщенко Ярослав Сергійович – студент I курсу Інституту інформаційних технологій ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Сердюкова Т. І.

Картюк Марина Василівна – студентка I курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ст. викл. Найрулін А. О.

Кіресенко Катерина Володимирівна – аспірант кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Зеленько А. С.

Колесникова Лариса Леонідівна – ас. кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Коноваленко Ірина Юріївна – студентка III курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Фоменко В. Г.

Коновалова Олена Іванівна – студентка III курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Леснова В. В.

Кривенко Марина Миколаївна – студентка III курсу Ровеньківського факультету ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ст. вик. Найрулін А. О.

Кривушина Дар'я Ігорівна – студентка I курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Зеленько А. С.

Лебединська Ольга Володимирівна – студент I курсу групи УМЛ-1 факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Ніколаєнко І. О.

Левенець Оксана Юрійвна – магістрантка спеціальності „Українська мова та література” факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Глуховцева К. Д.

Лєснова Валентина Володимирівна – к. ф. н., доц. кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Лєсовець Нєля Миколєївна – к. ф. н., доц. кафедри документознавства та інформаційної діяльності ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Мар'єнко Олєся Олєгівна – магістрантка спеціальності „Українська мова і література” факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Должикова Т. І.

Межинська Юлія Володимирівна – студентка I курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Зеленько А. С.

Муштай Юлія Федорівна – студентка I курсу Інституту культури та мистецтв ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Сердюкова Т. І.

Ніколаснко Ірина Олєксандрівна – к. ф. н., доц. кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Першина Ольга Вікторівна – викладач зарубіжної літератури ВП „Політехнічний коледж ЛНАУ”

Побережна Юлія Вікторівна – студентка I курсу Інституту економіки та бізнесу ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ас. Колєсникова Л. Л.

Проніна Тєтяна Сергіївна – магістрантка спеціальності „Українська мова та література” факультету української

філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Глуховцева К. Д.

Сердюкова Тетяна Ігорівна – к. ф. н., доц. кафедри української філології та загального мовознавства ЛНУ імені Тараса Шевченка.

Сидоренко Ірина Володимирівна – магістрантка спеціальності „Українська мова та література” факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Кравченко М. В.

Стешенко Діана Вікторівна – студентка V курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Безгодова Н. С.

Третяк Олена Олександрівна – студентка I курсу Інституту економіки та бізнесу ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – ас. Колесникова Л. Л.

Ускова Вікторія Геннадіївна – студентка 3 курсу, факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – проф. Пінчук Т. С.

Шевєрдіна Анастасія Петрівна – студентка V курсу факультету української філології ЛНУ імені Тараса Шевченка. *Науковий керівник* – доц. Безгодова Н. С.

Шкуран Оксана Володимирівна – викладач-методист ВП „Лисичанський педагогічний коледж Луганського національного університету імені Тараса Шевченка”. Аспірантка ЛНУ імені Тараса Шевченка спеціальності „Українська мова”. *Науковий керівник* – проф., Ужченко В. Д.

Наукове видання

СУЧАСНИЙ ОНОМАСТИЧНИЙ ПРОСТІР ЛУГАНЩИНИ

*Матеріали VII Регіональної
науково-практичної конференції
з ономастики*

Комп'ютерний макет – Міроненко Т. В.
Коректор – Сердюкова Т. І.

Здано до склад. 28.04.2010 р. Підп. до друку 28.05.2010 р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 8,31. Наклад 100 прим. Зам. № 104.

Видавець і виготовлювач
Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20.
e-mail: alma-mater@list.ru
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №3459 від 09.04.2009 р.